



Z. Heynsii Weg-wyser ter salicheyt : onder een sinnebeeld van des werelts beschryvinge den Christen wandelaer voorgesteld

<https://hdl.handle.net/1874/37299>

Praz, 1964, p. 369
Landwehr, 1970, 209

Coll. ysm

1962/
1450

2 Jde Vries genk. nederl. Dukkers I. 55 breedvoerig beoordeeld.

Rar

LMY

Heyns, 2.

1

KUNSTHISTORISCH INSTITUUT
DER RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT
DER AFD. VAN KONINKLIJKE

WEG-WYSER

TER

SALIG-HEYT.

777

Z. HEYNS II
WEG-WYSER
TER SALICHEYT
onder een Sinnebeeld
van des
WERELTS BESCHRYVINGE
Den Christen wandelaer
voorgefelt.

ONGEBONDE LEVEN

GODES WILLE

Tot Swol voor Zacharias Heyns



MARTIN HVREAV.

De geestige Schrijvers/meer trachtende een goeden Naem als groot goet achter te laten/ hielden t' allen tijden de Danckbaerheyt in achtting/ als eene van de grootste Deuchden/ hebbende de Natuer geen meerder vband als ondanchbaerheyt/ gemerckt dat daer niet en is dat de eenicheyt des Menschelijcken geslaches eer ontbind/ derhalven Sophocles (die een danckbaer gemoet prijst en een ondanchbaer versoyt) te recht singt:

'T heugen van't ontfangen goet,
 Boven al men pryfen moet:
 Die weldadigheyt bekenet,
 Syn Weldader me gewent,
 Om hem uyt den selven put
 Een nieu deucht (hem tot een stut)
 By te setten: Maer de geen
 Die de weldaet in't gemeen
 Niet bedenckt, en sicheyter uyt:
 Is een Boef, een lichten Guyt.

Daerom erkenden de voorsz. Schrijvers de gene daer hun deucht van geschiede/ die noemende hare Mæcenates/ na den Roomschen Ridder/ een voorszander der Poëten/ haer toe epgenende haer wercken. Dien volgende (waerde Swager) D. L. houdende vooz mijnen rechten Mæcenas/ hebbe niet konnen laten D. L. dit mijn Werck (hoe wel gerin, van waerde) te vereeren ende toe te epgenen. Ontfanget dan gonstelijck vooz tuygenis van mijne genegenheyt t' utwaerts ende een teekē van danckbaerheyt: tot dat ick in de kas van mijne Vrania jets meer bindende / die vooz D. L. onledige. Daer en tuschen D. L. Godt Almagtich bebelende/ ben ende blijbe

D. L. Dienstwillige Swager

Zacharias Heyns.



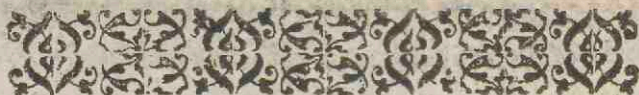
Aldus aenschout hy't Licht, en gaet ons Eeuuv verciere,
En bergt sijn Godlick Breyn in heylige Laurieren,
Die in sijn Rymen vloyt, en stichtelijck verthoont
Ter Deughd den rechten Weg, die haer Betreders kroont.

I. van Vondelen.

Voorz-reden.

V-hoewel (beminde Leser) ick dit mijn geringe Werck den Weg-vvyser ter Salicheyt noeme / Soo en is mijn voornemen noch tans niet / de ware Godts-diensticheyt dispuitsche wijze voor te stellen : maer alleen simpelich de rechte practijcke des Godtsalicheyts aen te wijzen / onder een Gelycknisse ofte Sinnen-beeld van des werelts beschrijvinge / in de welcke twee Wegen afgemaelt worden / den eenen seer enghe ende smal tot de Christliche Deuchden en Godtsalicheyt leyvende: den anderen seer wijt en breedt tot de Sonden ende ondeuchden streckede / ende eyndelijck tot verdoemnisse brengende / gelijk onsen Salig-maker Jesus Christus / by Mattheo 7. 13. ende 14. seght / op dat de Christen Wandelaer (de vluchtige aerdsche wellusten aenklevende) ten laesten d' eeuwige Pijne niet en geboele : maer uyt liefde van de Hemelsche Goederen (d' aerdsche verlatende) d' eeuwige Dreucht beerbe. Wandelt voorzichtiglijck / ende vaert wel.

Zacharias Heyns.



AD CHRISTIANVM
VIATOREM.

VITA iter est hominis, **MVN**DVS via, Patria **COELVM**,
Dux **CHRIS**TVS, comites **SPES**, **AMOR** atq; **FIDES**;
IN **MVN**DO duplex **VIA** cernitur, altera **VITAE**,
Alter a sed **MORTIS** dicitur esse **VIA**.
Dicitur arcta prior, sed lati limina **COELI**
Monstrat, ad aeternam nos vehit usque domum.
Posterior lata est, arctæ sed tormina mortis
Procreat, ad stygios nos vehit usque sinus.
Arcta **VIA** ostendit **VIRTUTES**, crimina monstrat
Lata **VIA**, ut fugiat, sive sequatur homo.
Hincius hoc pulchrâ nobis sub imagine **MVN**DI
Indicat, hoc cautè tende, Viator, **ITER**.

E. Schuttenius.

Dat is :

De Werelt is een Baen / een Reys des Menschen Leben /
Den Hemel t' Vader-landt / den Doerder / ons gegeven /
Is Christus / Hoop / Geloof / en Liefde doent gelept.
Twee Wegen in de rugint des Werelts sijn berijgt /
Den eenen eng en smal / na hoven doch int wijden
Leijdt na den Hemel toe in t' ewig soet verblijden.
Den andren breet en wijt in t' eynde niet als slijck /
Den Reysen vallen doet in t' schricklijck Hellsche Rijck.
Den engen Weeg verthoout / den wijden boose Daden /
Wie d' eene lieven wil het ander moet versmaden /
Heyns aerdichlijcken hier dit afbeeld na den eyse
Door siet het / ende siet voorsichtig op u reys.

E. S.

Aen den Leser.

Menschen Doent niet anders is
Als te wand'len staagh en wis,
Op den Wegh in's Werelts Velt
By sijn Schepper voorgestelt,
Die hem tot den Hemel leydt,
Daar sijn Heyl hem is bereyt:

Daar, dat Christus heeft gebied,
Daar, dat d' Engelen leeren t' Lied,
Zinghen : Heyligh is de Heer,
Heyligh, heyligh ommermeer,
Daar de Vreuchden zijn soo groot,
Dat noyt Herte die besloot.
Maar daar Godt sijn Kercke bouwt,
Satan een Cappel by houdt,
Wijst den Mensch alsulcken Baan,
Die hy niet behoort te gaan,
Treedt terstont van t'heylsaam Esf,
En geraeckt tot sijn verderf,
Leent den Duyvel t' open Oor,
Geest in alles hem gehoor,
s' Werelts - luyster, Eer en Praal,
Brengen hem by sulcken Zaal.
Daar hy in-treedt met een lust:
Maar die Ziel blijft ongerust.
Waar dat dese Weghen sijn,
En hoe die gelegen sijn,
Haar Casteelen, Dorp en Stadt,
En wat elck in sijn vervat.
Oock wat Volck' ren men daat vint,
Med' hoe'yder is gesint.

Hoe de Liedén zija ghe-aart,
Of verloren, of bewaart,
Zacharias Heyns hier leert,
I' Onten voordeel, dies ge-cert
Sal hy sijn by yder een,
Om dat hy't niet houd alleen.

Godt is mijn Heyl.

**Op den Wegh-wijser van
Zacharias Heyns.**

W Enigh ydel Werelts kindt
Dwaelt in desen Labrynth/
Afgedwaelt van't rechte Pad/
Verre van behouders Stad:
En die tracht om recht te gaen/
Dickwils mist de rechte Baen/
Oock staet op een driesprong stil:
Weet niet wat hy kiezen wil/
Heel bekommert van gepeyns.
Wt medoogenheyt toont Heyns
Sulcke Sielen's Hemels Ste/
En geeft haer een Wijser me/
En een Leyds-man diese leyd
Na den Burgh der Saligheydt.
Bilijck moet men saligh prisen
Die hier wijst en sich laet wijzen.

J. D. Dondelen.

AL'HO.

AL'HONNEVR
DV S^r. ZACHARIE HEYNS.

SONNET.

DEs que l' *Ancien des Temps*, l' incompri Architecte,
Comprint en son Pourpris, une Voye & un But :
Pour, cheminant, surgir au vray Port de salut,
Et quitter les destours de ceste Masse infecte.
Le Serpent, conducteur de l' Apostate Secte,
Voulant tous Fils d' Adam reduire à son tribut,
En a tant desvoyez ; que par l' Oinct il salut.
Et faut otes marcher en la Voye directe ;
Mais comme elle est occulte, & ne se peut trouver,
Sans Guidon, sans travail, sans se bien esprouver,
Et que l' Homme n' est point sans Taye en la prunelle ;
Voicy le disert HEYNS, duquel la pieté,
Exhorte le Chrestien & sans anxieté,
Le conduit au SENTIER de la Vie sternelle.

B. Baddel.





Eer-ghedicht.

De Werelt woest die is vol van Ontwe-
ghen /
Die Mensch niet weet waer hy sich
keeren sal /
Hy is omset / ghelijck als in een Wal /
Waer hy sich keert / het en is niet ter deghen /
Den Hemel goet / met Liefd' tot hem ghenegen /
Wilt hem den Wegh om comen wyt dit Dal /
In Godes Hups / verlosset van misval /
Hups vol van Dreucht / van Kuste / ende Seghen /
Dit leeret ons dit leerlijck Boeck met vlyt /
Dat wonder nut sal wesen in ons Tijt /
In welcken dat de Menschen meest verdwaelen /
Dies ulven Lof / O Heynli / groot sal zijn /
Soo langh' als men sal sien het Sonne-schijn /
Dooz wijs Leer men Eere kan behaelen.

Non est mortale quod opto;



I

VVEGH-VVIISER

TER SALIGHEYT.

De Heydensche Philosophen van verbe-
smeybende nae den lieflijcken reuck der
onsterflijckhepdt / de waerdije van alsulc-
ken goedt eenighsins kennende : hebben
doorgaens gesocht de middelen te binden/
om niet alleene haren name : maer ooc ha-
re siele onsterflijck te maken. Gelijk de wercken Ceberis/
Platonis / Seneca ende andere meer ghenoeghsaem be-
tuyghen/roepende Plato (in doodts noden sijnde.)

Ens entium miserere mei.

Dat is wesen aller wesens ontfert u mijner. Onder an-
dere heeft Pythagoras door de gebozckte letter Y ons booz-
ghestelt den wegh ter deucht ende ondeucht / bermanende
de menschen/die uyt den middel wegh scheidten/dat is die
nu uyt hare kindtscheyt tot haer verstant ghecomen sijn/
den enghen **padt** (dat is den wegh ter deughden) in te
gaen : om eyndelijck der eeren croone te ontfangen/ ende
den breedten (die ghemacklijck ende lustich schijnt te we-
sen) te verlaten : dewyle hy eyndelijck ten verderbe ley-
det. Dese letter heeft Virgilius Goddelijck afgemaect
in sijne Epigram, aldus by my vertaelt in mijne Embl.

De letter van Pithagoras,
Wijt uytghespreydt twee-hoornigh was;
Waer med' dat hy scheen voor te gheven
Den rechten aerdt des menschen leven.



O Lefer 't can wel wesen, menich sal
 't beschrijven van alsulck een werelts dal
 vreemt duncken: maer 't is geestelijck te verstaen,
 Alleenelijck ten goeden soo gedaen:
 Want dees ons wyft, door een gelijckenis,
 Hoedanigh dat des menschen wandel is,
 Hoe Godt haer al te voor gheroepen heeft,
 En 't cleynste deel doch uytvercoren heeft,

Twee wegen sijnd' hier inne voorgestelt,
 Den eenen eng, den and' ren wijt in 't veldt.
 Een oorsaek, dat de mensch in syn natuer
 Bedorven, kiest het soet verwerpend' 't suer
 In wellust soect vol op, en groote prachte:
 Voor 't beste goet 't gemack te wesen acht.
 Mijdende al tijt verachting en 't verdriet,
 't Welck doorgaens op den engcn pad gheschiet:

Soo datmen meest de breede platte straet
 Met lust betreet en in desuytme gaet.
 Ghy vveyn'ge dan die uytvercoren sijt,
 Voor alles doch alsulcken vvandel mijt.
 Gaet d'eng-poort uyt, sijt vroom en door de vvet
 Vsonden kent, 't ghelooft in Christo set.
 Oft schoon men u met vwater, vyer en svaerdt,
 Vvolgt, jae steeds onder 't cruys besvaerdt,

Hebt doch ghedust, neemt elders toe gheen vvijsck,
 Danct Godt, vvant ghy sijt in 't ghenaden rijck.
 Siet u lest eynd d'eeuvighe vreucht sal syn,
 In 't land, beloof, sult leven sonder pyn,
 Daer 't aller tydt melck ende honich vloeyt,
 't Welck uyt den boom des levens eeuwich groeyt.
 Daer tegen die soo hier in ledicheyt
 Met groote pracht tot slempen syn bereyt,

Geraken haest in armoet ende elend,
 Vertviffen licht en nemen een quaet end.
 In 't helseck rijck sy eeuwich lyden dan,
 Waer uyt men niet ten Hemel comen can:
 Een diepe cloof die scheidende van een.
 Hier voor Wacht u gy Christ' nen in 't gemeen,
 Wie overcomt can vverder ceten niet,
 't Welck in dit dal door 't omme gaen geschiet.

WEGH-WIISER

Der deughden vvegh, ter rechter heen,
Seer eng en moeyelijck verscheen:
Maer vvie tot op den top con comen,
In rust en vre vverdt aengenomen.

Den vviiden vvegh verscheen seer sacht,
Maer vvee den geen die daer nae tracht:
Want sulck' in't eynde raect aen slippen,
Eu valt te beriten op de clippen.

Wie doch (midts hy de deucht bemindt)
In lijden strijdt en overvvinde,
Lof, prijs en eere sal behalen:
Daer doch de luyaert (sijnde in't dvalen)
Die wellust volght, en arbeydt staect,
Eynd'lijck in elende raect.

**Dien volghende souden Hercules in sijnen slaep oock
vertoont sijn twee verscheyde weghen figuerlijcker wijsse.
Waer op I. V. VONDELEN, in sijn gulden winckel aldus
Poëtiseert.**

Terwijl Alcides lagh met Lethes sachte stroomen
Bespringet van den slaep, doodts suster sach hy comen
Twee schoone Nimphen oft Godinnen met geneught,
D'een was wellustigheyt, en d'ander was de deught.
De wellust quam seer soet gelijk den morgen bloosen,
Den weg alwaer sy liep beschildert vvas met roosen,
Den ingang die vvas breed: maer vveer in tegendeel,
Den uytgang nauwe en scherp, vol droefheys al geheel.
De deugd, de vvitte deugd, door doornen ende struycken
Wees eenen engen padt, schier nauw'lijcx te gebruycken;
Maer hoemen dieper tagh, hoe blyder hy met lust
In't eynde mede bracht een aengename rust.
Dies stont van dese twee hem 't alder-nuttst te kiesien.
Die teene vvinnen vvil het ander sal verliesien.

**Van ghelijcken heeft Plutarchus een gebieder ende les-
der Cratani/den keysers sijnen discipel (willende den weg
ter deughden aenwysen) dese lesse gegeven,**

Godt

TER SALIGHEYT.

2

Godt die den grooten al is mennende belijst,
Gespraecsaem by u volck, den vreemden vriend'lijc sijt.
Schout giericheyt en weest geen volger uver lusten.
Van wercken milde syt en laet veel woorden rusten.
Voegt u te wesen sulck als ghy te syn gebiedt.
Weet dat Godt uven sin en 'tvolc u daden siet.
Voorsichtich en secreet in alle uwe saken,
Vonderlaten leert wijs vvesen ende opwaken.
Weest naerstich in u doen: maer handelt sonder nijt.
Schout schaed'lijck overdaet, d'oncuysche vlagen mijt.
Hout met den goeden vreed', en toont u niet verbolgen,
Gaet met de gene die g'in't leven wilt navolgen.
Yd'le ende d'vase lust men overwinnen moet,
En leeren lijdsaem syn in alle tegenspoet.
Vdeugdsame ouders eert, hout met u magen vrede.
Deylt elc een uwe deugd en groote wijsheyt mede,
Gedenct dat maegschap, eer noch rijcdom, ja hoe groot,
V, noch geen mensich en can bevryden van de doot.

**En treffelijcke leere. Doch so hebben sy den rechten weg
ter saligheyt niet connen vindē/van Christo geen kennisse
gehad hebbende/die daer seyt/ Ic ben de weg/de waerheyt Job. 14.
ende het leven / niemant comt tot den Vader als door
my/ende volghens dien sijn van verscheyden gevoelen ge-
weest/over de onsterflicheyt der zielen / van de rechte op-
standinge der dooden niet gelesen hebbende. Onder al de
voorsz. Pythagoras van gevoelen sijnde/dat des menschen
ziele altijt van't eene lichaem in het ander vaert/nae dat sy
verdient heeft: van eenen boer in eenen vorst/van een bis-
schop in een bedelaer/sogh ofte hoe/etc. Maer wy seggen
niet Joanne: De ure sal comen in de welke alle die in de
graven sijn/sijn stemme hoozen sullen/ende sullen wygaen Cap. 5. 28
die goet gedaen hebben ter opstandinghe des levens/ ende
die quaet ghebaen hebben ter opstandinge des verdoeme-
nisse. Der welck gewis en seker is/ ghelijck oec Job seyd:
Ick weete dat mijn verlosser leeft / ende hy sal my**

22

hier

hier naemaels upt der aerden optwecken / ende ick sal daer
nae met dese mijne huyte omvanghen worden / ende sal
in mijnen bleefche Godt sien. *Matth. 7.* Zoo segghen wy dan/
nae den woorde Godes / de poozte is wydt / den wegh is
breedt die tot de verdoemenisse afleypde : ende de poozte is
engh ende den wegh is smal die tot den leven leydet. En-
de met Jeremias / *Cap. 21. 8.* Siet ick legghen voor eenen wegh ten
leven ende een wegh ter dooden. Hebbe derhalven den
Christenen (die in de schrifture by wandelaers gheleken
worden) dese Caerte voorgestelt / met een geestelijcke ge-
lijckenisse / aenwysende den wegh ter saligheyt ter eener
ende tot de verdoemenisse ter ander sijden / singende met
den grooten Psalmist.

Psalm 7. Die niet en gaet in der godtloofen raedt,
Noch op den wegh der fondaers niet en staet,
Noch sich en wil by spotters neder setten:
Maer sijnen lust heeft in des Heeren vvetten,
Iae dagh en nacht alleenlijck spreekt daer van,
Wel saligh is, en een geluckigh man.

Nu om dese Caerte des te beter te verstaen / hebbe voor
genomen / door de ghenade Godes / een corte verclaringhe
daer van te doen tot stichtinghe mijns naesten ende my
selven tot een leere.

Hier siet ghy dan beminde leser de beroepene wereldt
met haer straten ende wegghen / enghe ende breede poozte /
daer inne de Heere door sinen Engel sijn heyl laet ver-
condighen / ghelijck de Propheete David singht.

Psalm 98. Singht Godt den Heere nieu lof-sanghen,
Die wonder wercken heeft gevvrocht:
Godt heeft met macht ons doen ontfanghen,
Den heyl die sijn arm heeft gebrocht.
Godt heeft sijn hulp aen't licht gegeven,
Daer mede vvy verlosset sijn,
En sijn gherechttheydt claer verheven,
Voor alle volcken ten verschijn.

By

By de wijde poozte sijn gelegen de blinde-strate / de nar-
ven-strate / de cronne-strate / de Heydenschap / Maho-
metisch ghewest / de wolf-strate / etc. als de ghene / die op
den breeden wegh yntcomen. By de enghe poozte de
Joden-strate / de Christen-strate / d'over-strate / de cor-
te-strate / etc. meer nae den enghen wegh streckende /
dit alles om te toonen / dat de Joden / Heydenen ende ande-
re door Godts voorcomende genade / mede sijn beroepen /
ghelijck dan d' Apostel seydt : prijs ende eere ende brede al-
len die goet wercken / den Joden voornaemlijck / ende oock *Rom. 2.*
den Grieken : want by Godt is geen yntreuninghe der per-
soonen. Alle die sonder wet gesondicht hebben / sullen oock
sonder wet vergaen : alle die in de wet gesondicht hebben /
sullen in de wet verdoemt worden : want voor Godt sijn
hy niet rechtvaerdigh die de wet hooren ; maer die de wet
doen / sullen gerechtvaerdicht worden. Want als de Hey-
denen / die de wet niet en hebben / van naturen den inhoudt
des wets doen / dese de wet niet hebbende / sijn haer sel-
ven een wet. Hier ynt mochten eenigen besluyten / dat de
Heydenen die in haer sterlicht van naturen ghetrou wa-
ren / niet min saligh ghe worden sijn / als de vrome Joden /
die getrou waren in't recht onderhouden van maen-licht
des Moysaische wets : maer dewijle wy weten datter ve-
le geroepen sijn ende weynigh yntvercoren / ende dat nie-
mant tot den Vader comt / als door onsen Heylandt Chri-
sto / want hy is alleen de deure / de wegh / de waerheyt en-
de het leven. Hy is ons gemaect van Gode tot wijsheyt /
heyligheyt ende verlossinghe / buyten hem is geen en ande-
re saligheyt : want daer en is oock geen en anderen naent
onder den Heemel den menschen gegeven / waer in wy moe-
ten saligh worden. Ende hebben de Heydenen als voor sijn
een ander verstant van de onsterflijcheyt / gelyc dan Cleo-
brotus (een volger van de oude Accadentie) de leste Pla-
tonis sijns Meesters van de onsterflijcheyt der zielen ge-
lesen hebbende / hem selven van een hooghe clappe afwierp
en sinen hals willigh brack : op dat hy de onsterflijcheyt
mochte

Rom. 2.
10.Joan. 14.
1. Cor. 1.
15. 4. 12.

A 3

mochte

WEGH-WIISER

mochte besitten / die hy geloofde na de doot te volgen. So wende ick my als voorz. Tot de Christenen den welken door de geboorte onses Saligmakers het sonnenlicht geopenbaert is / die wy wijsen door d' engh' poorte op den enghen padt. Op dese Poorte staet in gulde letteren.

Dei voluntas.

*Celiqua ducit in arces.
Augustas, angusta via est.*

De poort is engh, smal is de baen,
Om nae des Hemels rijck te gaen.

Die wy wandelmen door vroom gemoet en oprechten yver nae Gods vvoordt, sijnde een schoone / vaste / supbere / ende heerlijck blinckende Stadt / die als een lanteerne de wandelaers is lichtende. Door hare poorte met schoone verheven letteren / onder hare wapen / sijnde eeren open hupel / staet.



Scrutare.

Ondersoect dit open boeck,
Op dat het (Reyser) u verkloeck:
't is 't rechte richt-snoer van u reys,
Verjaghende alle quaet ghepeys.

Hare

TER SALIGHEYT.

4

Hare Overheeren sijn Godesalighe pberighe mannen / als Aron / Eleazer / Phineus / de Camerling wyt Mooren-landt ende andere meer waren / voornamentlyck / als David was / singende dese Stadt ter erren.

Act. 8. 38.

V vvoordt is Heer een claerheyt ende licht,
Van mijnen voer, om u baen na tesporen:
Een sackel klaer die mijne vvegen richt.

Hier door wandelende heeft de reyser geen onghemack te vvesen / als dat hy van den vloet overvallen / verbrant / van 't geberchte overstort oft door aertbedinghe te gronde soude gaen: Want sy sal in eenwigheyt bestaen ende staende blyben / ghelijck ons de Heere Christus seyt / Hemel ende Aerde sullen vergaen / maer mijne woordt sullen niet vergaen. Hare Leeraers prediken het supbere woordt sonder yet daer af oft toe te doen / hare ghemeynte aldus vermanende: Alle woorden Godes sijn doorloutert / ende sijn eenen schilt dien / die op hem betrouwen. Ghy en sult daer niet toedoen / dat ick u gebiede / ende en sult daer oock niet afdoen op dat ghy bewaren meughe de geboden des Heeren uwes Godes die ick u gebiede. Wijcket niet van eenigen woordt / dat ick u heden gebiede / noch ter rechter handt noch ter linker / op dat ghy anderen Goden nae wandelt hun te dienē. Ist dat ymant af doet van de woorden des boeck desey Prophetie / Godt sal sijn deel afdoen van den boec des levens / en van de heylige Stadt / en van dat in desen boec geschreven is. So vattet nu dese woorden ter herten / en in uwe zielen / en binse ten tecken op uwe handen / dat sy een dencteken vvoor uwe oogen sijn. En leertse uwe kindere / dat ghy daer van spreect wāneer ghy in uwe hupse sit oft op den wegh gaet / wanneer ghy u neder leght / en wāneer ghy op staet / en uwe ooren sullen horen het woordt achter u henen seggen / also: dit is den wegh / den selven gaet / en anders noch ter rechter noch ter linker handt. De wandelaer dan (dese woorden betrachtende) gaet na de VVer Moysis, volghens Josue segghen / hout aen met naerstigheyt dat ghy doet nae den ghebede

Mat. 24. 35.

Pro. 10. 50.

Deut. 4. 2

28. 14.

Apoc. 22.

Deut. 8. 12
verf. 19.

Esa. 30. 23

22. 50.

ende

ende Wet / dat u Moyses de knecht des Heeren gheboden heeft / dat ghy den Heere uwen Godt bemint en wandelt in alle sijne wegen ende syne geboden hout / ende hem aenhanght ende diendt van gantscher herten ende van gantscher zielen.

Wet Moyses is een reyne / heylige ende geestelijcke Stad in de welke de goede haer verheughen / ende de leecke onderwesen worden. Gelijck de Prophete Davids singht,

Psalm. 19

Des Heeren rechte VVer,
Is reyn en onbesmet,

Die's menschen hert verquict:

Des Heeren tuyg'nis claer

Is trouw, en maect voorvvaer

D'onvvyfen vvel geschicht.

Al syn bevelen goet

Syn oprecht, die'r ghemoet

Verheughen ende oprichten:

En Godts geboden syn

Seer suyver ende syn,

Die's menschen oogh verlichten.

Hare wapen is / twee steene tafelen aen den anderen gehecht / d'ene Gode / d'ander onsen naesten toegeeygent / onder staet,



Dilige

Dilige Deum ex toto corde, et proximum sicut te ipsum.

Bemint Godt boven al in't hert gemoet en sinnen,
Ende uyven naesten als u selven v vilt beminnen.

Hare overheerē sijn Moyses ende als de voorzwaelder / hare leeraers onderwysen haer wat hun te doen staet om saligh te worden. Hier bekenmen dan de inwoonders hare sonden: Want dooz de Wet komt de bekenninghe der sonden / ghelijck het licht der heydenen seyt. Sijnde ons de Wet eenen sonden spieghel / vooz ooghen stellende / dat wy dooz de erf-sonde verhindert / onse gantsche schult niet betalen konnen / dat is de thien gheboden volbrēngghen / ghelijck de selve Apostel seyt. Want als de wet onnactich was daerom dat sy vooz het vleesch krank was / heeft Godt sijnen soone sendende in gelijckmakinge des sondigen vleesch ende vooz de sonde / de sonde verdoemt in het vleesch. Wat ist dan? hebben wy voozdeel? in ghener manieren: Want wy hebben vooz bewesen / dat heyde de Joden ende de Grieken al onder de sonde sijn / ghelijck gheschreven is / daer is niemant rechtveerdigh ja niet een alleentijck doch dooz de liefde. De liefde doet den naesten geen quact / so is dan de liefde de verbullinge des Wets.

Godt is de liefde selfs, de liefde is 'r hoogste lot,
Wie in de liefde blyft, blyft euvviglijck in Godt.

So seyt dan ooc onsen Salichmaker Christus / meent niet dat ick ghekomen ben om de wet oft de Propheten te ontbinden: maer te verbullen ende die onder de wet waren te verlossen. So dringte ons dan de wet als een ruchtmeester tot Christus dooz openbaringe onser sonden en is onse Leyder-man tot de Sonne der gerechticheyt gelijc Paulus seyt: de wet is onse leyder tot Christus geweest: op dat wy souden gerechtveerdicht worden. Verhalben wort onsen wandelaer gewesen van de wet na Propheten, Apolste-

Rom. 8. 20

Rom. 8. 30

Rom. 9. 9

Rom. 13. 10

2. Joau. 4

Ma. 5. 17

Gal. 3. 12

Gal. 2. 4

7. Co. 7.
18. Apoktelentij Outvaders, om te gaen door besnydinge niet na
de outvaderen wet in den vleesche/want (gelijck d' Apostel
seyt) is pinant onbesneden geroepen / die en doe hem niet
besnijden: maer niet een besneden herte tot Geloove.

Gelove onder haer hebbende als hare voorsteden / Cruys
Christi ende Verdienste Christi is een machtige / op een vast
fondament geboude Stadt die ontwinbaer is. Hare wa-
pen is een Arent staende by een Cruys de Sonne aensien-
de / daer onder.



Inoffenso contemplor lumine solem.

De Heere gevet my, ick houde mijn gesicht,
Vast onbewegelyck in't aldergrootste licht.

Hare oberheren syn Abrahams / Elisas / Eliasen ende
diergelijcke / voor den ingang der kercken staet afgemaelt
den Triumph-wagen des geloofs / spnde de selve verge-
selschapt met de waerheyt / oprechten yber / stantvastig-
heyt / lydesaemheyt / beleefsheyt / liefde / hope ende boet-
beerdigheyt / niet anders kommende bestaen / ghelijck
Bartas singt.

'r Geloof oock geen geloof is sonder sulck geleyde,
Oock maer een ydel waen, die gantlyck niet en sluyt:

Eer

Eer sou de klare Son 't licht missen in ende uyt
En 't vyer sijn hitte, als wel 't geloove de voorseyde.

Hare Leeraers prediken het Euangelium Christi wip-
sende de gemeypnte tot hē / die ons verlost heeft vande ver- Gal. 1. 7.
bloeckinge der wet / en is voor ons de vbloeckinge gewor-
den: want Godt den mensche geschapē om hem te dienē /
keur en macht gegeven hebbende om sijn gebot te gehoort
samen en staende te blyven oft dat te overtredē en te vallen:
Adam sijn gebot overtredende en also sijn gestache in hem
geballen synde van eenwicheyt voorzghenomen heeft (den
val door sijne voorzghenomenheit siende) het menschelijcke ge-
sachte te verlossen / en te stellen Jesum Christum tot eenē
middelaer die de sonde soude te niere doen: op dat alle die
in hem gelooven het leven mochten verkrjpen. So moe-
ten wy dan gelooven / siende op den leytzman en volma-
ker des gheloofs Jesum / de welcke voor de vreughde die Heb. 12.
hem voorgeset was / heeft het kruys verdrage en de schan-
de veracht / en is ter rechterhant des throons Godes ge-
seten. Wetende dat de mensche niet gerechevaerdigt en Gal. 2. 16
wozt wpt de wercken der wet: maer door het geloove Jesu
Christi / die met sijn doot voor alle onse sonde betaelt heeft /
met sijn heyligh leven ons den Hemel verdiendt / sijn heyl-
lichmakende Geest in onse herten sendet / ende met sijn
leven ende sterben een voorbeeld tot alle deughden is: maer
hy merckt wanneer wy ons recht van sonden tot de deug-
den keeren / alsoo mogen wy door Christi verdiensten ver-
differnisse hebben soo de Heylighe Schryfture betuyght:
maer sijn verdienste can ons niet baten / soo langhe wy
ons leven niet vlijt niet en beteren / ende niet en doen soo
bele wy door Godts hulpe vermogen. Het gene Christus
buyten ons voor ons heeft ghedaen / sal ons niet helpen /
soo langhe wy niet en lyden dat Christus binnen ons
woone ende wercke: Want wy sijn eerst Christenen als
wy met Christi inwoonende Geest tot de deugt gedreben Rom. 8.
worden / gelijck d' Apostel seyt: soo is dan geen verdoerne-

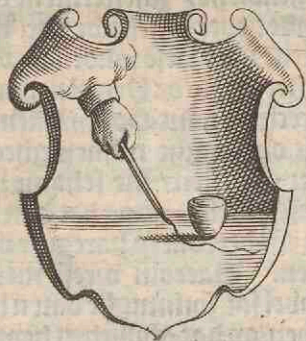
nisse den ghenen die in Christo Jesu sijn / die niet nae den vleesche wandelen: maer nae den geest/ etc. Vele hande onse spreken vele van de verdienste Christi: nochtans willen sy den aencluypenden Christum in hare herten niet laten/ ende blijven also van den listigen dupbel bedrogghen. De ganse sje menscheijde Christi heeft voor ons een schizickelijcke pijn gheleden / sijn lichaem is met gheesselen ghewondt/ sijn hoofd met een doornecroone / sijn handen ende voeten met naghelen/ oock heeft sijne ziele ongelooflijcken last voor ons geleden/ hy heeft van grooten angst bloet gesweet/ ende met beven ghesproken: *Mijn ziele is bedroeft tot in den doot.* Hy heeft sijnen Vader met tranen ghebeden / ende aen den cruyce gheroepen: *Omijn Godt waerom hebt ghy my verlaten?* Niet teghenstaende de scharen met sijne discipulen tot hem gheroepen hebben/ seide tot hen: *Soo wie my wil naevolghen / die ver-sake hem selven/ ende neme sijn cruyts op ende volghe my nae.* Derhalven wijsen wy onsen wandelaer boorder nae vervolginghe, wederwaerdigheyt, verachting, ghevangenis, hongher, dorst, lijden, swaerdt, vyer ende water, alle welke opene steden onder Aenstoot begrepen sijn.

Dit landt is vol elenden / ghelijck aen de voorsz. nament der steden wel te speuren is / maer de inwoonders lopert meest alle nae ghedult ende stantvasticheyde, mede in't selve landt gheleghen.

Midden in't landt is een pilaer opghericht in tecken van standevasticheyde / daer haer wapen inghehouwen is / sijnde een top met de sweep ghesmeten. Daer onder

Luc. 22.

Mat. 27.



Dant animos plaga.

Den vromen door Godts handt gebracht in bitter lijden,
Werdt opgequeest tot tucht en voelt een soet verblijden.

De Ober-heeren aldaer sijn alle Leeraers / die de Inwoonderen tot Jongheren Christi trachten te maecken/ Predikende: Christus seyd/ soo wie sijn leven wil behouden die salt verliesen: maer wie sijn leven verliesen sal om mijnent wil/ die salt binden. Alle die Godtsaligh willen leven in Christo Jesu sullen vervolght worden: want soo hy selfs seyd: de leer-jongher is boven sijn Meester niet/ noch de dienaer boven sijn Heere. Ghy sult oock overgelevert worden/ van uwe Ouders en Broeders / Magen ende Vrienden / ende sy sullen sommighe van u dooden/ ende ghy sult van een poghelijck ghehaet worden om mijns naems wille. Daer by voeghende: Alles wat u overcomt dat lijdet ende weest geduldigh/ in allerley droesfenisse/ volgende d'Apostel die daer seyt: wy bewijzen ons selven in alle / als dienaers Godes met groote lijdensaemheyt/ in verdrukkingen/ in noot ende benaucheden / ghelijck Christus bevolen heeft: Besittet uwe zielen door uwe ghedult/ nae het exempel des Diakens Strepiani (die van de

Mat. 25
15.

2. Tim. 3:
12.

Mat. 20:
14.

2. Pet. 2:
4.

2. Cor. 6:
4.

Luc. 22:
19.

Uphertijnen beschuldicht) ghesteenichte wordende stant-
vastich bleef / ende neder knielende met ludder stemmen
riep / Heere en rekent haer dese sonden niet / te voozen ghe-
sepdt hebbende : siet ick ste de Hemelen open / ende de sone
des menschen te rechter hant Godes staen / eyndelijc spre-
kende Heere Jesu ontfanght mijnen gheest. Ist dat pe-
mant lijdt als een Christen / die schame hem niet : maer
prijs Godt in desen deele. Soo dat dan de gene / die lij-
den nae den wille Godes / dat sy hare ziele den ghetrouwen
Schepper bevelen. Daerom vzeest niet wat ghy lijden
moet: siet de Duyvel sal sommighe van u lieden in de ghe-
vanckenisse werpen / op dat ghy lieden beproeft wordt / en-
de ghy lieden sult verdrukkinghe lijden thien dagen / weest
ghetrou ende ick sal u de croone des levens gheven. Da-
lich sijt ghy als u de menschen versmaden ende verbol-
ghen / ende alle quaet teghen u spreken / lieghende om enij-
nent wille / verblijdt ende verheught u : want uwen loon
is groot in den Hemel. Gelijk Christus sepdt:

Act. 7.

Act. 1. 10.

Mat.

Die alles hier verlaet en volghet mijn stappen nae,
Mijn leere-jonger is, comt eynd'lijck daer ick gae.

Saligh.

Soo sepdt dan oock Jacobus : mijn broeders acht dat
vooz groote vzeughde / als ghy in beelderhande versoec-
kinghe comt ; wetende dat de beproebinghe uwes geloofs
lijdsaemhepde werckt / etc. Dinwoonders alsoo onder-
richt ende door Godes Gheest verlicht overlegghende met
malcanderen / dat de versoekinghen als bzepdelen sijn /
die ons tegenhouden / om niet reghelrecht met uytgestree-
ten halse nae de berdoemenisse te lopen. Dat het sijn ge-
lijk als oogh-blinden diemen de paerden aendoet / op dat
haer ghesichte ter syden niet af en dwale: dienende om on-
se ooghen te bewaren / op dat sy haer in dese ydelheyt des
werelts niet en verwerren. oock dat geen boom herplant
noch ghegriffet en can werden / ten sy dat sy te voozen ge-
snoept ende gekroont is / dat sy alsoo in Christo niet aen-
wassen conneg / oft in den rechten Olijf-boom gheintet

wer

werden / ten sy / sy wel ter degghen van hare wereltse ta-
ken ghesnoept ende ghereynicht werden. Ende tghene
Kollenhagius in sijn 96. Emblemata sepdt / op het spreck-
woordt:

Tribulatio ditat.

*Tribulat' atque quatit segetes ditescere sperans
Rusticus: & nobis crux bene nostra facit.*

Het welck ick aldus verdurpft hebbe:

Door meng'en svaren slagh des vlegels en 't verduren
De land-man met veel zaets vervullet syne schuren.

Het caf vervlieght tot niet, en 't vvel ghesuyvert saet

Men by den and'ren brengt, daer't niet verloren gaet:

De rechtvaardige alsoo na druck, verdriet en lijden,

Geraken eyndelijck in eeuwighe verblijden;

Daer sy alsdan gerust, vergadert synde t' saem,

Den Heere sullen sien, en loven synen naem:

Met vzeughdiger herten singende:

Broeders, hoewel vvy hier in onse dagen

Lyden met smerten veelderhande plaghen,

Om Christi wille: laet ons niet versaghen,

't Staet te verdraghen,

Siet onsen Heyland lang voor heen getreden

Heeft duyfent-mael meer smert en smaet geleden,

Om af te wasschen sonden en boofheden,

Die ons bestreden.

Wie nu op aerden synen naem belijden,

Als syne jongers vromelycken strijden,

Vreugdigh verwerven 'teeuwighe verblijden

Nae dese tijden.

Schoon de vyanden ons alhier versmaden.

Staeude met vyer en swaerd op onse paden:

Wy doch besitten onder 't cruys beladen,

Trijck der ghenaden.

WEGH-WIISER

Daerom singt oock I. Cats.

Godts volck bedroeft in vreugt, en vrolijk in geklagh,
Belacht des Werelts druck, beschreyt des werelts lach,
Een hert dat eertijts was geduldig in 't bedroeven,
Treur nu 't sich van 't gheluck voelt troetelen en toeven.
En ducht; oft hier sijn deel kreeg, als een werelts gaff;
Dies isset met de vreugt des werelts niet ghepaff.

Heut 8. 17

Dit doet ons het licht der Heydenen gedencken seggen-
de: Ist dat wy kinderen sijn / soo sijn wy oock erfgena-
men / namentlyck / erfgenamen Godes / en mede erfgena-
men Christi / soo verre wy mede lyden : op dat wy mede
3. Ti. 2. 9. vereerlyckt worden. Om de welke ick lyde de banden
gelyck een quaetdoender : maer het woort Godes en is
niet ghebonden. Daerom verdraghe ick het alle om de
wyvercozene / op dat sy saligheyt souden verkuyghen / die
in Christo Jesu is met eeuwighe eerlycheyt. Het is een
ghetrouwe woort : want ist dat wy niet hem gestoyen
sijn / soo sullen wy oock niet hem leven / ist dat wy verdra-
gen / soo sullen wy oock niet hem heerschappen / ist dat
wy hem verloochenen soo sal hy ons oock verloochenen.
Verhalven.

Catz.

O mensche, wie ghy sijt, en toont u niet 'onvreden,
Als God doorwont u hert met druck en swarigheden,
't Is niet tot u verderf : siet Godes wonder handt,
Gheneest oock als sy quetst, verkoelt oock als sy brandt.
Soo seyt oock G. de montenay in haer 67. Embl.

Per multas afflictiones.

Door vele quellinghen.

*Feu, glaiue, mer, maint cien malicieux,
De tous costés les iustes environne.
Rien il n'y a en ce moinde envieux
Qui avec deuil ce tourment ne leur donne :
Mais de la foy l'ail voyant la couronne*

Acuze

TER SALIGHEYT

*'Aeux promis apres l' affliction,
Avec saint Paul troeuent la guide bonne.
Qui mene a Christ nostre saluation.*

Dat is:

Vier, Water, Swaerd en veel bloetdorstig' honden,
't Rechtvaerdich volck omringen met gewelt,
Ter werelt wort so nijdigs niet gevonden
Dat haer met pijn en droef heyt niet en quelt;
Maer sy gesien de kroon voor haer gestelt,
En toegeseyt die hier volckandig lyden,
Met Paulo elck na sulck een leyder helt
Die haer geleyt na Christum, ons verblyden.

Alsoo comt dan de verholgde wandelaer door Santva-
sticheyt, tot Fonteyne des levens in het dal der vreden.

Fonteyne des levens, is een wytermacen verheughende
Heerlycheyt / die voor alle Christenen openstaet / al waer
Godes Barmherticheyt hare woonplaetse heeft. Dit
is de selve daer Zacharias van schryft / te dier tyt sal het
hups Davids ende de borghers te Jerusalem een vyve o-
pene Fonteyne hebben tegen de sonde ende onreynicheyt.
Wy dese / op het merck-belt staende, daer het levendige wa-
ter wyt Christi wonden is vloeyende.

Staet ter eeren der solber gheschreben by G. de
Montenay.

De plenitudine ejus.

Sijn overvloet komt ons te moet.

*Pource que tant eslongés de Dieu sommes,
Qu' impossible est à nous de l'approcher
Naitre il a fait son fils semblable aux hommes,
Fors quil est net, & exempt de pecher,
Qui se veut donc de peché depecher
Et de Satan fuir la servitude,
S'en vienne a Christ pour sa foif estancher :
Car nous puissons tous de sa plenitude.*

Det

Het welck aldus verdruytsche.

Dewijl wy sijn soo wijt van Godt getogen,
 Dat wy tot hem te komen niet vermogen:
 Hy sijnen soon gefonden heeft op aerdt
 Den mensich gelijk: doch sonder sond gebaert.
 Die sich dan wil ontlasten van sijn sonden,
 En van het jock des Satans sijn ontbonden,
 Tot Christum com, om laven syne borst:
 Sijn overvloet can stissen onsen dorst.

Mat. 11. Hier roept Christus selfs / comt alle tot my die belast
 ende beladen sijt ick sal u verguicken. Wie daer dorstet/
 Joha 7. die come tot my ende drincke. Ick ben dat broodt des
 Joha 6. lebens wie tot my come die en sal niet hongheren / ende
 wie in my ghelooft sal nimmer dorsten. Mijn vleesch
 is de oprechte spysse ende mijn bloet is de oprechte dranck/
 die mijn vleesch eet ende mijn bloet drinckt die blyft in
 15. my ende ick in hem. Ick ben den Wijnstock / ghy sijt
 de rancken: Wie in my blyft ende ick in hem die brenge
 Math. 5. vele vruchten voort: Want sonder my en kond ghy niet
 Joha 4. doen / saligh sijne die hongheren ende dorsten nae de
 gherechtighedt want sy sullen versaedt worden. Wie
 van den water drinckt dat ick gheben sal / die en sal in
 der eeuwigheyt niet dorsten: Maer dat ick hem geve
 sal / dat sal in hem worden een Fonteyne des waters dat
 in het Eeuwighe leven springht. Ende door de Prophe
 ten: Ghy alle die dorstende sijt / komt tot den water:
 ende die gheen silver en hebben / comt koopt ende eet.
 Comt koopt doch sonder silver ende wisselinge wijn ende
 Esa. 55. melck. Ick sal den dorstighen van de Fonteyne des le
 Apo. 22. vendigen waters om niet gheben: Wie verwint die sal
 besitten / ende ick sal sijn Godt sijn / ende hy sal mijn so
 2 Timos 1. ne sijn. soeckt my ende ghy sult leven. Magh een vrou
 Esa. 39. we haer kindt verggheten / alsoo dat sy de soone haers
 bucks niet en ontfermt: al verggat sij't oock soo en sal ick

u niet vergeten. Ick hebbe de perste alleen getreden / en
 de van den volcke en was gheen man met my. Dit is
 mijn gebodt dat ghy malkenderen lief sult hebben / gelijk
 als ick u lief ghehadt hebbe. Niemand en heeft meerder
 liefde dan de ghene die sijn leven laet voor de vrienden.
 Ghy sijt mijn vrienden / ist dat ghy doet dat ick u gebiede.
 Ghy en hebt my niet verkozen: Maer ick hebbe u ver
 koozen / ende u gheslele dat ghy gaen souc ende vruchten
 doorzvinghen / de Vader heeft de Soone lief / ende hy
 heeft het hem al in sijne hande ghegheven. Wie in den
 Soone geloof die heeft dat eeuwighe leven. Ende alsoo
 komt de wandelaer (hem hier verberstet) door Joha. 3
 Tydelijke doot tot Opstandinghe, die wy in't eynde des
 boecks beschryven. De reyse alsoo volbrucht / komt in't
 Beloofde landt, daer altydt Welcken Honich bloeyt / die
 den Boom des Levens eeuwigly is uptghevende. De
 Wapen des Landts is een brandende Lampe met een
 Slang-Cirkel onwingt / daer onderstaende.



Ernimur

WEGH-WIISER

Fruimur iam morte perempta lumine perpetuo.

Nae't sterven, met een nieu ghesicht,
Ghenieten wy het eeuwigh licht.

Daer hebt ghy het Paradijs, Saligheyt, Vreugden-bergh,
Apostel-stadt, Aller-heylighen, S. Marien-stadt, Engelen-
berg, tNieuwe Ierusalem ende de H. Dryvuldicheyt. *Wyn-*
lijck Het eeuwigh leven. Ende dit is den nieuwen Hemel
daer Ioannes in sijne Openbaringe vanschrijft. Ick sagh
een nieuwen Hemel ende een nieuwe Aerde: want den
eersten Hemel ende de eerste aerde was vergaen / ende de
eerste aerde en was niet meer. Daer sullen de rechtbaer-
dighe zielen in Godts handen sijn / ende gheen quaet en
roertse aen: want hy sal den doode gantsch verkinden eeu-
welijck. Ende de Heere sal de tranen van alle ghesichten
afwasschen / ende sal wech nemen de versmaetheyde sijns
volcks in alle landen: want de Heere heeft het gesept: Doo
sal u treuren in vzeught veranderen. ende uwe vzeught sal
niemant van u nemen: want geen volcomer vzeught als
Godts aenghesichte t'aenschouwen: gelijk den Propheet
singht tot den Heere.

Psalm 16.

Geeft my o' Heer volcomen goet berichte
Om in te slaen, des levens rechte weggen,
Devvijl alleen in u lief aenghesicht
Is alle vreught volcomelijck gheleggen:
En in u handt bestaet tot allen tijden
Al wat den mensch te rechte can verblijden.

Slot ghesangh.

Wat groote vreugt verschijnt den mensch,
Wat heeft hy't al nae sijnen wensch,
Als hy ghestorven weert oprijst
Daer hem den Boom des levens spijsst:
Vaert over, uyt Opstandigheyt,
Nae Vreugden-bergh hem toebereyt:

Van

TER SALIGHEYT!

11

Van waer hy vvandelt sonder sorgh
Recht toe, recht aen naer Eng'lenborgh.
En soo nae't nieu Ierusalem,
Aenhoorende een soo soeten stem,
Ontfanght alhier des levens-croon,
Genadelyck u tot een loon
Voor langhe tijden toegheseydt.
Dan gaet hy nae de Saligheyt,
Besoeckt de *Twaelf-Apostelen*,
En dan weer *Allen-Heylighen*,
Hy gaet nae sint *Marien-stadt*.
Noyt meerder vreucht, ò waerde schat!
In't Eeuwigh leven treden gaet,
Het Paradijs hem open staet.
Oock mede aenschout in eeuwichheyt
De *Heylighe Dryvuldigheyt*.
O groote dagh vvanneer sal't sijn,
Dat ick in sulcke vreught verschijn?
Tis hier op aerden niet als strijdt,
Daer heerscht nu niet als haet en nijt:
Ick vvord geplaegt met 's vveereldts prang,
Des vierighlijck ò Godt verlangh
Verlost te sijn uyt desen noot,
Gheseten Heer in uven schoot:
Daer door u mogentheyt verlicht,
Aenschouven mach u aengesicht.
Daer al de vreugde cierlyck blinkt,
Daer m'uyt den beker Nectar drinct,
Daer't altijd is volcomen vre,
En gheen ghetvvist noch oorlogh me,
Daerom ò Christ! laet my verstaen
De stem *Gheseghende com aen*:
Dat by my tvreeselijcke vvoordt,
Verloefte gaet niet vverd' ghehoort,

C 3

Ine



M't tegghendeel / die ypt de Blinde-strate
door de Wijde-poorte op den Breeden-wegh
wandelen in't Landt van wellust, sijnde des
Landschaps wapen een Meer-minne met
een Amphibeensche steert, daer onder:



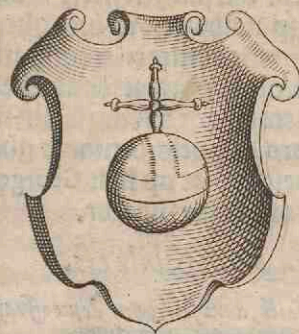
Mundi captantis imago.

Vreughdigh, lieflyck, schoon van schijn,
De wereltd loect daer by te sijn.

Nemen een quaede eynde : comende vooz eerst in de
hooft-stadt Boose-lust, daer onder begrepen als hare vooz-
steden Valsche-ghedachten ende Begeerlyckheydt.

Boose-lust met hare vooz-3. vooz-steden / is een yptter-
maten groote stadt / wijde yptghebrecht / liggende / met
daste wallen / ende costelycke huysen / niet ypttermaten
schoone hoven / verciert met allerley bloemen / bomen
ende krupden / speel huysen ende fonteynen / prieelen ende
galderpen / sijnde aertsehe lusthoven : voerende in hare
wapen de werelt, die constich vooz de poozten yptghehou-
wen is / daer onder dese woorden:

Me



Me coluisse juvat.

Te vergheefs eeren sy my niet.

Daer straten sijn breedt / hare kercken yptwendigh
gheboude met Albaster en Marmersteen. Hier is het
Dof van Satan, Groot-borst des wereltds ende verleyder
des menschen / die selfs de Sone Godes / Jesum Chri-
stum onsen Salighmaker versocht / hem voerende op de
tinne des Tempels / ende daer nae op een hooghen berg /
hem thoonende alle de Coningh-rijcken der wereltd ende
haer heerlijckheydt / seggende : Alle dese dinghen sal ick
u geven / indien ghy nedervale ende ny aenbidde. Maer
Jesús seide tot hem / Gaet wegh Satan : want daer
staet gheschreven / den Heere Godt sult ghy aenbidde
ende hem alleene dienen. Doe verliet hy hem ende stie
de enghelen quamen ende dienden hem. Een heerlijck
voorzbeelt / tot de nabolginge Christi. Wat nu vooz Ober-
heeren / Driesters ende inwoonders dese volck-rijcke stadt
heeft / cannen lichtelijck mercken : want de sorghbuldig-
heydt deser wereltd ende het bedroch des rijckdoms ende
andere begheerlijckheden comen in / ende versticken daer
wozdt / ende het woort woort onbruchtbaer. Daer nae

C 4

ala

Als de begeerlicheyt ontfangen heeft / baert sy de sonde /
ende de sonde als sy volbracht is brenghet de doot voort.
Het is seker dat wy Godt niet en connen lieven als wy de
wellust beminnen / oft dat onsen schat op der aerden soude
sijn ende in den Hemel / oft dat wy Christi lidmaten sou-
de sijn ende voor des duyvels dienaers ghekent ende aen-
genomē souden wesen. Hier op stelt Georgette de Montenay
een sunen-beeldt onder het woordt.

Impossible est.

*Voicy qui fait, d'un seul cœur deux offrandes:
Faisant partage entre Dieu & diable,
O' toy Chrestien, Dieu veut que tu entendes
Qu'il est jaloux, & n'est point supportable:
De te souiller en chose abominable:
Car tu ne peux servir à deux seigneurs.
Or Dieu veut tout. Car n'estant partissable,
Des hommes veut & les corps & les cœurs.*

Dat is:

*Tis onmoghelijk.

Siet hier de man syn hert aen twee-en klieft,
Meynt Godt daer mede, oock Satan sy gerieft.
Ol Christen mensch jaloux is Godt de Heere,
*Tis niet genoegh, hy wilt alleene d'eere,
Afgrijpelyck ist, ghy stelt u in't gevaer,
Twee Heeren can men dienen niet te gaer.
Godt wilt het al, het lichaem 'therre mede,
*Twelck onverdeelt te samen blijft in vrede.

Soo de wellusten soo vol ghebaers niet en waren / onse
Heere Christus soude soo sorghebaldigh niet getweest sijn /
om die sijne kinderen te ontrecken / haer vermarrende tot
ghedult / vervolginghe / crups ende lyden / om hem nae te
volghen. Dit hebben de Heydensche Philosophen selfs
ghespeurt. Diogenes ontmoetende Pseusippum (die /

door

door wellust ghedreven / hem in een Roets-waghen na
de schole liet voeren) geliet hem als of hy hem niet en sag.
Pseusippus dit merck ende ende begeerende gesien te we-
sen / riep hem aen / seggende / baert wel Diogene. Daer
op hy hem strax antwoorde ende ghy niet : Betwile ghy
niet u wellustig leven soo vele te kennen gheeft / dat ghy
sulckx niet en begeert : Want te vergheefs wort den brede
ende boorspoet dien gewenscht (als de Schrijture seyt :)
die der selver niet waerdigh sijn / als de wellustige : want
den wegh die sy nemen hun schoon ende lustich duncken-
de, leyfse (als Christus seyt :) ter verdoemenisse / onder de
kranchheden bresen wy gemeynelijck de gebaerlickste / als
de Peste / 't fentijn etc. Ende men soeckt niet alle middelen
de wereltche wellusten te mogen genieten / daer nochtans
(als Architas Tarentinus de Philosoph seyt :) geen ge-
baerlijcker noch doodelijcker peste sy / noch die de mensche
snellijcker ombrengen kan / als dese. Waer ober Ant.
Cotel in sijne Epig. wyt het Griekx ghenomen aldus
singt.

*Bastir Chasteaux, Couvrir grands tables,
Faire l'amour, Coucher grand ieu,
Sont grands chemins qui (delectables)
Conduisent l' homme en pauvre lieu.*

Het welck aldus kan vertaelt worden.

Casteelen bouwen,
Banckerten houwen,
't Wellustich vryen,
De tuyscheryen
In groot spel plegen,
Sijn wyde wegen,
Die lustich schynen;
Maer doen verdwijnen
Als arme menschen
Die daer nae wenschen.

¶

ende

Ende A Zamariel op de ydelheyt des werelts.

*Le beau du monde s'efface
Soudain comme un vent qui passe,
Soudain comme on voit la fleur,
Sans sa premiere couleur,
Soudain comme une onde suit,
Deuant l'autre qui la suit.
Quest-ce donques que le monde ?
Un vent, une fleur, une onde.*

Dat is:

Watmen schoons ter werelt vind
Vliedet snelder als de windt:
Snelder als de bloem vergaet,
Die in hare veruwe staet;
Snelder als d'een bare voor,
Synde een ander op het spoor;
Wat is dan des vverelts roem?
Windt, een Waterbaer, een Bloem.

Maer dat meer is sy affonderen ons / als booschzeden en van Jesu Christo / daer mede wy niet vereenicht konnen worden / soo wy des weerelts begeerli. ckheydt niet en verfaecken / ons vleesch niet en kruptighen ende door den ewigen wegh tot het rijke sijns Vaders hem nae en volgen / en in sijn lyden ende sterben hem niet geliyckformich ghemaecht worden: Soo segghen oock de oude wysen dat de wellusten in treurighede ende smerte veranderen / alsoo dat de Keyser Adrianus te rechte de wellusten deser werelde by pillen vergelijcke / die inwendigh vol bitterheydes sijn ende uytwendich verguldt / het welck men niet ghewaer en wordt tot datmen die inghenomen heeft. Sy sijn als de appel van onse eerste Ouders / die soo lieflijck ende schoon was om aen te sien ende nochtans soo quet om verdouwen. Daerom seyd Christus tot de Wellustighe / wee u die daer lacht: want ghy sult weenen.

nen. Ende Paulus: Soo ghy nae den vleesche leeft soo sult ghy sterben. De wellust (als Chrysostomus seyt ende de boorz. wapen des landts uytwijst) is als de Meerminne / die alles wat haer buyten het water verchoont / schoon heeft / het hant lang ende gout-geel sijnde / de boorz. kens appel-rond / den hals / lichaem ende handen wit als albaester / de kaken blofende / de lipkens als coraal: maer den steert (die onder het water verborghen blijft) is ghelijck een schrickelijck serpent / scherp ghetant ende vergiftich. Daerom riedt Aristoteles / om boorde listen ende laghen der wellusten bezyt te sijn / die aen te sien van achter ende niet van vooren. Hier by boeght wel 't ghene Joannes de Brunus een treslijck Poet / in sijn Emblemata ofte Sinne-beelden seyd / op dese woorden des Propheetes Jesate: Sy broeden Basiliskes eyeren ende wercken spinne-webben, eetmen van haer eyeren soo moeten sterven, vertreet mense daer-en-teghen, soo vaert daer een adder uyt. Men verhaelt seyd hy: dat de eyeren van de serpentes van buyten wit / glat ende schoon sijn: maer van binnen soo vergiftigh / dat diese comt te bryken / schielijck van die feynighe lucht wordt aengheblasen / ende doot ter aerden neder valt. Hier by connen seer wel de wellusten ende gheneuchten deses werelts vergheliken worden / die van ghesichte vriendelijck ende toelachelijck sijn / maer hebben van binnen verborghen een doodelijck vergift / soo dat sy een peghelijck diese handelt / ende door het ghebruyck / ghelijck in stucken bryeckt / een eeuwigh verderf aen-bryngen.

Tot beslypt.

Schout de wellust als een pest,
Laet u van haer niet bedrighen:
Haer aenlocksel dat is lieghen,
En des ziels verderf op't lest.

WE GH-WIISER

Oock om vry te syn van smaet,
Sult by tijds den rug haer wenden:
Want 'tverblyven by haer lenden
Werct berou' alst iste laet.

Allen'tvoordeel, datf u doet,
Is te krijgen swacke leden,
'Thert met sorgh en angst bestreden,
Dagh en nacht een svvaer ghemoet.

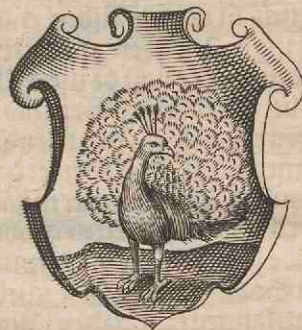
Wroegen, knagen, sonder endt,
Smaetheydt, spot en groote schanden,
'tStoocfel van een yeders tanden,
Dit's 'tprofijt van dit present.

Dit land van Wellust van'tmiddelpunct Boose-lust daer
onder Begeerlijckheyt ende Valsche-ghedachten sozteren/
strect tot Hoovaerd, Giericheyt, Lecker-tant ende Oncnysc-
heydt. Soo sullen wy dan vooz eerst beschrijven de gele-
gentheyt van de hoogh-geboude Babelsche Stadt Hoo-
vaerd, sijnde die selve de ghemepne herberge van alle son-
den; want sy daer al te samen logeren connen/is oock den
oorspronck ende steensel der selver / ende de oudste vooz
20a. 12. Adams tijden ghesticht/ in de welke de dupbel een Woest
is, die onse eerste ouders d'eersucht inblies/also dat Adam
niet te vreden sijnde met sinen staet (daer hy nochtans
als hooft over alle creaturen op aerden ghestelt was, hem
noch heeft laten beweghen om Godt te willen gelijk sijn/
Genesij 3 waer over de Heere sepdt : Siet Adam is ghewozden als
onser een : doch om desen sinen hooghmoet / hem reche-
vaerdelijck soo seer vernedert heeft / als hy hem meyn den
te verheffen/stellende hem met alle sijne nacomelinghen in
sulcken staet / dat sy ghedwonghen sijn geweest te beken-
nen dat sy menschen waren. Dese Stadt is uytermatent
groot hare straten breett ende ghemackelijck / de poozten
wijde, de wytwegen ghenoeghlijck haer verthoonende/ die
over een brugge d' inwoonderen tot Pracht stijghen doen.
De kercken sijn constich van ghebou ende costelijck ghe-
ciert/

TER SALIGHEYT.

55

ciert/met hooghe torens / daer op vooz weer-hanen Dau-
wen ghestelt / den steert in de locht stekende sonder hare
pooten eens te besien : So is oock des stades wapen een
Dauw 'met dit advys:



Me vel lovis ales adoret.

Den Arent selfs my cere biedt,
Als hy de cracht mijns luysters siet.

Op de poozte van Boose-lust ascomende: staet in gul-
de letteren:

*Tolli nos vis fasque negant,
Vel jure ruamus invito.*

Ik gheoorloft ofte niet,
Laet opklimmen, dat m' ons siet.

Ende op de ander nae de brugge toe:

*Regnandi dira Cupido
Vlterius movisse jubet.*

Het sy met loof heyt ofte macht,
Wy moeten hoogher in de pracht.

3

Sedert

Sebert den bal Abanis / sijn haer Oberste (by den
 boorz. Satan daer inghestelt) tot allen tijden Cains/
 Nembrochs / Cozes / Dathans / Abirams / Sauls / Goli-
 aths / Abjelons / Kabsaces / Nabucadnezars / Hamans en-
 de diergelijcke gheweest. Hare Priesters syn Phariseen/
 die de voorzittinghen in de maeltijden ende voor-gesoch-
 ten in de vergaderingen begeeren / ende geeren op de merce-
 ten ghegroet worden / ende van de menschen Rabbi ghe-
 naemt. Waer ober Christus roept: wee u schutgelcer-
 den ende Pharizeen: want ghy sluyt het Coningrijk der
 Hemelen voor de menschen / ghy en gaet daer niet in / ende
 die daer in gaen souden / laet ghy niet ingaen. Soo comt
 het dat de bozghers ende inghesetene groote pochers ende
 snoekers sijn / ende haer selven niet kennen leeren: maer
 haer wenden van Godts woort ende gheboden / dancken
 hem niet vande ontfangene weldaden: maer verhoovaer-
 dighen haer in de goederen / als of sy die van haer selven
 hadden: daer nochtans d' Apostel seyt: wat hebt ghy men-
 sche dat ghy niet ontfangen hebt: want alle goede en vol-
 comene gaven comen van boven af / van den Vader des
 lichts / gelyck hy selfs seyd: Ick hebbe u opghetoghen en-
 de groot laten worden: mijne handt heeft alles ghemaccht
 dat daer is. Oock soo scheidt hy noch daghelijc alles tot
 onderhoude des menschen / ghelyck Bartas in synen der-
 den dagh van de scheppinge singht.

Ceste puissante voix, qui l'univers bastit,

Encor, encor sans cesse ici bas retentit:

Ceste voix d'an en an, le monde renouvelle:

Et rien ne naist, ne vit, ne croist qu'en vertu d'elle.

Dat is:

Dit crachtich heyligh woordt (daer alles in bestaet)
 Noch doorgaens syn gheluyt op aerden hooren laer:
 Dees stem van jaer tot jaer vernieut des werelts leven
 Al't gene groeyt en bloeyt moet sy den wafdom geven.

Ende de groote Propheet in synen 65. Psalms.

Heer

Heer ghy besoeft het landt met regen,
 Alst dorstich is en droogh:
 En maect het rijk door uwen segghen,
 Vyt dyne wooning hoogh.
 Men siet u beken heer uytgieten
 Haer water, seer planteyt,
 Waer me ghy doet het groen opschieten,
 Als die't landt heeft bereyt.
 Ghy weyct o' Heer haer dorre voren,
 En druct de kluyten neer,
 Dies segent ghy den scheut van't coren.
 Mits't regenachtich weer.
 Ghy croonet heel jaer met ghenaden,
 Op sijnen tijdt beset.
 En uyt de locht van uwe paden
 Drupt niet dan enckel vet,
 Den reghen leect oock in woestijnen
 Op hurten uytghestort,
 De heuvels staen vol teruw' en wynen,
 Met vreughden opgegod.
 Met cudden syn de groene weyden
 Als met een kleed bedect.
 De dalen, die't geberghte scheidt,
 Met schoon teruw' overstrect.
 Het schijnt op't veldt dat alle dinghen
 Van Godts ghenade en deucht,
 Schier lachen, juchen ende singhen,
 Haer soete liedt met vreucht.

Sy doch segghen met Job / niet de Heere heeft het ghe-
 geben: maer vergheten den Schepper. Waer ober Godt
 selfs klaeght: dewijle sy gheweydet syn dat sy sat ghewor-
 den sijn ende ghenoech hebben / verheffen sy hare herten /
 daerom vergheten sy mijner. Sy achten haer selven oock
 niet alleen Gode gelyck te wesen: maer verheffen haer bo-
 ven hem / gelyck dan Pharao tot Moysen en Aron sprack:

Job. 13.

Wie

Wie is de Heere wiens stem ick hooren moet ende Israellaten gaen? Ick wete van de Heere niet / wil oock Israellaten niet laten gaen. Ende de Babilonische Coninck: Ick wil in den Hemel strijghen / etc. Bewijse doch alle menschen / sae de machtrichste des werelts / den Almachtigen Gode als den eenighen schepper ende oberste heerscher / onderwoyzen syn. Raden wy onsen wandelaer dese Stadt als een pester te schouwen: want de Heere vertooynt sich met reden ober de hoor-aerdighe / ende kentse van verde gelijck de groote Sanger singht.

Psa. 138.

Heer ghy feer hoogh sit, ende aensiet
Dat hier is niet
Geacht demoedigh:
Van verde ghy de stoute kent,
Daer van ghy went
V ooghen goedigh.

Heeftse oock noyt ongestraft ghelaten. Soo haest als Satan boorgenomen hadde hoogher te klimmen en hent Gode ghelijck te maken / wierd hy met eenen schrickelijcken donder-slagh wt den Hemel gheworpen. Adant bracht hem selven ende de sijne / om dat hy hem te hooghe wilde verheffen / in groot verdriet ende elende. Maria de suster Mosi / teghen haren broeder opstaende wert met melaetsheyt gelagen. Coze / Dathan ende Abiram / wilende haer Mosi ghelijck maken / wierden levende ende noch sprekende ten aensien van al het volck / van der aerden verstonen. De opgheblasene hooberdighe groote Goliath wierd van David / die noch jonck was / met een ringher-hey te nedergeworpen / ende 't hooft afgelaghen. Oflas de Coninck te Juda / niet te vreden met syn heerlijckheyde / soeckende het Priester-ampt mede tot hem te crecken / wierd (soo haest hy het Wierooock-bat aentaste) met melaetsheyt ghelaghen / die hem tot in de doode by bleef. Senacherib na dat hy door Rabaces / grouwelijcke laste

ringhen teghen de Heere der heyrsharen hadde wirtgespoghen / ende hem selven soo verheven als ofte hy hem ten strijde hadde wirtge-epscht / wert des nachts met 185000. mannen door eenen Enghel omgebracht / het welck Bartas in sijnen eersten dagh van de scheppinghe ghebentckt: aldus by my vertaelt.

Voor Ierosolima een Enghel heeft verflaghen
Senacharibs groot heyr, niet connende verdragen
Hy boven Godt de Heer, met sinnen onbedacht,
Syn goude Af-goden had ge-eert en grooter g'acht.
Siet syn volck had soo vast omringht de stercke wallen
Van Godes Heyl'ge stadt, dat daer geen mus uytvallen
Noch inne vliegen con, Ezechias, vermant,
Aensende dit verdriet, 't bederf van 't gantsche landt,
Sijn volck vast onder 't jock, gheslaghen en ghevanghen,
Syn sonen doodt, daer by soo veel betraende wanghen
Der maegden, synde onteert, syn lichaem selfs doorwort,
Den Tempel sonder muer, die nu heel ledigh stont
Van Priesters, om den Heer te doen syn offerhanden,
'T wierooc-vat sonder roock, den Altaer sonder branden
Met eenen sack omgord en 't hooft met as bedect,
Hy Godt door syn gebedt tot sijner hulp verweect,
Die dit Goddloose volck, en dat in corter stonden,
Den doodelijcken pijl van boven heeft gesonden:
Want so de wacht voor 't vier in ruste slaep' rich lagh
Sand Godt (die dese stadt barmhertighlyck aensagh)
Een stercken Engel af, de selve stracx 'ontferren,
En 't goddeloose volck 't voornemen te beletten.
Door welcker swaerd alleen daer niet bleef in den loop
Het lichaem van een man: maer van een grooten hoop.
Smeect nu van achter in, dan wederom van voren,
Soo dat in corter tijdt 't gans leger ging verloren.
Elck stelde sich ter vlucht bevreesst sijnde en vervaert,
Ontliepen doch te spaed dit vliegend scherpe svvaert,
'T velc (sonder arm oft handt te sien) sloegh hen en vveder,
Werpande op eenen nacht soo menigh duyfent neder,
Ghelyck

Gelyc de vleugels van den meulen men wel fiet,
Den wind doch (diese doet omtraeyen) can men niet.
D'hebré des morgens vroeg van boven vande muren
Aen sende soo veel volcx verslagen sonder ruren,
Ja hondert festich duyft en vyfentwintich meer
Niet verende door vviën, verheuchde in God den Heer.

Soo werde oock d'ergierige Aman aen de galghe ge-
hangen die hy Wardachso bereyt hadde/ om dat hy hem
geen eere bieden wilde. Nabucadnezar / sich selven ver-
heffende ende beoort eené God uytgebende/ werd mede van
Godt gestraft van syne heerlijcheit berooft en den onber-
rusten dieren gelijk ghemaecte / alsoo dat hy de tijde van
seben jaren by de Ossen in 't gras sijn voetsel nam / tot dat
hy den Heere ootmoedelijck gebeden ende syne sonden be-
kent hadde. Sulcke ende diergelijcke exempelē sijn der
schier ontallijcke/ soo in de Schrifsture als in de wereltche
Historien: doch om niet te langwiltig te schynē/ laten wy
dat by dese blyven/ en seggen met Chilo van Lacedemoni-
en die (gebraege sijnde war Godt in den Hemel dede) ant-
woorde/ dat hy de hooge dingē vernederde ende de nedert-
ge verhief. Het welck de Maget Maria in haren Lof-
sang bevestigt / singende.

Mijn siel verheft den Heer, en mijn verslagen geest
In Godt myn saligheydt verheucht sich aldermeest.
Hy heeft de nedrigheydt sijns dienstmaegts willen roemen,
De gantsche werelt door my salich men sal noemen,
Hy groote dingen doet bethoont in my sijn macht,
En sijn barmherticheyt duert eeuwig in 't geslacht
Dergener die wel doen, en Godes vrees betrachten,
Hy heeft gewelt gedaen door synen arm vol krachten,
D'hovaerdige verstroyt de machtige verdreef,
De nederige, weer, tot in den thron verheef,
De hungerige spyst, met goederen vervullet,
Derycke wijst van hem, ontbloetet ende onthulles.

Heeft

Heeft Israél sijn knecht opg'holpen op dat hy
Dan, sijn barmhertigheydt gedenckende bely,
Als hy gesproken heeft uyt loutere ghenade,
Tot Abram onsen vaer en die van synen sate.

Den dagh des Heeren (seyde Esaias) sal gaen over al
het hoogmoedighe ende verhebene / dat het vernederd wor-
de. Willende daer mede te kinnen geben / dat alle de gene
die hen in hare eyghene hooghepdt / edelhepdt / cracht ende
rijckdom verheffen / door Godes toorn (die snel als eenen
bliksem comen sal) sullen verdooven worden. Dit sy ghe-
noegh gesept om hier niet langer te verblijven, ende onsen
reysen oock van Giericheydt af te wenden / waer van wy
den staet aldus beschrijven.

Giericheydt, is een oude verballene Stadt oft blecke vol
stancx ende vuylicheyts / die Gregorius in sijnē moralia
de woonplaets der duyvelen / ende Hieronimus de spe-
loncke der moordenaren noemt. Heeft groote opstaende
poorten ende intreckende brugghen. Des stadts wapen is
een supcke/daer onder:

*Certa domus nummo.
Nulli hinc exire potestas.*

Laet incomen: maer niet uyt,
Wat wy raken dat is buyt.

Haer sinne-beeldt aen d'ander syde staende is een Egel
met appelen geladen hebbende eenighe pinnen ledigh / on-
der dese sententie.

Deest, ni sint cuncta referta.

Met hoopen 't een by dander voeg,
Doch evenwel my niet genoeg.

In dese blecke is gheen rust te binden / niet anders dan
ostinen in de doornen laghe die aen alle syden stercken:
¶ 2 Want

Esa. 1. 23. Want hare Dorsten sijn afvallige ende der dieben ghesel-
len / nemen alle geschencken ende poogen na gaben / den
weesen en doen sy geen recht ende de weduwen sake komt
Esa. 1. 13. niet booz hen. Hare oversten sijn daer in als grypende
wolven / bloet te vergieten ende sielen om te brengen / om
hare gierigheids wille. Hare kercken ende vergader-
ringen sijn duystere wtghehoorde mijnen / daer de afgot-
dische gierigaerts den Mammon aenbidden / houdende
den rijckdom boozharen Godt. Ghelyck Anselmus op
Pauli brief tot den Ephesiens seyt.

Avari Deus, Nummus est.

De giergaert hout in't slot
Het geldt voor synen Godt.

Esa. 1. 29 Het volck in den lande ghebruycken geweldt ende roo-
ben met macht / besehnden den armen ende elendighen/
Mic. 2. 2. ende doen den vreemden geweldt ende onrecht. Sy nemen
Ackeren tot hen ende nemen huysen die sy slechts willen/
Am. 3. 10 alsoo dypben sy ghetwelt met een pegghelicken huys ende
eens pegghelicken Erbe. Sy haten het goede ende lieven
Mic. 3. 7. het quade / sy willen de rechte wandelaers de huyte af ende
het vleesch van hare beenderen. Sy en achten gheenes
rechts (spreekt de Heere) ende versamelen schatten met
1. Sam. 8 bevelen en rooven in hare Palaisen / gelijk de sonen Sa-
Esa. 2. 13 muelis. Waer over de Prophete roept. Stiet ick slaen mis-
ne handen te samen over de giericheyt die ghy dypst ende
Rom. 10. over het bloet dat in u vergoten is. Waer over Chrystos-
mus seyt.

Aaritia Tyrannus crudelis est.

De giericheyt een wreest tyran,
Gheen straffer beul men vinden kan.

Ende volghens dien seyt Spineus / daer is gheen soo
wreeden Tyran die by de Giericheydt sy te ghelijcken:
Want dooz geduyrige sozge quellingshe ende vrese doodet
sy

sy de menschen / die onder hare slavernye ghetromen sijn.
Sy sleipste dooz haghen dooz bossen / ober landt / ober zee /
In winter / in somer / by daghe / by nachten / dooz regen / ha-
gijel ende snee / sonder ruste te gommen / sy laet haer naechte
loopen ofte soo syse kleeft / het is niet wat lijnen / doer ofte
grof lakens / voedet syse / het is niet wat gersten / ofte rog-
gen / broodts ende scherp / hier / wat apuns / paerde-boon-
kens / etc. Wat meer is indien wy goet hebben / soo ont-
neent sy ons het gebruyck daer van ons niet meer laten-
de als het gesichte / sy sluyt ons de handen ende den mond /
uyt vrese. Verhalben oock de Porten de gierighe by
Tantalum verghelijcken / die van honger ende dorst ver-
gingh daer hy in allen overvloet sat. Waer op I. V. VON-
DELEN. in sijnen gulden winckel aldus glosseert.

Eylacen! Tantalus, die niet en can verwyinnen,
Light in der hellen-vlied begraven totter kinnen.

Hem hongert end' hem dorst dat hy van smerten krijft.

En nimmermeer vwordt hy gelavet noch gespijst;
Maer stadigh aenghetergt, Hy staet diep inden gronde
Des vvaters, en de vrucht hangt boven synen monde:

Soo hy nae't water buct ontsincket hem den stroom,
En grijpt hy nae de vrucht soo wyct den Appel-boom.

»Maer lieve seght my doch, is niet des gier gen herte

»Als Tantalus gepijnt, met een gelijcke smerte!

»Vermits 't vervloecte gout (daer hy op is beluft)

»Noch noyt syn dorst en heeft noch honger uytgebluft?

»Hy gaept altyt nae gout, en hoeveel geele slijcke

»Hy vreet en inne sloect, so is hy nummer rijcke:

»Maer in syn goet verarmt. Soo dicwils als hy hapt

»Nae gout en silver, hem 'tgenoegeen wordt ontsnapt.

»Hy derf nau' synen darm met 's lichaems nootdrust vullen,

»En wermt hem by den heert nau by een hant vol krullen.

»Hy heeft altyt het gout als eenen wolf by d'oor,

»Hy ram melt nacht en dagh in syn vervloect tresoor.

»Het gout is synen Godt, dat eert hy langs hoe cloecker

»Hy canckert de gemeen t met overdaet en roecker.

En als hy sterven sal soo is alle syn beclach,
Dat hy syn geldt hier laet en niet me dragen mach.

Ende Fransoys Perrin.

*Depité aux enfers, pour le fruit qui devale
Jusques devant son nez, & ne le peut goûter,
Non plus que l'eau qui vient à son menton flotter,
Redouble son tourment, le malheureux Tantale.
De l'avaré beant je croy la peine égale,
Plongé dans les trefors, qui le viennent tenter,
Et ne servent non plus à la soif contenter,
Qu'au coq Esopean sa perle orientale.*

Dat is:

Tantalus, tot de kin staende in den helschen vloet,
Mits 't water hem ontvliedr, ghestadigh dorsten moet.
De vrucht tot op syn neus ghehangen moet hy derven,
'Twelc hem van spijt en smert doet duysent dooden sterven.
De gierigaert alsoo de selve pynelijdt:
Want synen schat is hem een quelling t'aller tijdt,
Syn honger ende dorst niet connende meer stelpen,
Als aen Esopeus haen de peirele moght helpen.

Tot desen propooste seyde Esopeus tot eenen / die seef
bedroeft was / om dat hem synen schat (die hy in der aer-
den hadde begraven) ghestolen was: Dertit eenen steel
van gelycken gewichte leght hem op de selve plaetse / ende
laet u duncken dat het den selven schat sy. Daer mede st
verstaen gebende / dat goudt silver ende andere rijckdom-
men geene goederen en sijn dan alleen voor diese gebuyen-
ken. *Ecc. 5. 12* 'Tis een boose plage (sept de wyse) die ick sagh on-
der der sommen / rijckdom bewaren / ter schade diens dien
heeft. Hier van is de meeste oorfsake beneben het mistran-
wen op Godt / de valsche inbeeldinge van lang hier op aer-
den te leven / ende te coyt te comen / sijnde den rechten mid-
del om vele wandelaers in dese vlesche te doen vernachten /
ende oer de brugge te treden tot Valsche-mate ende Woec-
ker, twee vleschen aen elckanderen verknocht / staende ont-
del

der het ghebiedt van Giericheydt ende alsoo onder de selve
Heeren. Soeckende hare Overste mede geldt ende goet
te vergaderen / tot nadeel van haren evennaesten. Gelyck
de Prophete seydt: Sy drijven woecker ende oversetten *Ecc. 10. 2*
d'een den anderen. Sy drijven giericheydt teghen haren
naesten ende doen hen onder elckanderen geweld / ende
bergheten mijner spreekat de Heere: doch alles sterkt tot
haer eygen bederf gheleijck Salomon seydt: onrecht goet *Prov. 10. 2*
helpet niet / daer en teghens de gherichicheydt verlost van
den doot. Een valsche wage is den Heere een grouwel /
daer en tegens ten vol gewichte is syn welbehagen. Ende
Godt sels / die ons in sijne wet heeft willen voorhouden /
alles wat tot een ghelucksaligh leven dienende is / verbiedt
ons dat wy gheene dinghen sullen begeiren / die onsen
naesten toecomen / dat is niet boven 't ghene hem belieft
heeft ons tot onsen nootdruft te gheven / ende volghens
dien.

Wie sich genoeght mer 't geen hy heeft,
Is wel de rijckste die daer leeft.

Maer

Deergierigh mensch en vreckaert om bekomen
Daer hy nae tracht hem selven pijnt en quelt,
Hy en genoeght hem niet (gelyck den vromen)
In't geen hy heeft, al is hy wel ghefelt.

Ende

Wie sich ghanoege laet mer 't geen hem is gegeven,
Sal onbeschadicht en gerustelijcken leven:
Maet die tot Giericheyten Woekery sich went,
Brenghet syne dagen om in droefheyt en elend.

Hy en seydt niet Paulo niet: Ick ben gheleert / soo wel *Philis. 4*
in armoede als in overbloet te vreden te syn / wel wterende
dat giericheydt een wortel is van alle quaet tot dewelcke
de sommighe lust hebbende / sijn afghedwaelt van den
ghe

geloofde / ende hebben hun selden met veel smerten doorste-
ken. Daerom beval Moses den rechterē voor alle dingen
haer voor de giericheyt te wachten / als sijnde den onder-
ganc van alle gerechtigheyt. Dit hebben selfs de heyde-
nen wel gewetē / gelijk dan Aristoteles in sijne politic. seyt
dat alle ghebrecken wyt de giericheyt als wyt haren eer-
sten oorspronck vlopen / soo seyt oock Phocildes.

Omnium Avaritia est mater nutrixque malorum.

De giericheyt van alle quaet
Voor moeder ende voester staet.

Timotheus spreekende tot Aristophonum seide dat
een gierigaert / die hem niet vernoege laet / gheen dingh
kan oneerlijck schynen. Chilo van Lacedemoniē heeft in
sijn leven vele treffelijcke spreucken voor ghebracht / daer
van benevens twee andere / te weten Kent u selven ende
Twist en oneenicheyt baert jammer ende ellende, dese, (De
mensche en behoort niet te vele te begeeren : Maer te vre-
den te sijn met genoeghsaemheyt) voor een ozakel aenghe-
nomen werde ende mede met gulde letteren in den tempel
tot Delphis Apollini toe-geeygent. Bewijse dan de gie-
richeyt soo afsgrueselijck afgemaect wordt / selfs oock by de
heydenen moeten wy Godt bidden dat hy ons dien wegh
niet in en late gaen / ende met David singen.

Psal. 119.

Leyt m'op den wegh van u wet en bevel,
Dat ick altijd mijn voeten houd' daer binnen:
Want ick mijn hert en vreughde daer op stel.
Neyg' mijn gemoet, Neyg' mijn verstant en sinnen,
Om u gebodt met vlyt te nemen aen,
End' laet my doch geen giericheyt beminnen.

Op dat wy niet naer en gaen die (den rechten wegh ver-
laten hebbende) gedwaelt sijn / volgende den wegh Bala-
am des soons Bozoz den welcken den loon der ongerech-
ticheyt lief gehad heeft.

Du

Du de blecke Gierigheyt, aen d' een spde van Hovaerde
gelegen / beschreue hebbende / staet te beschryven den staet
ende gelegentheyt van de blecken Leckertant ende Vol-op
aen d' ander spde liggende.

Lecker-tant ende Vol-op, sijnde niet seer verscheyden
van aert / ende daerom niet een brugghen aen den anderen
ghesloten / maken een groote stad / beter bebout ende on-
der houden als Giericheyt, dres stadts wapen sijn by
Echels plat gelegen daer onder.

Hic luxus satiasq; struunt stabula alta veterno.

Hier satheyt ende gullicheyt
Den mest-hoop geeft sijn geylicheyt.

Sp is Dis-rijck ende het Dee is daer in overbloet / des-
gelijck het wilt / als Hasen / Papsanten / Koer-hoenders /
Patrijzen / etc. Hare Prinzen en Heeren sijn Belzazars
Nimisen / Galben / Perons / Vitellen ende dien volgens
Philopenen ende Milanchien / waer van d' een een kranen
ende d' ander een Swanē hals wenschte te hebben / om den
smaeck langer te gevoelen / hare Kercke bestaet in Wels
Priesters / die haer licht voor Buyck ende Smaeck ontste-
ken / als voor hare Goden dienars van Dagon. d' Ede-
le van den lande soo oock de Dagistraet / sijn seer prach-
tich in hare maectyden ende banketten / geen gelt sparen-
de om wat tot leckernye dienende is / te bekomen / d' in-
woonders sijn ten dese Coopliedē / die ober al te water en te
lande varen / om van wijt en sijn alsulcke waren in te bren-
gen. Hier ober roept Bartas in sijn 6. B. van Judich.

*O gouters affamés, d' entrailles profondes !
Tous les vivres exquis de mille et mille mondes,
Songés par l' Abderois, ne vous pourroit saouler.
Pour vous, ventres goulus, pour vous il faut aller
Aux Moluques chercher la fine épicerie,
En Candie le vin, le sucre en Canarie.*

H

II

*Il faut pour contenter vos gloutons apétits,
Souiller le sacré sain de la bleüe Thetys.
Il faut despeupler l'air, & le Phenix unique
Peut à peme eschaper vostre dent famelique.
Venin plus que la peste aux hommes dangereux,
Tu vas effeminant les cœurs plus genereux.*

Dat is:

O! detre kelen, o' ghy hong'righe inghewanden,
Het leckerste ghericht uyt menich duyzent landen,
By d'Abderois bedacht: u niet versaden can,
Om u te vuilen moet men loopen nu en dan
Nae die Moluken toe om specery te halen,
Nae Candien om wyn, om saycker nae de palen
Van 't soet Canarien: om uwen lust de zee
Met schepen wordt gecruyst van d'een op d'ander rée.
De locht men me berooft, de vog'len syn in 't duchten
Iae d'eenighe Phoenix schier u niet en can ontvluchten.
Dees gift meer als een pest de mensche schouwen moet
Want 't self den cloecksten man doorgaens verwijfen doet.

Oock soo sijn de ingeseten aldaer veelderley kranckhe-
den onderwoopen / het welck niet breekt is: want ober-
mits sy dickwils hare mage overladen ende sonder onder-
scheyt van beelheyt oft hoedanigheyt der spijsen / alles nut-
ten / wat tot haren appetijt ende wellust is dienende: soo en
ist niet mogelijk oft daer en moeten dicwils vele rouwig-
heden uyt onstaen / en hare lichamen / (also niet quade boch-
tigheden allenskens verbult synde) moeten volgens dien /
d'een niet cathernē d'ander niet uytzogende siecten / d'an-
der niet slerecijn / d'ander niet vallende kranckheyt / d'ander
niet heete koozsen / d'ander niet quade oogen / d'ander mee
stinkende adems en eyntlyc niet allerley elenden geplaegde
wordē. Also dat mēse niet recht (gelijc de H. Basilus sege)
Cains kinderen noemen mach / dewyle sy in allerley mael-
tyden en elendichedē syne erfgenamen sijn. Derhalvē sege
de wijse. Overladet u niet met allerley noodelijcke spijsen /
en en eet niet te gierlichlyc: want vele eten maect kranck / en

een onversadigh eter kint: ge het krimpē. Vele hebben den
doodt gegeten: maer wie marich eet die leeft dies te langer.
Doch dese luyde sterckē haer vlees / op dat het haer swac-
ke / en hebben liever dat het haer doode / dan dat sy 't souden
dooden. Derhalven seyde Diogenes siende eenen veel we-
sens maken / ende groote kosten doen / om hem selven te toe-
ben en bet te maken: Ist niet beclagelijc / dat desen armen
gec so vele cost en arbejts doet / om den kercker (daer sijn
ziele in gebangen is en soo jammerlijc in gepijnigt wordē)
stercker te maken / want dit verderflic vleesch werpt ysere
bopen aen onse beemē. 'Tis ooc te verwonderē (gelijc Spi-
neus sege) dat wy tegē het gebruyc van alle andere gebau-
gene / die dag en nacht practiserē en alle middelē gebruyckē
om los te comen / niet allen bliūt ons benaerstigen om onse
gebangenisse noch langduriger te make / en dat wy so sin-
lijc syn / om ons vleesch (dat soo ondanckbaer / so ongehoor-
saem / so ontrouwe / so verradisch en ons so doot byant is)
so overbloedig en lekkerlijc te tracterē: en dat wy 't so we-
nig sijn / om niet meer als een dronck waters oft mond vol
etens Jesu Christo en sijne lidmaten te geven / die ons so
trouwe vrienden sijn. Wy doen heel anders als de kloetke
en dappere krijgs-overste / die hare byandē krenckē en haer
den hoopraet affnijden / op dat syse also te lichter overwin-
nē mogen: want wy geven den onsen niet alleen broodt en
wijn ter noeddrift: maer ooc alle leckernissen in overbloet /
op dat sy te beter onse meesters wordē en naer haren wille
over ons heerschen. Hier op stelt D. V. C. een sinnen-beeldt,
in sijn recht gebruyck ende misbruyck / op het woort:

Weeldigh leven.

Die d'arme 't hun onthout, sijn buyck geeft overvloed,
Hier in kranckbeden comt, hier nae in 's helfchen gloet.
Noyt was hy and'ren milt, die voor hem selfs te veel is,
Hy Christum vasten doet, diens Godt, lust van de keel is.
Het misbruyck dan bestaet in al te veel uyt-geven
In weeldigh, eierlijck en al te heerlijk leven:

Dees dry Godinnen syn by elc een meest geacht,
 Der oogen lust, des vlees, en hoogmoets groote pracht,
 Het weeldigh leven teirt seer costelijc ende lekker,
 Dit voor den armen maect den milden des te vrecker.
 Die lucht, aerde ende zee met moeyte, doet door wroeten,
 Om ydelheyt des buycks met wellust sat te boeten.
 Vraeghdy wat cost dees vvaen, met groote costen soect
 Cost, die waen hooger maect, van Socrate vervloect:
 Want sonder honger die maect grooten lust tot eten,
 Door verbeelding des simaacs van soete leckere beten.
 Hier d'aalmis mager word, door verheyt der morfeelen:
 Want veel behoeven can noch mach niet veel uyt-deelen
 Wie aldus mild'lijc geeft tot voersel syner darmen,
 Biedt Christo synen rug, onthout het broodt den armen.
 Al dunct hem dwaselijck dat 't ordeel Godts vertraeget,
 Soo syn sy in der daet nu jammerlyck geplaeght.
 Haer sotheyt hout geē maet maer wel vergrijpt hē blind'lijc,
 Dan quelt hem walginge en onlust met siect elend'lijc
 Dan moet de Doctor me alsulc verladen rompen,
 Met veel julepen duer den overvloet uytpompen.

Het schijnt dat wy nergens toe en leven als om ons sel-
 ven bet te maken: want wy en eten niet om leven, als So-
 crates dede (ende als ons Christenen wel soude betamen)
 maer leven om te eten ende beswaren alsoo onsen Gheest/
 die wy t'aller tijde opwaerts behoorden te verheffen. Ghe-
 lijck selfs de heyden sche Philosophen gedaen hebben / die
 ons Christenen (het welck te beclaghē is) in soberheyt
 verde te boven gaen/ gelpe dan Plutarchus in de maeltijde
 der seven wipse/ seydte: de spijsse wordt inghenomen als een
 medecyne voor den honger. Ende Seneca, de veelheyt der
 spissen belet de scherphedte des gheests / ende Plinius / de
 recheeste spijsse is de bequaemste. Onder al Pitagoras
 nutte noch vlees noch visch: maer onderhielt hem by't
 beld-gewas/ gelijck Jo. Babt. by den honich ende sprin-
 ganen dede. Waer ober de gulde winckel uytgeest.

O! gul-

O! gulde soberheyt ghy sijt u selfs een maet,
 Als d'ander eerst begint soo sijt ghy al verfaect.
 De spys is niet soo seer om 't lichaem vet te mesten,
 Gelijck een kermis-gans, die kruypen moet ten leffen;
 Als sy getchape is, dat elc een van haer proeft,
 Alleen soo veel als 't lijf tot onderhout behoeft.

Een weynich spijs en dranc kan lijf en ziel vermaken,
 Elc heeft genoeg die maer lijn gierigheit wil staken.

Ende L.
Catz.

Maer dese voorz. inwoonders / hoe wel Pitagoras haer
 bermaent dat sy door de leckernisse verbult ende versadigt
 sijnde / luy ende overmoedich worden / ende hun also een
 haestich verderf bereyden / soo en laten sijt daer by noch
 niet blyden: maer wandelen noch daer buyten in't leeg-
 gangers, Slemper-rijck na Brasen-veldt ende Sypen berg-
 Twee vleecken die onder haer ghebieden staen / waer van
 wy de gelegentheyt int kortē sullen beschryben / eer wy tot
 Onkuyfheyt komen / die mede in't landt van Wellust gele-
 ghen is.

De vleecke Brasen-veldt ende Vol-op sijn aen d'een syde
 seer graen-rijck / als van Tarwe / Rogghe / Woekwepd
 etc. Ende aen d'ander syde (leegh landt hebbende) sijn
 schoone weyden / daer worden dagelijc menichte van Os-
 sen / Kunderen ende Schapen bet gemaect / in de stadt
 gebrocht ende geslachtet: Want het slachten niet op en
 hout sijnde het vles-huyt d'een ure vol / d'ander ure se-
 dich. Verhalven sijn de vles-hackers aldaer in grooten
 menstien / sijnde het vles-houtwen 't boornaemste hande-
 werck / t'eynde van dese weyden / streckende tot aen de
 Riviere Overvloedt, is broeck-landt / alwaer menichte van
 Swanen / Gansen / Kricken ende diergelijcke water vo-
 wels haer verhouden. De Stadt is van langherhande
 vande om besloten met beenderen / die op elcanderen getast
 ende met wit van eperen begoten (als met ciment ange-
 streken) vast ligghen. Vare kercken sijn groote ker-
 kens ende de Torens groote Schoorsteenē daer op voer
 weerha-

F 3

weerhanen den roock dienende is / die gestadich daer up
blijgt. Hare Priesters syn kocs die lange messen dragen/
ende syn dese kercken gestoffeert met versc hlees/ versche
hammen ende worsten: Want dese priesters ten minsten
dymael des daeghs booz haren Godt Dagon Offerhan-
de doen. Hare civaten syn kopere / yfere ende aerde pot-
ten/ Speten/ Pannen/ Schotelen ende Lepsels. De
dele ende de Heeren der Stadt syn aensienelijcke mannen:
Want men siet daer op gheen verstandt oft wetenschap/
noch op oude wyse ghebaerde lieden: Maer op dicke
wel-gestelde buycken. Haren staet alleen bestaende in
gulsigh eten sicken/ ende de darmen te vullen.

Suyper-berg, is gelegen op een heuvelken rond-om met
wijn-stoc beplant/ de stadts wapen is dese.



Plena quiesco.

Sijnde vol nae mijnen lust, Ben ick mat en soecke rust.

In den inganck op den drumpel staet van den morgen
tot den avont een groote kanne / die sy den gast-pot noe-
men/ staende op de hand-have gesneden.

Drinck dat ghy den bodem siet, Oft geeft reden waerom niet.

Haer Heeren ende oberheren syn Anunons/ Glas, Pa-
bals/ Holophernen ende dierghelijcke/ hare gheuef-mey-
sers syn Wijn ende water-branders/ die ober des stadts
preecke ghestelt daer niet in en laten comen/ als brande-
wijn

wijn/ghedistilleerde wateren ende Perorianasofte Tobac/
daer sy (soo sy segghen) alle krankheden mede gheuef-
connen. De koppers syn daer in groot-achtighe/ het
kuppen daer het beste ambacht sijnde / hare torens sijn
groote wyu-pijpen / de weer-hanen kopere kranen / die
ghestadich ende gheswind ondrapen. Hare kercken sijn
wijn-huyfen ende drinck-scholen/ daer de Priesters (Waf-
sares genaemt) met langhe kleederen ofte vosse-bellen
(nae dat den tijdt bereyscht) haren Godt Baccho (d'een
tijdt jonck/ d'ander tijt oudt/ d'een tijdt vriendelijck/ d'an-
der tijdt stuer ende sel verthouende/ gekoont oft met veil
oft met wijn-rancken oft met bloemen) sacrificie doen en-
de hoornen op-offeren/ makende de dronckenschap de luy-
den vaerdigh om te slooten als de verhitte stieren. Hare
maeltyden syn niet soo costelijck / noch daer en is (wytge-
nomen wijn ende bier) alles soo overbloedigh niet als wel
tot Lecker-tant, Vol-op ende Brassen-veld: want de inwoon-
ders haer neder geset hebbende (den dienst volbracht sijn-
de) worden allern eenighe sulten/ hammen/ radissen/ an-
choben ende dierghelijcke soute spijssen voorgheset. Daer
spulmen dan den pot (ghelijck sy segghen) met een
Gelas biers ofte wijns eermen beghint te eten. Daer nae
een weynigh inghenomen hebbende / gaen de volle kan-
nen om / ende men beghint te eten. Daer nae een wey-
nigh inghenomen hebbende / gaen de volle kannen om/
ende men beghint te kloppen om de ledighe bol te krij-
ghen/soo datmen die nau soo haest can vullen/ als sy ghe-
ledicht worden. Dan brenghent sy't den anderen niet sulck
een liede toe.

Siet defen dronck, met eenen teug,
Op dat ons dan de geest verheug,
Mijn na. buer ick nu brenghen wil,
Wy sitten anders veel te stil.
Ghelyck ick't nu sal vangen aen,
Soo moet hot op de rye gaent

Hy hou hy 'r is onsen sin,
Den wijn moet uyt en weert daer in, &c.

Ende pressen alsoo elcanderen den dranch in't lijf. Het ander gericht opgeset (sijnde alleen geroocte tongen was fruyts/meest noten ende amandelen / gaen de hozens om / daer drincktimen dan teghen heugh ende meugh / met vele herhalinghen des adems ende vleyende woorden / tot dat den hozen (die sy altydt in de handt houden) uyt is. Dat dat het rassel-laken op genomen is / roept de Hoof-meester Silenus (die op een esel ghereden comt) tot dymael toe Ghefontheydts. Daer staet dan stracy een op / valt op syt knyen niet ontdecken hoofde / als oft hy den Wijn-Godt aenbidden wilde / ende brenget eenen anderen / die by hem neder-valt / een groote gelase fluyte vol wijns / op de ghesoncheyt van haren Wijn oft het welbaren der stadt Suypen-bergh. Dat gaet dan soo om / ende wenschen elcanderen dat het haer wel become / daer sy tot bersten toe drincken ende haer selven krank maken. Men drinckt / men steent / men protesteert / men herhaelt ende treckt soo vele teughen / datmen ten laesten de canne ofte fluyte (uyt synde) onnne keert. ende also moet desen dronck omgaent: want daer scherplyck opgelet wordt / wie gedroncken heeft oft niet / epndelyck huysen soo langh tot dat sy gaen noch staen en connen / ende te huys gheleydt ofte ghedragheit moeten worden.

Als nu de inwoonders bande vier vleckten / namelijk / Lecker-rand, Vol-op, Brassen-veldt ende Suypenbergh by den anderen comen / gelijk het dickwils gebeurt / nits de naehypt / gaet de gulsicheyt boven maten in swanck : soo datmen niet Cats wel seggen mach:

Sy stellen lijfen ziel tot 's duyvels vuyl ghebruyck,
En dat (d'schand!) alleen tot dienste vanden buyck.

Want elcanderen feestelijck ghewelcomt hebbende : is de maeltijdt in een groote sale bereyt / daer dan niet vergeten is: maer benedens / gebaden / gesoden / ghebacken ende sulden /

sulden / worden alle kostelijcke spijsen / die men verdencken mach / tot lechernije streckende opgedragen / oock beelderhande wynen in overbloet. De voorsz. sale heeft een enge deure / daer de ghenoodde langhs inconnen / ende sitten dan soo langhe / eren ende drincken aen' t vingerken (dat is de gelasen uyt) haer soo dick / dat sy opghestaen synde / daer niet weder uyt comen connen. Alsdan wordt een wijder deure ghe-opent / daer sy dan uyt-ghelaten worden. Ende ist dat eenighe door de enge deure splings willen ontloopen / die worden weder inghetrocken ende moeten daer soo langhe blijven / tot dat sy daer niet uyt en connen / ende door de wijde gaen moeten. Weder can dencken hoe't daer en tusschen toegaet.

D'een singt,	D'ander huylt,
D'een springt,	D'ander pruylt.
D'een hygt,	D'ander blaest.
D'een swygt,	D'ander raest.
D'een winct,	D'ander denct.
D'een drinct,	D'ander schenct.
D'een geeut,	D'ander gaept.
D'een schreeut,	D'ander slaept.
D'een vloect,	D'ander schind.
D'een soect,	D'ander vind.
D'een sit,	D'ander gaet.
D'een bidt,	D'ander slaet.
D'een krijst,	D'ander hout.
D'een vylt,	D'ander spout.

Ten kortsten / sy thoonen dat sy onredelijcke dieren sijn / ende door Circes tover-dranch in leeuwen / beiren / wolven / ezels / seugen / schapen ende apen verandert sijn. Dese Beowielen alleene behooren ghenoech te wesen / om onsen leysen tot een afkeer van dese vleckten te brenghen. Doch soo willen wy hem noch een weymigh in't korte boozstellen wat de H. schrifture / soo oock de oude Philosophen bande gulsicheydt ende wonckenschap segghen / ende wat

Cap. 5. 11. Straffen den gulsighen ende dronckaerts overkonien sijn.
 berp. 22. Soo seyt dan Iesa. Wee hun die des morgens vroegh op
 sijn om hen tot suppen te benaerstighen ende sitten tot in
 den nacht tot dat hen den wijn verhuuet. Wee den genen
 die helden sijn om upt te suppen / ende krygers niet vollet
 te drincken. Waer op de Heere seyt : Wacht u dat uwe
 herten t'eniger tyden niet beswaert en worden niet gulsic-
 heyt ende dronckenschap op dat u liedē den dag niet en
 Rom. 13. 14. vervalle. Ende Paulus laet ons eerbaerlijck wandelen
 in den dage / niet in brassen en dronckenschap / etc. Weest
 niet droncken in wijn waer in overdaet is. Weest nuchte-
 ren / waect : want uwe partye gaet omme / als een bries-
 schende Leeuw / soeckende wien hy verblinden mach. So
 ontdecken dan oock de dronckaerts hare secreten daer me-
 de sy menighmal haer selben in lyden brengen. Waer
 heb. 1. 15. ober het licht der heydenē roept. Wee u die uwen naesten
 inschincket ende menghet uwe grimmicheyt daer onder /
 ende hem droncken maect : op dat ghy syne schaemte siet.
 Epist. S. Hier op schijnt Horatius gesien te hebben / singende.

Quid non ebrietas designat? operta recludit.

Dat is:

Wat bedriefft veel wonder perten
 D'ongebonden dronckenschap
 Se ontdeckt t'secret des herten,
 Door haer ongetoomde clap.

Wydere seyt de wijsheyt. De dronckenheyt maect ee-
 nen drallen sac duller / tot dat hy tert ende pocht / tot dat hy
 wel geblouwet / gellagen ende gewondet word. Daer en
 hoven (gelijck Spineus seyt) Dronckaerts ende Lecker-
 tanden konnen geenē wegh so breed vinden die haer van
 den val bewaren kan : Want een dronckaert heeft van al-
 le syden het perijckel te breefen / ende alle ontrouwe te ver-
 wachten / ja zelfs van sijne huysghenoten ende vrienden :
 als

als in den ouden Testamente Holopherno geschiet is / die
 door een ghevanghene weduwe (sijn slabinne sijnde) het
 hooft afgehouwen is. Ende den keiser Commodus / den
 welcken syne Concubine Martia (nae dat sy hem eerst
 vergeven hadde) heeft laten verwozghen. Ende den Co-
 ning Abdomo / den welcken sijn eygen vrouwe / door haren
 pol (dewijle hy versmoort droncken was) heeft laten ont-
 brengen. Alsoo hebben wy ontalliche exempelen in de
 historien van Coningen Prince ende Overheden die door
 de gulsigheyt ende dronckenschap / ofte haer selfs / oft haer
 ondersaten / verdooven ende omgebracht hebben / gelijck
 wy van Sardanapalo / Alexandro magno / Caio Caligula
 / Nerone ende meer andere lesen mogen. Soo darnien
 niet recht wel seggen magh.

Door guls'ge dronckenschap meer menschen sijn vergaen
 Als oyt het stalle swaerdt ter neder konde slaen.

Sy maken haer selfs oock tot bedelaers gelijck de wyse
 seyt. Suppers ende stempers verarmen / het welck oock
 Diogenes aerdich beruyght / seggende. Een dronckaert
 worpt soo langhe sijn huys ende haben te vensteren upt /
 dat ten lesten sijn huys hem upt de dooze werpt. Daer
 op seyd Heracitus (ghebraeght sijnde welke siele de
 beste was) de drooghste ende die minste niet den wijn
 door-droncken is. Seneca / dit mede gevoelende seyd / tck
 ben te treffelijck ende tot heerlijcker dingen geboren dan
 om een slave mijns lichaems te wesen. Hier by ware noch
 vele te boeghen : Maer om kort te maecken / wyse de ghene
 die noch niet vergheuoeght en sijn / tot Spineus rusle des
 gemoets ende C. Schutteyn Christelijcke Ridder / daer
 inne wydt-lopsigh van de gulsicheyt ende dronckenschap
 gheschreven word. Alleenelijck segghe tot een besluyt
 niet Paulo. Dronckaerts en sullen het Coningrijck der
 hemelen niet besuten. Ende om onse wandelaer te
 wysen de naeste Plecke daer sy haer ghemeynlijck
 toe wenden (die hy mede als de Peste sehouwen moet)
 t gene

T'ghene de boozs. Apostel in verscheyden plaetsen seyd: dat wyt de bronckenschap onkuyscheyt ende hoererye ghereert; ende daerom vermaent hy oock in het eynde des briefts tot de Romeynen / tot reformatie der tafelen ende het bedde daer mede betuyghende / dat de onkuyscheden wyt de oberdadicheyt van eten en dyncken spruyren: ghespeck Euripides seyd: Venus volghyt altydt de volle humpken ende niet de ledighe. Ende de Gubt-vader Hieron.

Gula est mater luxuria.

Dronckenschap en gulsicheyt,
Moeder van wellusticheyt.

Ende Gregorius.

Gula loquacitatem & luxuriam generat.

De Gulsicheydt en dronckenschap,
Baert hoerery en sotte clap.

Hier op singt V. V. In sijnen gulden winckel:

Vrou Venus en haer wicht, hier in den hoeck gescholen,
Sich wermen aen den heert, en roosten voor de kolen,

Vermits vrou Ceres en heer Bacchus beydegaer,

Al dwalende langs 't veldt, gescheyden syn van haer.
Maer wat beteekent doch, dat sy, van een gescheyden,

De moeder met heur kindt hier laten met hun beyden?

„Ist niet om dat het vier der geyle minne-lust,

„Door soberheyt verkout, en gans werd' uyt-gebluft?

„Want daer van graen en wijn is alderhande volheyt,

„Men aldermeest bespeurt der liefden brandt en dolheyt:

Dus wie de wellust haet, syn lijf houde in bedwanck,

Door soberheyt van spijs, en maticheyt van dranck.

Tot On-cuyscheyt dan ghecomen sijnde / sullen die niet
de naectelijck beschyij ven om onsen wandelaer daer van
of te doen keeren.

On-cuyscheyt

On-cuyscheyt is een blecke die (hoewel sy stadts privi-
legien heeft ende benuert oft ghesloten behoort te wesen/
dagh ende nacht booz weder een open staet. Alsoo dat de
reysende man daer in ende wyt na sijn belieben comen can:
doch tot sijn eyghen bederf ende onderhout des vleesche-
lijcken welkists der inwoonende hoeren. Hare wapen is
een vis Sargus ghenacmt. Daer onder:



Vror amore caprae.

Tghevoelen van de heete geyt,
Wter zee nae'r strandt my leydt.

Hare Oberheden syn gheen mannen: maer vertwijfde
Sardanapalen / Altabasen / Balzafaren / Ptolomeen / Phi-
sionen ende diergelijcke. De Musiciens ende speel-luy-
den syn daer in groot-achtinghe. Het mans-bolck is ee-
nen verbrouwden hoop / die (tot geen bronckicheyt oft dapp-
perheyt bequaem) niet en doen als haer te spiegelien ende
op te broncken / sijnde hare exercitie danssen / tournoyen ende
de courtiseren: die haren hemel in den schoot van haer lief
gestels hebbende / lijf siele ende alle hare middelen daer aen
berquisten. Het vrouwen-bolck / syn schandelijcke too-
beraersen / licht-ghehielden Cirren ende aenloekende Stre-
nen / gelijk de wijse seyt: de lippen der hoeren syn soet als

63

hontsch-

Prov. 8. 31

Honich-seem ende hare kele is gelatter als oly: doch daer
nae bitter als alsem / ende scherper als een twee-snijdende
swaerdr. Hare voeten loopen ten doot onderwaerts / hare
gangen verreycken de helle. Een hoere is een diepen kuyl
ende de vreemden een put des ongeluck / ock loert sy als een
roober ende sal vele mannen ontroy doen worden. Doch
de ghehoude lieden / passerende / mogen hier niet vernach-
ten / wordende de selve gebracht in de naest-gelegene vleck-
Ehe-breuck genaemt / maer soo comen so wel de onghou-
de als de getroude by elkanderen in de groote vleck-
dom. Dese dyp vleck-steen staen onder den Heere ende een
wet. Hare Priesters syn mose-janchers ende tweelbighe
hochelingen / die met vele lof-sangen haren blinden Godt
Cupido ende sijne moeder Venus eeren / ende daer en boven
den Baal-Peor, dat is den onreynen Priapus sacrificie
doen / waer over 2400. Isracliten omghebracht werden /
gheboeleert hebbende met de Moabitische dochteren / en-
de ten ware Godes granschap door Dinehas ghestric-
ware gheweest / gansch Israel soude omghecomen syn.
Dese grouwelijcke vleck-steen hebben alle haer nacht-gasten
te schande ghebracht. Waer van ick eenighe Doorbeelden
wil verhalen / op dat onsen wandelaer des te beter hem
wacht boozde aenlockinge vande boozs. doortrapte hoer-
en ende schadelijcke Dypen: want Salomon selfs een
spiegel van alle wijsheyt ende voorzichtigheyt / heeft hem
door de listige aenlockende troerelinghen der loose wijven /
laten bedrieghen. Siet Sampson / die alle syne byanden
hadde overwonnen / ende eenmael dyp dypsendt met een
esels kinnebacken verflagghen / die de sterke touwen (daer
hy mede gebonden was) in stukken conde brycken / de pooz-
ten van de groote steden op syne schouderen nam / ende de
Aeuwen verscheurde / werd door Dalila bedrogghen en de
Philistynen overgelevert. Hercules die so vele monsters
ende tyranen / tot bedydinge der menschen omgebracht
hadde / is ten lesten een slaef van de Coninginne Omphale
gheworden. Marcus Anthonius / nae dat hy op Cleo-
patram

patram verliest was / richte niet uyt / waer mede hy een-
gen lof konde verdienen: synde door hare liefde soo ontste-
ken dat hy niet een uye byhepts en hadde om pets anders
te dencken / ende hem selven eyndelijck ombzacht. Soo
dat van hem geschreven werdt.

*Carpit enim vires paulatim, uritque videndo
Femina, nec nemorum patitur meminisse nec herbae.*

Een vrouwe knaegt en eet allenskens uwe krachten,
Sy brant als sy u fiet en steelt al u gedachten:
Vw breyn is soo verfelt, en u verstant verkrenct,
Dat ghy op berg, noch dal, noch veld, noch kruid en denct.
Soo ginck het oock met Sardanapalo / Balsafaro
ende de meeste van de verwyfde Keyseren.
Eyndelijck sien wy de grouwelē die daer geschieden en
de straffen die daer op volgen / als in eenē spiegel in die van
Sodoma en Gomorra / die so jammerlijck / doch gerecht-
lijck / tot den gronde toe verbrant sijn. Waer op Bartas
in sijn Beroeyp glosseert / aldus by my vertaelt.
Siet, daer en ruffchen nu de vruchtbaerheyt der landen,
De leck're spys, 't groot goet, brocht Sodoma ter schanden,
Gomorra werd beschreyd. 't vercrachten van de maegt,
Die van naturen een soo groote schoonheyt draegt,
D'oncuysche hoerery. daer wordende bedreven
Van broer en suster t' saem, van moeder daer beneven,
Met haren eygen soon, haer geen verschricken bracht:
Nae't grouwlijck overspel werd daeglyx meer getracht.
Dit beest-achtige volck (o! schroomelijcke zeden)
Met een gemeyne lust noch niet en was te vreden:
Niet tegenstaende alsulcke grouwelen geschiet,
Natura kon haer vier genoegh uyt: blussen niet.
Haer herten in ontucht seer grouvelijcken branden,
De vrouwen niet genoeg, vermengden haer (o schanden!)
In't mannelyc geslacht, gebruycten voor en naer,
Seer yvrich d'onvruchtbare Cypris openbaer.

Godt

Godt om te straffen dees vuylende onnutte honden,
 Tot Sodom in de stadt twee eng'len heeft gefonden,
 Die Loth tot synen huys (by nae met dwang) de gaen,
 En spys heeft voor-gefet, siend' haer voor menschen aen.
 Maer die dees Eng'len schoon eerst inne comen sagen,
 Haer met een yver groot bestonden nae te jagen:
 Die synde nu in't huys dat suyver was vernaemt,
 Verloren te gelyck de reden en de schaemt.
 Sy liepen langs de stadt, sy clopten op de doren,
 Seer onbeschaemdelyc, dus roepende met toren.
 Op vrienden sullen wy nu lyden, dat een Loth,
 Een vreemd'ling, sonder vrees, gebruyc in syn beslot
 De wellust ons ghemeen: och! arme bloode menschen,
 Sal hier een vluchtig oft gevangen man nae wenschen,
 Omhelsen sulcke twee die (synde schoon in schijn)
 Voor ons van boven af, niet voor hem comen synt
 Kom, laet ons syne deur oplopen, en beletten,
 Voor sulcken selsaem vang, syn panden op te setten.
 Nae dit geschrey, tetsont lieptoe een groot gespuys
 Van mannen, oudt en jong, seer yv'rich na Loths huys:
 'Tquaet haer gemeynsaem was, het liep daer al te samen,
 De grysaerts nae gewoont' de mannen, sonder schamen,
 Om blusschen haren lust, de kind'ren na de maet
 Die haer werdt voorgestelt: t' saem roepende over straet,
 Doet op, doet op, doet op, flux opent ons de dore,
 Dees jongelingen schoon laet stracx hier comen vore,
 Haer in ons handen geeft: op dat (van ons bekent)
 Sy weten mogen wat ons Venus is ghewent.
 De schrick van dese sond, 't gedurigh overlaffen,
 Beneven d' heyl' ghe trou, gegeven aen syn gasten,
 Verlusten soo d'Hebre, en hem vervuerde me,
 Dat selfs hy niet en wiest wat hy seyde ofte de.
 Hout op, doet geen geweld, ick hebbe noch in't leven
 Twee jonge maegden, reet ten houwelyck te geven,
 (Mer weenen haer toe riep) gebruyct die t' uwer lust,
 Neemt die elaes! ick sterf: maer laet doch in haer rust,

Mijn

Mijn gasten, die soo vers my nu sy overcomen.
 De schrickelycke sond, soo vierig voorgenomen,
 (Waer van den naem alleen met vreesse word bedacht)
 Wt uwen sinne stelt, en 't vier te dempen tracht.
 Wy walgen van de min. O! Loth gans niet te vreden
 Met sulck ghemeyn gekus: siet ons begeirlycheden
 Verbreken alle wet; want onse wellust leyt
 Selfs in't genoegen niet: maer in onmaticheyt,
 Die't lotte volck versaecht. Hier me syn sy met hoopen
 D'een op den goeden man, d'and're op de deur geloopen.
 Dees Eng'len metter daer, nae huanen schuld'gen plicht,
 Dit moylijck groufaem volck ontnamen het gesicht,
 En stelden Loths gesin alsoo voor d'onverlaten,
 (Al eer den dagh aenbrack) in vryheyt op der fraten.
 Daer nae een onweer groot, van vier en regen me,
 Viel over 't sondig-land 't welck Gode weder-stre:
 Den Hemel 'twapen-huys ontledigt dede rollen
 Op dit vermetel volck de donderende bollen.
 Achron ontsloten wordt de furien te gelyck,
 De monsters, het gequel, den schrick van 't helsche-ryck,
 Ontstelden de lordaen: en tot de wraeck gedrongen,
 Met branden in de handt, in Sodom syn gesprongen.
 'T volck siend' het jammer aen, met roepen en gekrijt,
 Gans sonder weir te doen, verstooven haren sijdt.
 Het vier alree began in rijke cabinetten,
 Vermengt met herst en peck, den stanck met rooc te setten.
 Het clack'rende gheluyt der leyen 't dac betreurt,
 En men'gen stercken muer door groote hitte scheurt,
 De vier'ge dompen heet recht nae de wolcken toghen,
 De colen schroemelyc langs alle straten vlogen.
 De solders half verbrand neet vielen mer getier,
 Vulcanus vanden nacht dagh maecte met syn vier.
 Al sulc een, siende in brandt de camer naest gelegen,
 Liep nae de venster toe, om roepen seer verlieghe:
 Want hy 't niet conde doen, den brandt van buyten quam,
 Die't roepen niet alleen: maer sprac en stem benam.

Sulck

Sulc laes! de vlamme voelt en schrickelyck verbranden
 Eer hy 'r vier had gesien. Alsulc die daer met schanden
 Syn wil gebruyckende is, den wack'ren blixem slind,
 Het schroom'lyc bedde brand, dē minnaer met syn vriend,
 Verknocht in hare dootd, soo wel als in haer sonden,
 Te samen varen nae de duyster helsche gronden. &c.

Die nu dese straffe ontgaen ende alsoo voort wandelen/
 komen eyndelijck tot Pocken ende Lemten twee onnatu-
 reltliche stinckende poel-blecken / hare wapen is een Am-
 phibena dat is een twee-hoofdige Slanghe / haer senijn
 achter ende voort wtschietende. Daer onder.



Intusque, forisque, torqueor.

Geperst, geplaegt van beyde syden,
 't Gevissen knaegt, 't vlees is in't lyden.

Hier worden den wandelaer sijn natuerlijck verstante ber-
 mindert ende als wtgebluscht de krachten des lichaems
 verzwact ende verteert. D'overheyt aldaer / de priesters
 ende de gemeyne lieden soo mans / als vrouwen / leven in
 groote elende / sijnde hare wellusten in smerten ende treu-
 richeyt verandert. D'een is met Plectijn gequelt / d'an-
 der met een quaet been / de derde met een onberdraeglijke
 hooft-pijne / d'een gaet op krucken / d'ander licht en stoof-
 laet

laet hem purgeren ende door vier ende hitte heel vernieu-
 wen. Wenighe ontkoment / dan na dat sy veel schric-
 kelycke tormenten geleden hebben. Ende het alberdzoef-
 ste (seyt Spineus dat ick wete) is dat ettelijcke van hun
 (spude door de Pocken ende Lemten alsoo bedorven / dat
 noch sy selfs / noch diese cureren ende hanteren / langer den
 stanck / die wt hare lichamen comt niet kommende verdra-
 gen) ten iesten van alle man verlaten worden / sonder dat
 ter penandt groot medelyden mede hebbe / ofte in sulcke
 erbermelijcken staet hun ergens mede trooste. Self
 de ghedachtenisse die sy dan hebben van hare verganghe-
 ne Wellusten / 't groot herten-leet dat sy ghevoelen over
 de sonden / die sy begaen hebben / ende de schande die als
 de werelt openbaer is ende haer selfs inbeeldinghe / dat
 men in stede van medelyden met hun te hebben haer be-
 spotten sal. Dit alles (segghe ick) is hen ongetwijffelt
 een onberdraeglijck kruys. Alsoo datmen in hun siet
 verbullen 't gene de Prophete den dochteren Israels voort
 seyt heeft : Want in stede van parfum ende andere koste-
 lycke welriekende Salve / Olie ende Wateren daer sy
 hare Kleederen ende Lichamen overdadighlycken ende
 prachtighlycken mede rieckende maecten ende salsden /
 sietmen by hun niet als een stinckende verrotheyt : En-
 de aen de plaetse daer sy haer kostelijcke Bagghen / Ae-
 tenen ende Gordelen ghedraghen hebben / daer sietmen
 niet als gaten / Pistelen ende littecken. Door het scho-
 ne haer / daer sy mede gepronckit hebben / kryghen sy een
 schozften ofte kalen kop : In stede van sijnne Hemden
 met Goudt / Silber ende kostelijcke bren-naedt door
 wrocht ende vercierdt / hebben sy een grooven
 Canifassen sack om die leendenen ghegozt. Door
 alle hare schoonheydt ende groote smuelijckheydt
 blyft haer niet over als alle onreynigheydt / ver-
 schraeptheydt ende vele rompelen / ende voort
 hare Amoureuze Liedekens / hoorjmen by haer

Jes. 3. 25.

H 2 anders

anders niet als wec-klagen, weemen ende karmen. **Daer**
op I. B. D. seyt.

Als het jeuckfel nae't gekrouw'
Niet en laet als pyn en rouw.
En in plaets van kittel-foet,
Brenge een bitter bloedig roet:
Soo ist met den lust ghefelt,
Die in Venus dertel velt,
Met een heetenieren-tocht
T'eynden asem word gefocht.

Siet tot alsulcken staet worden onse lichamen door dese
onreynne wellusten eyndelijck ghebracht. Hier ober seyt
Diogenes / dat ghelijck broodt ende anderen voor-raet/
oorzaecke sijn dat het gewormte in de hupsen wast: dat al-
soo de wellust een middel is daer door de krankheden in
onse lichamen groeyen ende toenemen. Doorder gelijck
sy onse lichamen ende gemoederen niet en verschoonen al-
soo en spaert sy oock de goederen niet: Ja men kan soo
groote erffentisse niet becomen die sy in korte tijde niet re-
schande maecte kan: Want ten is niet alleen by gebreck
van wijn en broodt dat Venus konde lydt: Maer oock
by gebreck van ghelde / ghelijck Phryne een vermaerde
hoere tot eenige wittebroots kinderen (die des nachts de
deure van een jonge dochter ghewapender-handt wilden
op-loopen) seyde / u gelt sal u lieden eer openinge doen als
u wapenen.

Soo seyt dan Meurier in sijne similitudes,

*Les enfans de venus.
Argentez bien venus.*

Dat is soo vele als.

Venus kinders, sonder gelt,
Worden op de straet gestelt.

Solange de Walckē eenige proeyē oft tydigē bant aen
haer

hare heeren ofte meesters brenghen / soo worden sy ghesce-
breert ghescreelt ende op de hand ghebraghen: maer als sy
niet meer en brenghen / soo maken de Meesters daer geen
werck meer van / latense van honger sterben ende wor-
pense op een mis-hoop. Alsoo gaet hier met die Wordeel-
houtwers / Tappers ende Koffianen / die / soo lange de jon-
ghe wulpsche sotten haer wat brenghen / syn sy by haer
gheacht ende worden feeselijck onthacht: maer geen geldt
meer hebbende ofte niet brenghende / wistmen haer ter deu-
ren uyt. Soo comen dan oock dese ongesonde (haer geldt
verteert synde) tot Wt-stoot.

Dese blecke is ghelegghen op de grensen van Behoeftich-
Rijck. Hare wapen voor de poorte opgericht / is een Stoot-
gier. Daer onder:



Si nihil attuleris, ibis.

Brenghet ghy wat soo spreekt m' u aen,
Hebt ghy niet, meugt vry vvel gaen.

De Heeren ende Priesters aldaer sijn onbarmhertigh
lijden niemant die gheen geldt en heeft oft syne goederen
quijt is / komender noch eenighe die noch pers behouder
hebben / het selve helpen sy haer / oft door list / oft ghewe-
quyt worden. D'ingesetenen syn Koffianen ende Horre-
vooghe

hooghden / die sonder wet leven / ende de slempers (die nu
arme kalifen geworden sijn) tot verlozene sonen maecten
ende ter deuren uyt-stoten / die dan in't Behoefstig-Rijck tot
Armoede aenkommen / waer van wy hier nae sullen schry-
ven / hebbende het Ledig-gangers Slemper-rijck eerst vol-
rocken.

Wy hebben dan te bozen gheseyt van Vol-op Brassenveldt ende Suypenbergh. Nu de wandelaers die daer niet en blyven vernachten / ofte door de gulsticheyt niet om en komen / gaen gemeynelijck tot Spelenbergh ende Caertenheym ende komen door Langen-slaep over de brugge tot S. Reyn. uyt ende sonder-gelt, in't Behoefstig-Rijck. Soo oock die van Gierigheyt tot Valsche-mate ende Woecker geweest sijnde. komen ten deele mede tot Hertenlust, Banketeren ende Boeleren hier voor aengewesen / ende eyndelijck tot Bedstro aen't veir : Ende ten deele loopen na Verblincheyt ende Afgodery : Wy sullen dan voor eerst beschryven / de resterende vleckten in't voorz. Slemper-rijck ghelegghen.

Spelenbergh ende Caertenheym (niet verde van een liggende) sijn als aen elcanderen verknocht / ende hebben een overheyt / die door trapte spits-boeven / botters ende haerten-flausers sijn / leven sonder Gods-diensticheyt / hebben geen wetten noch ordonantien / dan die sy stellen ende herstellen op't spelen met de Caerte a laprimere, trois cent et trois, dycken byscien / fluys peris mariagie, Krimpen / Gelders-troef / Hocken / Koonsterck / Karmuffelen / Haesken-jagen / Lans-knechten etc. ofte de dobbelsteen / het sy binnen oft buyten het bert / soo in't verkeerren / vrouwen / in't ootjen oft op sijn leys ende hondert verleymer / daer sy haren kostelijcken tyt onnuttelijc mede ombringen. Soo voeren sy oock in hare wapen die voor de poort uytgehouden is (latende haer duncken dat die daer mede verciert is / ende sy ge-adelijcker) een Tickac-berc met een Caert-spel daer onder geschreven.

Gratus



Gratus ades, quisquis limina nostra teris.

Wel gecomen, wie ghy sijt,
Kom verslyten uwen tyt.

Ende een weynich nederwaers.

Six-Cinq. En geeft niet.

Deux-aes. En heeft niet.

Quatre troy. Moet geven.

Daer *Six-Cinq* en *Deux aes*, by moeten leven.

Soo de wandelaers (dit gesien ende gelesen hebbende) te rechte den sin daer van verstonnen / menighe souden dese vleckte voor sy gaen : Want de overste die (als voorz.) door trapte spits-boeven sijn / honden haer voor six cinq, als het hoogste getal / die niet en konnen verliesen / synde in alle tusscherp ervaren / en volgens dien niet en geven. Vande schamele gemeente (die sy tot den gronde uytgeput hebben) voor deux aes, als die niet gheben konnen : Soo dat de wandelaers (die sy voor quatre-trois honden / ende de van goede middelen sijn) haer ende hare ghemeynte onderhouden moeten : Verhalven worden de aenkomende

aentomende ghewillecomt ende ghescesteere. Men boertse van stonden aen in de Herberghe / daer sy dan byzandelijc onthaelte / ende met listige streken aen't spelen gebrachte / al lachende biffter worden. Sy laten haer altemet wel winnen / maer hec is om hun te meer te doen verliezen: want haer soo wijs hebbende / dat sy de bittere soetichyde van dit gelde ende t'it verquisten gevoelen / komen sy dat ghelijc by den anderen voor tijdt verdrijs / soo sy segghen. O mensch hoe laet ghy u verblinden! Merct ghy niet dat den verlozen arbejdt in dese tussch-schale wthanght / het wopen van de steenen / het clappen vande schyven / het onder-steken vande caerte / het vloecken / schelden ende het Gods-lasterlijck sacramenten / daer mede ghy u ghemoet soo schrickelijck onstelt / kan u niet een bete broots doen winnen. Wint ghy by wijlen het ghelach / soo verliest ghy bymael meer aen gelde / oft ten hinsten den costelijcken tijdt / die by het gelde niet te waerden is. Ghy eemceert de wanckel-abonture (die door geen spel / het sy dan verkeeren oft trocenteren wil ghebonden sijn) soo langhe met steenen ende caerten / dat gy epndelijck ten verderve loopt. daerom sejdt G. Meurier.

En taverne ne t'inverne,

Car c'est une dangereuse caverne.

In't tap-huys u niet en ghewent:

Want 't is een hol vol van elend.

10. *Ghedenck doch dat dese speelders / gierigaerts / lasteraers ende dieven sijn / die het rijcke der hemelen niet en sullen besitten / daerom laet u niet verleyden. Ende wat het tijdelijc aengaet / komt men wpt dese vleckten tot Lang-slaep.*

Lang-slaep, ghebout by die van Vol-op, Brassien-velt, Suypen-bergh, Caerten-heyne ende Spelen-bergh, is een sombere duystere vleckene / seer melancolis in't aensien. Des Souds wapen voor de poorte opghericht / is een plac-cop-pigen

pigen wpl in't duyster sijnde als Plinius sejt) een nachemonster dat niet en singt: maer sucht ende klaeght. Daer onder gheschreven:



Sopitos somnia sensus

Perpetuis terrent monstria.

Hier hoort g'in stede van een soet gheclang der luyten O' reyser ('t is u schuit) der uylen droevigh uyten. Vlaep sal syn vermengt by dagen en by nachten, Met onrust des gemoets, met suchten ende clachten:

Hare kercke (alwaer sy haren byoom-gode / Broeder des doots / leggende op des dubbels oor-kuisen / aentropen ende sacrificie doen: is een duystere speloncke staende op't marcs-velt / ghelijck die in't oversetten van Bartas aldus beschreven hebbe.

Men vind een diepe hol in lang-slaeps velt ghelegen, Soo droevigh als een hel in hare duystre wegen,

Dringang is sonder deur, casyn, post ofte staec't;

Op dat in't open doen geen roetlich herre craec.

De stilte dient aldaer voor poortier aen de poorte,

Een wachter die aen't lijf niet dragende is gecoorde

Ruyfchende taffetas, noch Camelot heeft aen,

Noch schoenen dun ghespant, om kraken in het gaen:

3

Maer

Maer 't kleet is van catoen, elc voet met wol beregen;
 Op datmen geen geluyt en hoor in syn bewegen.
 Den yinger wys-getuyg, van syne rechte hand,
 Gestadich houdende is voor lippen, mond en tand,
 En met de lincken hy een teecken geeft den beken,
 Den hanen en den wind: ooc stomlinx schynt te specken,
 Ghy klare beken slaept, ghy hanen niet en kraeyt,
 Aole sluyt u hol, ghy vvinden weest gepaeyt,
 Geen bolderich getuyfch, noch geen geluyt laet hooren,
 En wilt ons wredich vlec door u gelaet niet stooren.
 In't midden van dit diep met wagg'lende vermaec
 Te bed gelegen is de leep-oogige vaec,
 Die met hert-cloppingen, met snorcken ende roncken,
 Den svyerten domp uytvorp, van 'tgeen hy heeft gedronck
 Vergheet die noch sich selfs noch andere niet en kent,
 d'Eensame diepe droom, een stille vrieg gevvent,
 De droeve luyheyt me, slyt-honger, slytte-kleeren,
 Veranderlyc van sin, besmyftert vol oneeren,
 Hem drucken op't gesicht de geil Silater uyt,
 Derieckende Baccher het blaeuwe lely-kruyt,
 Als met een stercken lym toefluytende d'oog-brauwen.
 Rond om het stomme bed is vliegende in't verflauven,
 Een vvonderlycke rot van droomen geel en pers,
 d'Een comende van bys en d'andere van vers,
 d'Een vvaer en d'ander vals, d'een onnut d'ander heylig,
 d'Een lanc en d'ander kort, te samen doch onbreylig.
 Sy vlieden in de stilt, sy vlieden in't gemeen,
 Gelyc als d'Atomi oft veefkens onder een,
 Die m'in een duyster huys, siet klimmen ende dalen,
 Daer eenichsins de son comt door een gat te stralen.
 Aldaer d' inwoonders in hare devotie sijnde / sprecker
 aldus haer gebedt binne mens monds.
 O! vader s'menschen rust, sorg-slinder groot van macht,
 Verdryver des verdriets, vercorter van den nacht,
 Helpt doch gesvind in slaep die hier nu vol onlusten,
 Om syn verlore goet niet slapen can, noch rusten.

De Magistraet aldaer / syn geen Quinti Cincinnati noch
 Abdolomini / want sy dwinghen niemant tot het werck/
 hebbende alle haer vermaeck in ledich gaen ende slapen:
 soo dat sy eyndelijck souden hederben ende versterben / ten
 ware daer dagelic nientwe heeren uyt vzeemde landen en
 steden inquamen / die sonder aensien der persoonen oft te
 weten van waer sy comen / aengenomen worden. Die oock
 soo wist syn / dat sy (haer in desen blecke begebende) door
 de wackerheyt des gheestes daer niet weder te rugge uyt
 gedreven en worden / komen eyndelijck ober de brugge nae
 S. Reyn-uyt en Sonder-gelt. Daer om geeft ons de wyse
 tot een leere. Laet uwe oogen niet slapen / noch uwe oog-
 leden niet sluymeren / verlost u als een Rye vander hand
 en als een vogel uyt de hand des vogel-vangers / gaet he-
 den tot de miere ghy / siet hare wegghen aen ende leert hoe
 wel sy geen vorst / noch hooftman / noch heere heeft: so be-
 reydet sy doch haer broot in den somer ende vergadert ha-
 re spysse in den oogst. Hier op stelle volghens Bartas in
 nyne Emblemata.

*La morne paresse,
 Tresgrande detresse.*

*Paresseux, si tu veux apprendre ta leçon,
 Va t'en à la fourmi, va t'en à l'herisson.
 Cestuy cy de son dos ravit les fruits d'automne,
 L'autre les fruyts d'esté de sa bouche mignonne,
 Afin de victuallier, pour la froide saison,
 Cestuy cy son logis, l'autre sa garnison.
 Rien tant de pauvreté tant de mal & detresse
 N'amenne en ce terroir, que la morne paresse.*

Dit cannen soo verstaen.

Die de luyerty aenleven,
 Word geen eeren-crans gegeven.

Ghy luyact op dat ghy u lesse medeleert,
 Gaet nae de miere toc, oft tot den eghel keert,

WEGH-WIISER

D'een d'appelen vergaert op synen rugg' gheladen,
 En d'ander 't graen vervoert om 's winters hem te laden?
 De luyerdy ontstelt de leden en 't gemoet,
 Leert bed'len met ghequel, oft trearich vasten doet.
 Gheen meerder onlust is op aerden te bejaghen:
 Want haer ghespelen syn oneyndelijke plaghen.

Dolghens het spreek-woordt:

Segnis iuventa, egens senectā.

Ledighe jonckheydt, Elendighe outheyt.

**Daer op een Latijnsch Epigramma ghemaect is by
 Lamotio, dus overset.**

Als het Hippel-coren groen,
 Anders niet en weet te doen,
 Dan den somer lang te singen,
 Kryck, kryck, op en neer te springen:
 'Tmierken dat veel verder siet,
 Om t'ontgaen gebrecks verdriet,
 Gaet syn uren bet besteden,
 Gaert by een met al syn leden
 Indees somers hitte bang,
 Daer't van leeft den winter lang,
 Wilt ghy in u oude daghen,
 Van ghebreck u niet beclagen,
 Slaeft en wraeft, als ghy sijt sterck,
 Iong en wacker, vreesst geen werck.
 Laet den somer niet passerē,
 Vwer jeught, met domineren,
 Slapen op en neer te gaen:
 Eynd'lijck comt de winter aen,
 Dat ghy niet sult connen winnen,
 Oudt en swack van lijf en sinnen.
 Ist niet wel een jammer groot
 Daer te sitten naect en bloot
 By den couden heert versteken,

'T hebben byten, noch te breken,

Thebe

TER SALICHEYT.

28

Als ghy 't hooft hebt wit en grys,
 't Lichaem cout gelyc een yst
 Siend' u kinders ende neven,
 En niet hebt om wat te geven,
 Claegt met droefheyd uwen nootd,
 Babb'lend' aen een kortstjen broot.
 I! wat ist een groo e segen,
 Na wat moeyte kloec gedregen,
 't Hebben als men out syn sal,
 Een goet voeder ende stal:
 En te smaken van de vruchten,
 Diemen heeft gefaeyt met suchten,
 O! wat ist een groote vreugt,
 Na wat sweetens in der jeugt,
 In den ouderdom te rusten,
 Niet te vvercken dan na lusten.

Hier op seyt G. Maurice in syne gelijckenissen.

Nulle douceur, sans labour.

Geene soetheyt can men voelen
 Als naer arbeyt, ende vvoelen.

**Daer by voegende / ghelijck het niet byrent en is dat de
 Gene die een roose pluct / van den strupck gesteken wordet/
 ende te niet een wederwaerdicheyt gevoelt / soo hebben wy
 te bemercken / geen soeticheyt sonder arbeyt / gheen broot
 sonder moeyte: Daer ghelijck nae den storm een schoon
 weder opstaet: soo de doorn steerck / de soeticheyt van de
 roose versacht de pyne. Eyndelijck.**

Die tot lang-slaep haer begheven.
 In geen vveelde sullen leven.

Maer loopen nae Bedelsac.

**Du gheschieden synde wyt het Ledig-gangers Slempe-
 rijck, de steden ende vlercken beschreven hebbende / Herten:
 lust, Bancketteren ende Boeleren genoegsaem onder Vol-op-
 Lecker-tandt ende Oncuyfheyt verdoont synde / kommen
 wy**

WEGH-WIISER

wy in't landt van Armoet waer bande hooft-stadt den selven name boert.

Armoet, is een wyttermaten groote stadt: maer sam-
merlijck ghesteldt / hebbende vele doppen die vooz gheen
blecken connen verstrecken / als St. Reyn-uyt, Elend, Son-
der-geldt, Bedel-heym, Gebrec, Honger-camp ende Naect-
heydt. Dese altesamen syn soo deirlyck ghestelt / dat in't
bysonder daer van niet te schryben en is / ende in't generael
niet dan tegene te beweenen staet. Hare leeme mueren sijn
verballen / de poozten ongeredbert / hare wapen is een hou-
te nappe met een kleypp. Daer onder:



Heic turpis egestas, & male-suada fames.

Hongher, armoede ende elend,
Vindt hy die hem herwaerts wend.

Hare huyssen syn niet als hutten met tacken ende bla-
deren van boomen bedeckt / hare bedden sijn van stroo/
hare keuchens roocken selden / ten sy / sy wat mosselen by
wepnich rijssbos sieden / doorgaens eten niet als droogh
hooft / drincken niet als water / gaen meest naecht ofte be-
deckt met verscheurde klederen / t' hant hanght hun dooz
den hoer / den ellen-boogh dooz de mouwen ende de teenen
dooz de schoenen / des somers eten sy sprinck-hanen ghe-

lijck

TER SALICHEYT.

36

lijck de Aethiophagen een volck in Aethiopia, magher en-
de swart / die gheen vleesch connen opvoeden / noch visch
becomen / lebende de oudtste niet ober viertich jaren /
ende als dan van't ghewornice opgheren worden: alsoo
krielen dese Arm-landers vol luyssen / hare kassen syn in-
geballen van honger / hare patronesse is den honger selfs /
die in hare verballene kercke opgherecht / aldus beschre-
ven wordt.

Siet hier den honger aen, een voorbeeld van de door,
Wiens swerte herte lijd der beend'ren spits aen-stoot,
Haer oogen d'herne-pan (diep ingefoncken) raken,
Van binnen t'amen staen haer ingevalle kaken,
Men siet haer swack gelaet bleeck-verwich t'allen stont,
De witte tanden, geel geworden in den mont,
Door haer gerimpelt vel de darmen syn te speuren,
Die ledigh fynd' haer selfs vertimp'len end' verscheuren,
Voor haren buyc gans niet als yd'le plaetse staet,
D'elbogen ende knien verhoogt staen boven maect,
Monst'r onversadelyck, die voor eenmael sout slinden,
Al't geen op aerden schier in't leven is te vinden:
Ken wete in wat voor spijs haer strote voersel soect,
De wort'len ongekooct, vernielende inne-sloect,
Haer gierige gedarmt al etende wordt ledigh,
Sels met haer kinders vlees en is sy noch niet vredich:
Maer wel by tyden me (o! graegheyt onversaegt)
Om vullen haren pens, haer eygen darmen knaecht.

Also sijn ooc de buycken der inwoonderen hare doersel-
bloeren / hare handen de schappzypen: doch soo hebben sy
dat voordeel / dat sy reysende ober landt (ghelijck sy vele
doen om den kost te krijgen) gheen dieben ofte moorders
hoeven te vreesen / die haer geldt ontnemen sullen. Waer
ober Iubnalis Sat. 10 singht.

Cantabit vacuus circum latrone viator.

Den wand'laer sonder geldt,
Singht sonder vrees in t veldt:

34

De

WEGH-WIISER

De moorder soect hem niet,
Des hy niet omme siet.

De minsten hoop is onschamel/ ende (door den noodt
ghed/ wen) begeben haer tot den bedel-sack: Doch gelijck
Cynost. seyd.

Mendicare melius quàm rapere.

Dat is:

Beter bidden om syn broodt
Als te stelen, in den noodt.

Maer (gelijck Diog. seyd)

Inopia prompt a est in perpetrando malis,

Armoed' is haest bereet het quaed doen aen te gaen,
De grouwelijckite daer gevilligh nemende aen.

Soo begeeft sich den meesten hoop onbeschaembelijck
ende moerwillijck op de grensen van 't Rijk der Ver-
teuvingeling, tot Rooven, Stelen ende Moorden.

Rooven onder haer hebbende de vleckte Stelen, is een
groeze handel-stadt daer de Coopliden / sonder gelt soo
wel te water als te lande haer onderhandelinghe dypven/
het sy met list oft geweld / soo by nacht als by daghe / niet
achtende op senich onweer / noch de ontrouwe zee mis-
trouwende / gelijck Seneca seyd /

*Magna pars hominum qua nauigatura est, de tem-
pestate non cogitat.*

Der menschen een groot deel, Gedencken in't geheel
Op d'ongestuymheyt niet: Die meek ter zee geschiet.

Dreesen alsoo veel min 'rgebaer dat hun te lande soude
mogen overkamen Des stadts wapen is een Harpye ofte
Roof-droes, daer onder.

Conuestare

TER SALIGHEYT

29



Conuestare iudat pradas & vivere rapto;

Waer wy connen comen by,
Niet te laten, staet ons vry.

Het volck aldaer is boos van naturen ghelijck Arist.
seyd.

Omnis fur Malignus.

Dat is.

Die syn gelt met stelen gaert,
Is een mensch van boolen aert.

Dare Oberheeren noemen sy Capiteymen / onder hun
hebbende / Huys-brekers / Koovers / Wopse-snyers / Loo-
pers ende standaerts. Haren Godt (die sy eeren is Mer-
curius den rechten Merc. ur des ghelegentheits / sijnde een
behendich dief geweest / waer van Lucianus in syn samen-
spraeck van Apollo ende Vulcanus, onder anderen schryft/
dat hy van 's moeders lijf aen scheen te versieren midde-
len om stelen. Soo haest hy ghebooren was ontstal hy
Neptuno synen dyp-landt / Marten syn swaerde wyte de
scheide / d'Ossen van den Koning Adametus / die Apollo
bewaerde / den welken hy mede hoog ende pijl-koker ont-
stal.

It

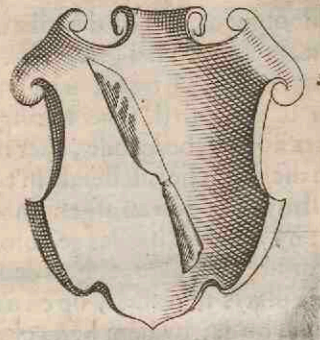
stal. Vulcanus sijn tangen/daer hy by was: ten koztsten ende dat meer is/ hy onstal Jupiter synen konings-stal/ ja soude hem den blysem ontnomen hebben hadde hy sich niet gezeest te branden. Hier over singht Homerus tot synder eeren (soo't eere heeten magh).

Dees eere u sullen doen de menschen, dat na desen Van alle dieven ghy sult eeuwig heere wesen.

Hy was oock d'eerste die op ghebracht heeft de waren met gewigt ende mate te verkoopen: doch niet sonder be droch te plegen/ ende derhalven vooz der kooplieden Godt mede gehouden. d' Inwoonders willen dat alle goederen gemeen sullen sijn/ wel verstaende de goederen die ander toecomen om onder alsulcke dectsel te byper toe te mogen tasten. Hare aenstokers/ t' priester-ampc bedienēde/ lesen derhalvē hare grypbogels en gaudieven menigmael vooz het 5. Cap. Acto. Een man genaemt Ananias met Saphyza synen wyve verkochte een habe: en ontrac wat van den pyse met mede-wete syras wijs/ en brachte een deel ende leyde dat vooz de voeten der Apostelen. En Petrus seyde Anania waerom heeft de Satan u herte verbult/ dat ghy den H. Geest liegen soudet/ en ontrecken van den pyse des ackers etc. En stercken haer alsoo (onder schijn van heylicheyt) in haer boosheyt. Gelijc Boudertius dat aengetekent heeft in sijn 16. boeck der gedenckwaerdigste soo kerckelijcke als wereltlijcke gheschiedenissen. Daer hy schryft Anno. 1624. Tot Helyo in Noort-holland sijnder desen somer by schoonen lichten dage een hoop dieven by elckanderē vergadert/ in een oude verballene kercke. Een van dese dievē (die wel de outste onder haer was) heeft aldaer een oratie gedaē De communionē bonorū. Van de gemeenschap aller goederen / sustinerende dat de rijke een groot deel hare goederen onrechtvaerdelijck waren besittende: En dewyle sy hem en sijne medegesellen en andere calisen van selfs daer van niet mede en deplen/ dat het hun geooyft was deselve met behendicheyt haer af te halen. Nu die van Rooyē en Stelen wat wyder gaēde/ komē tot

Moorden,

Moordē, en ypermaectē schromelijcke vleckē die niet bloet Gebout is. Hare wapen is een hebloepet mes daer onder.



In facinus jurata manus.

Met het swaerd en groot geweld,
Vervolge bloedich goet en geldt.

Hare hupsen sijn duystere speloncken en moort-kampēn al waer de sonne weynich schijnsels geeft/ d'in-woonders het licht hatēde: wāt Satan de vorst der duysternisse hare God en overheer is. Hare voozgāgers sijn Cains/ Joabs/ Cryphons/ Ismaels/ Achabs/ Jefabels en dierghelijcke/ die door haet ofte om profijt/ het sy met list oft mē geweld/ het onnosel bloet vgieten. Waer over Christus seyt: ghy lieden sijt wpt dē vader den duivel/ en wilt de list uwes vaders doe/ die was een mēschē-moorder vā dē beginne/ der halvē worden sy ooc/ so wel binnen haer leven/ als na haer doot/ soo met woorden als met schriften / van alle man veracht ende te rechte geschēnt / volghende de Poēt Homerus / die daer van schryft / aldus luydende.

Een overgeven boef, een goddeloose quant,

Is alle mans verdriet, elc wenschet hem van kant,

In't hert men hem vervloect, en als hy licht te neder.

Elc in sijn handen klapt, en seyt, hy comt niet weder.

De vooz. inwoonders na volgende dit goddoose padt/
Gaen ooc dagelijc ter jacht/ om menschen te vangen en tot
haren

haren profyte te dooden / mee listen ende laghen / ghelyck
Barcas in synre eerste wercke van den tweeden dagh / die
aerdich asmaect. singende.

De roover, die doorgaens staet op de jacht bereet,
Om af te nemen, niet alleen het gelt en 't kleer
Des wandelaers: maer oock wil trachten na syn leven,
Sich op des heeren straet sal in de scheem'ring geven.
Nu in een duyfter hol sich bergende, daer naer
Weer achter een dicht bos sich stellende in't gevaer,
Nu achter een bus stroys den gerven afgenomen,
Dan wederom gaet hy van daer hy was gekomen,
En vveder niet gerust, gaet, loopt, gins ende vveer,
Om een bequame plaets te vinden, op en neer.
Ten lesten hy besluyt, op dat hy hem bereycke,
Seer stillyck hem begeeft in een gekloven eycke:
En lossende sijn roer den reysler treft door 'thooft,
Oft vvel door 't herte, en soo van 't leven hem berooft.

Ende Job 24. wanneer de dagh aenbreekt soo staet de
moorder op ende verworghet den armen / en des nachts is
hy als een dief. Sy konnen haer oock van gene weldaet
berouwen (gelijck Cicero seyt) dan alleenlijck / dat sy eent-
ge gespaert hebbē die sy haddē konnē ombrengē / het welc
selden gheschiet / want sy varen meest in hare boosheyt
voort / ende verlustigen haer in 'smenschen bloet / gelyck
de Menschen-eters in Brasilia: Doch alsulcke onschul-
dighe bloet roept dan waecke voor Godt in den Hemel
over sulcke Menschē-moorders: Die dan niet onghe-
strafte blyven / volghens Godts bevel. Wie menschen
bloedt vergiet / diens bloet sal oock door menschen vergo-
ten worden. Ghelyck dan Achab en Jesabel / hebben-
de Naboths onschuldich bloet vergieten laten / lekten
oock de honden Achabs bloet / ende de honden aten Jesa-
bel soj gants op / dat Jesabels aes als drecht op den velde
was. Daerom vermaent ons de Soone Godes. Ghy
hebt ghehoort dat tot den ouden gheseyt is / ghy sult niet
dooden

Gen. 9.

Mat. 5.
21.

dooden / ende wie doodt / die sal waerdigh syn ghestraft te
worden door 't oordeel. Alle die het swaerd nemen / sullen
niet den swaer de vergaen. Soo worden sy van niet recht
door de wereltlycke overheydt gedoodet ofte vervolght / al-
soo dat sy haer leefdagh in groot ghevaer ende becom-
merde ghewissen / elendig in de vlucht ghedreven wor-
den als Cain / Absalon / Ismael / Triphon etc. Waer over
het licht der zeeuwen singht.

Een mensch bewust van quaet leeft in ghestadigh beven, Catz.
Hy sucht, hy krucht, hy ducht, hy vlucht, oock niet gedreven,
Door 't ruyfchen van een bladt verschiet syns herten bloet.
Verdrietich is den stant eens Godde-loos ghemoet.

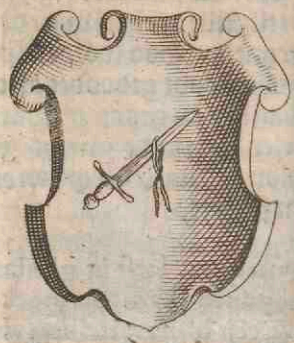
Ende

Wie daer heeft een quaet gemoet,
Slaept hy, waect hy, wat hy doet,
'T quade feyt by hem begaen,
Komt ghestadigh voor hem staen.

Ende comen eyndelijck meest in 't Landt der Verwijfe-
linghe, daer sy dan te Post aen Galg en Rader ghebrocht /
den smadelijcken doodt sterben / ghenierende loon nae
wercken. Offschoon Joab ten tijde Davids onghestrafe
bleef / werdt hy doch daer nae door des Coninghs Salo-
mons bevel / by den Altaer des Heeren van Benaja ghe-
doodet / sprekende: staet hem dat de Heere hem sijn bloedt
betale op synen cop / dat hy twee mannen geslaghen heeft
die rechevaerdigher waren als hy / namelijck Abner en
Nmasa. Alsoo wordt de moorder ghewroken t' sijnner tijde.
Post, Galg ende Rader ligghen in 't open velde / aen den
water-cant / synde dyp veiren / voor de ghene die sonder
groot leet-wesen sterben / om over te varen nae 't Helse-
Rijck. Haer wapen is Swaerd en strop. daer onder

K 3

Heie



*Heic meritas Rhamnusia pœnas.
Exigit, & fontes ad tristia tartara mittit.*

Hier staet Rhamnusia seer fel
En seyndtse na de droeve hel.

Soo loopen dan de boosdaders (soo wijdt ghekommen
synde) een schrickelijck gevaer / dewijse het meest hertnet-
tighe / moerwillige boeven syn ende den Satan te veel ge-
hoors ghegeven hebben / in sonderheyt die haer in 't hooft-
blecke Vertrviffelinghe (den name nae 't landt hebbende)
begheven ghelijck dat meest ghebeurt / daer op seyt de wy-
se Hugo.

Desperatio cum perpetracione nequitiae sociatur.

De vvan-hoop is den maet
Van't vollen-brahte quaet.

Haer wapen is een magher paerde (van de bliegen ghe-
teken) als onsumigh loopende.

Daer onder.

Mens



*Mens agitur stimulis misera sibi conscia culpa
Nec datur ulla quies.*

Willig loope nae 't verderf,
Want ick duysend dooden sterf.

Soo seyt oock Quincilianus.

Nil gravius quam destituta spes torquent.

Op aerden is gheen meerder pyn
Als van de hoop berooft te syn.

Die dan in sulcke quellinge syn / loopen nae Moerwillig
ghe-Doot, ghelijck Augustinus seyt.

Desperatio certa mors est.

Dat is:

Wanhoop is een seeckere doot.

Mat. 16.

Moerwillige-Doot, is de alderschomelicste blecke des
Gantschen woerelts / daer gheen menschen in 't leven en bli-
ven / daer oock niet te vinder is als messen / swaerde / pistole /
ende stroppen / daer mede de aenkomers haer selven om-
brengt / hare wapen is een mugge die in de haers bliegende
haer selven verbrant, Met dese woorden.

die



Sie perijse ju'dat.

Ick vvord ghedvongen, ende ick vvil:

Want mijn gemoet is nimmer stil.

Ick vvil, ick moet, ghepijnicht ben,

'K heb nimmer rust, ick moeder heen.

Ghelijck Saul in sijn eyghen swaerd viel / item sijnem
wapen-drager: Architophel hem selven verhing. Kasius
hem selven van boven neder ter doot wierp. Prothomeus
Macro niet gift hem selven ombzacht. Judas hem selven
berwozghde / etc. Dooz alsulcke is geen ghenade vooz han-
den: want de schriekelijste dootslagh is / daer de mensche /
in vertwijfelinghe spnde / hem selven ombzenght / gelijck
August: sepdt:

Desperatio homicida est animæ

Dat is:

Wanhoop, der zielen moortier is.

Ende

Morte spontanea nemo perijt innocens.

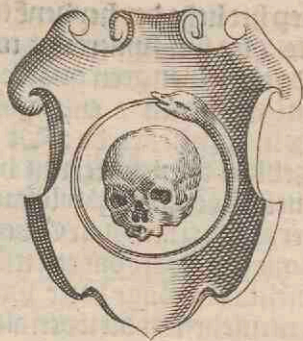
Al die haer selfs de doot ophalen,
Niet sonder schult tez hellen dalen.

Derhalven riep het licht der heydenē tot den stoc-waer-
der tot Philippis (die sijn swaert uyt toogh om hem sel-
ven te dooden) doet u selven geen quaet: maer gheloost in
den Heere Jesum Christum / ende ghy sult saligh sijn.
Waar over hy hem oock bekeerde: De heydensche Phi-
losophen selfs hebben alsulck sterben verworpen als on-
becamelijck / gelijck Socrates / Philolaur en meer andere
verclaren. Onder al Socrates van Cebes gebrægt spnde /
oft het niet gheoorloft en waer dat een mensche hem selven
ombzocht / dewijl het sommige beter waer te sterve als te
leven / spnde de menschen in die leven als in een ghevan-
ghents / daer uyt sy hen selven moghen verlossen / ant-
woorde: Ghy gheloost wel dat de Goden over ons sozge
braghen / ende dat de menschen sijn een van hare besit-
tinghen tot haer ghebruyck. Jae dat gheloof ick seyde
Cebes / merckt dan seyde Socrates: soo een van uwe sla-
ven hem selven / sonder u dat ghebræcht te hebben) om-
bracht / soudt ghy daer over niet ghestoort sijn. Ontwij-
felijck seyde Cebes / alsoo (seyde Socrates) vinde ick in
reden te bestaen / dat de menschen haer selven niet om-
bringen en moghen: maer dat sy ghehouden sijn de noot-
wendicheyt van't sterben van Godt te verwachten / ghe-
lijck ghy siet hy my die nu toevoeght / by't boums over
my ghegaen. Dit desen treffelijcken Philosoph sprekende /
werd hem geboorschapt / hem ghereet te maken om te
sterben / also hy verwesen was (hoewel tot sijn onschult)
niet sijn vergebene te worden / het welck hy sonder eenig
bewegen vynnuedelijck (daer toe gedwongen spnde) in-
nam seggende: Ick wete dat ic hier nae geruster leven sal.
maer de hert-neckige / haer selven moerwillighlijck om-
bringhen / loyen nae Charons schuyte die dan gheswinde-
lijck in't Hellsche-rijck overgeset worden.

Het Hellsche-rijck waer van des lants wapen een Slang-
cirkel is / daer in't midden een doodts hooft ende daer on-
der:

L

Torta



*Tertarea sedes & ineluctabile regnum
Mortis inexpleta.*

In mijnen schoot
D'eeuwighe doot.

Dit Rijk is den duyvel ende syne engelen bereypt / lig-
gende tegen over Vertwijfelinghe. Het is een onbruchtebaer
verdorpe Landtschap / daer geen vee / als ossen / schapen /
runderen noch eenigh ghedierce duwen can / als alleenlijck
draken / serpente / slanghen / padden ende dierghelijcke
senynighe soorten / sijnde daer gheen water alleenlijck een
Alphatisch moeras / dat is een doode zee gheleghen by Peck
ende Swavel, ende volgen dien niet als klonten / peck ende
swavel met lijn verniet op een woort / daer dan de sonne
der ongerechtigheyt de dampen uychalide en optreckende /
niet als solfer flammen ende vier reghenen doot / soo dat
daer niet een drop waters / om den dorst te lesschen te krij-
ghen en is. Waer over de rijcke vreck riep. Vader Abra-
ham ontfermt u mijner ende sendet Lazarum dat hy het
uyterste sijns vinghers in het water doppe / ende vercoele
mijn tonghe : want ick gepijnichte worde in dese blanne.
Dit boorz. Landt leedt in de ghedaente van een vrees-
lijck

Enc. 16.24

lijck onbersadelijck monsters-cop / op de mont van't bele-
liggende Eeuwighe doot, ende op den uytstekenden swar-
ten-neeze (daer de duyvels den weerstuyt vreesen) Hellsche
vier: daer de dienaar van Lucifer met een brandende toorse
(want men daer gheen dagh en verneemt / op den smuyt
sittende / t'overcomende is lichtende : op dat sy te ghemaec-
helijcker overcomen : ghelijck dan Gregorius te rechte Moij. 9.
sepdt.

Infernus terra tenebrosa.

Dat is:

De hel is een seer duyster land,
Daer de son noyt strael en sandt.

D'aencomers d'oog gheopent vervallen in Duysternis
ende van daer in de hooft-stadt Belzebub, daer Baal peor
Prince van't landt sijne woonplaets mede heeft / diese van
wijst nae Verdoemenis. Daer comen de boose geesten / die
alreijt in oneenicheyt leven ende het menschelijcke gellachte
benijden / overhoop / pijnigende de inwoonders (ghelijck
sy ghepijnicht worden : want sy mede nimmer rust heb-
ben) met velderhande tormenten / doende haer duyfent
dooden aen sonder te sterben / ende dat ghedurigh. Men
roeyt / men bidt / men smeecte / men comt tot On-gehoor,
want het is te late / ende die daer syn / blyven in Angst een-
welck synde tusschen Hemel ende Hel een groote ghe-
klobene rotse. Ghelijck Abraham den boorz. Rijken ant-
woorde. Kindt ghedenckt dat ghy uwe goet ontfanghen Tur. 16f
hebt in u leven ende nu ghepynichte wordt / ende hier en ho-
den is tusschen ons een groote klobe bevesticht / dat de ge-
te die van hier tot u ascomen willen / niet en comen /
noch oock die van daer tot ons willen comen.

Daerom sal de wandelaer in syn reysen boorzich-
lijck syn / op dat hy onberskens niet en come te verba-

WEGH-WIISER

len op de grensen van Vertwijfelinghe, ende oft hy by ghe-
balle (in't ledighe Slemper-rijck ghecomen spande) ver-
dwaelde ofte verouert werdt / sal gedencken dat de werelt
vergaet ende haer begeerlijchheyt / seggende niet I. CATS.

Hoe cort is 's werelts lust! hoe lang des hels bederven,
3. Job. 2. O lust berooft van rust! d' door ontbloomt van sterven!
Wat ramp! wat gaet ons aen? hoe is ons treck soo groot
Tot corte vreucht, daer van de na-smaeck is de doot?

Want:

Hier is de moeyte en 't werck ghelegen
Te weder roepen synen treed:
En dringhen nae des Hemels wegen,
Al eer wy syn een duyvels beet.

*Hy sal dan dus singende / als een verdwaelde pelgrim /
altijdt de rechte-handt op slaen nae't Berouwen-dal,*

O my catyvich mensch,
Wat elend teghen wensch
My nu verschriect doet beven?
Zijnt niet de packen swaer
Van sonden die te gaer
My dese quelling geven?
V sinnen ghy verlooft
Mijn ziel doe ghy verkooft
De sonden voor de deugden:
Meynt ghy wel dat den geest
Verdwaelt van Christo meest
Gherusten can in vreugden?
In Iesu leydt de straet
Waer door de mensche gaet
Nae d' eeuw'ge vreucht in't leven:
Wy dwalen sonder hem,
Als schapen sonder stem,
Den rechten wegh beneven?

Tot

TER SALIGHEYT.

49

Tot hem dan weer ghekeert,
Hein als't behoort ghe-cert,
'Tverdriet sal van ons scheidens
En als den duystr'en nacht
Van't pad ons heeft ghebracht,
Sal hy ons weer gheleyden.

Nochtans doe ghy de wet
Hebt op een syd' geset,
Soo hebt ghy hem verlaten:
Dies 'tsteuniel van syn licht
Voor't duystrere ghesicht
V niet en conde baten.

Gelyck een torfche schoon
Al blinckende ten thoon
Sijn heyligh licht hy sette:
Doch uwe swerte sond
Het selve r'allen stond
Te schynen sterc belette.

Soo dat ghy als een blind'
Die gans geen hulpe vind
In groot gevaer gaet treden:
Al siende gy niet siet,
Noch hoort med' het bediet
Des werelts ydelheden.

Hoe lange sal ick doch
Hier blyven Heere noch,
Van't vvater ingenomen:
Die te vergeefs vervvacht
De hulpe die ick acht
Van u alleen moet comen?

Reyct uyve handen Heer,
En stelt vveer in syn eer
Die noch licht in de sonden:
Die doch soo bitter weent
Laet hem syn, soo hy't meent
Door u ghenade ontbonden.

L 3

Wt

WEGH-WIISER

Wt mijne oogen dan
De daysternisse van
Het helse huys sal vlieden:
En mijn gefuyvert hert
Niet meer gequelt en vverdt
Maer sal u eere bieden,

Psal: 5. Item

Gheeft my Heer dijn wegh te kenneu,
Leert my dyne rechte baen
Stuert my, wilt mijn voeten vvennen,
In u vvaerheyt recht te gaen.

Ende doorgaens voort treden / al hoe wel den wegh moy-
sijck is en steyl / eermen op't top der rotsen komen can / om
alfoo op't pade der deughden te geraken / het welck mede
niet ghemackelijck is / ghelijck J. D. Wellan singt.

*Le sentier de la vertu
N'est un grand chemin latu',
Ou tous viateurs arrivent:
C'est un sommet hault & droict,
Espineux & fort estroict.
Aussi peu des gens le suyvent.*

*Heureux, qui pour y monter
Tout labour peut surmonter,
Quelque danger qu'il y voye:
Celuy qui iadis nasquit,
D'Alcmene, le ciel aquit:
Ayant eleu ceste voye.*

Dat is.

't Pade der deugden niet en is
Breedt en lustich, daer dan wis
Alle reyfers comen aen:
't Is een hoge top om gaen,
Eng en doornich overal,
Daer veel volcx niet comen sal.
Wel geluckig is de man,
Die den arbeyt dragen can,
Om geraccken tot de deugt
Desen wegh Alcides nam,

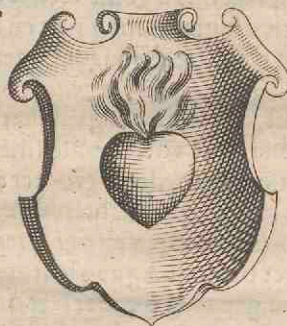
Waer

TER SALIGHEYT.

38

Waer door dat hy eynd'lijck quam
In des hemels soete vreucht.

Du ober het geberghte gekomē synde comtne tot Berou,
Boete ende Stedich-gebet. Dese steden syn als aen elcande-
ren verknocht hebben een wet / een overheyt en een Gods-
diensticheyt. Hare wapen is een brandende ofe vierich
herte op een altaer ghestelt / onder den name Godes / daer
by geschreben.



Mens fracta, scelusq; perosa, victima grata Deo.

Siet een verslagen hert, een nederich gemoet,
Een offerhand voor Godt de beste is diemen doet.

Hare overheeren sijn Davids / Salomons / Ezechiasen /
Mardocheen / Joachims ende diergelijcke.

Die met een sac gekleet haer hoofd met as bedecken,
En door 't gebedt den Heer tot haerder hulp verwecken,

Doo; hare kercke staet.

Sine intermissione orate.

Biddet sonder ophouden.

d' Antwoonders sijn Miniditen die haers Koninghs be-
bel na volgende / even haer soo niet sachen bekleden vasten
ende bidden. Hare leeraers sijn straf-predikers ghelijck
T. Petreus

T. Petreus die in synen Jonas beschreven heeft toonende
haren ende des volcx yber niet dese vaerssen.

't Volc comt (van God verlicht recht na Berou gelopen,
En bidden om gena' met hert en zielen open.

Sy weenen in haer smert, bekennen hare schult,
En vallen Godt te voet, met ootmoet en gedult,
Sy roepen Heer gena, laet ons u gonst verwerven,
Dat wy in uwen toorn oft gramschap niet en sterven.

Wy keeren ons tot u, wy trecken sacken aen,
En vasten kleyn en groot dat wy 't gevaer ontgaen.
Het vasten is ons ernst, ons rout van ganschere heiten
Des missedaers en sond, vvy voelen onse smerten:
Ons vvroegen is niet kleyn, doch grooter onse hoop,

Tot u Heer is ons gang, ons vluchten en onse loop.
Tot u Heer! is alleen ons suchten en ons karmen,
Wy vallen voor u neer ootmoedigh in u armen.

Och God! toont u genaed! o vader laet ons niet
Vervallen in u toorn en eeuvelyc verdriet.

Och oft alle de dienaers des Goddelijcken woorts / ha-
re ghemeynste alsoo tot berou ende boetvaerdigheyt / ver-
maenden / na den woorde Godes / sonder te loopen na de
Stopsche Philosophye / ende onder het soete woord het se-
nijn des eerijckes uyt te spouwen / om gheleerder als an-
dere te schijnen / waer door veelderhande scheuringhen in
de ghemeynste Christus ontstaen / God de Heere wil de dwa-
lende verlichten ende weder te rechte brengen / op dat al-
le oneerichheit eemnael ghedempe worde / ende syne Ker-
ke tot syner eeren toename: want.

Soo lang vvy eenig syn, soo lang duert onse macht,
Maer door oneenigheyt verliesen alle cracht.

Wat hoestmen doch soo diep in Godes verholenheyt
te treden / dewylse (gelyck Albert Babincot seyt),

*Qui veut de Dieu tous les secrets comprendre,
Ses saints conseils sa haute majeste,
Ses jugements, l'exes de sa bonte,
Quant il a fait ca bas son fils descendre,
Qu'il vienne icy en un crible entreprendre
Tarir la mer, conter l'infinite
Des flots enflez, par le vent irrité,
Ou mesurer la Phrigienne cendre.
Dira il pas qu'il ny peut parvenir?
Et moins son foible esprit peut contenir
Dutout puissant l'infinie puissance:
Mais sa grandeur à l'œil nous apparoit
En Iesu Christ, qui tout seul le cognoit,
Et seul de luy nous donne cognoissance.*

Het welck ick aldus in dupts stelle.

Wie hier begrypen wil Gods heym en heyl'gen raedt
Syn wesen en gestalt in synen hoogen staet,
Syn oordeel ende keur, syn goetheyt groot bevonden,
Als hy syn eygen soon op aerden heeft gefonden:
Die come met een leef en stourelieck onderwind
De zee te scheppen uyt, jae tegen storm en windt;
Oft mete met de self de Phrigiaensche sanden.
Elaes! alsulcke dwaes uytsheyden moet met schanden:
Want om sulcx t'onderstaen en heeft hy gants geen macht.
Veel min sijn swacke breyng begrypen can de cracht
En groot vermogen Gods, de schepper aller dingen:
Maer syne goetheyt ons verthoont wort sonderlingen
In Christo, die hem kent, staende onder een beslot,
Van hem alleene comt de kennisse van Godt.

Hierom seggen de twee treffelijckste Senische lichten
onser eeuw, d'eerste.

M

Laet

Catz. 20. Laet daer des Heeren Arck : des Hemels hooge saecken
Embl. En staen ons niet te sien, en staen ons niet te raecken:
Niet soecken is hier best, 't niet vveten hier verkiest;
Die soect hierniet en vind: en die hier vind verliest.

Daer by boeghende Men weet Godt best niet te
weten / seyd Augustinus / ende al wat de Heere voor ons
berozgen heeft / en dient niet naegespoort: sels met waer-
heyt van Gode te spreken is sorgelijc / ende niet sonder ge-
baer. 'Tis daerom geraden allerley nieuwsgierige nieuwswijs-
heyt te berwerpen / een nuchter verstant / een matige we-
tenschap is tot alles bequamer / want sy verquict de ziele en
en beswaert geensins het gemoet / Ende de tweede.

Brunes 5. Waer vult ghy menschen heen? den hellen v veg des Heeren
Embl. Verstoet ghy met den voet; het duyster vult ghy leeren,
En vvat verborgen is in Godts verholen raedt:
Daer ghy het geen alleen u noodich is versmaet.

Daer by boegende: Daer en is niet ter werelt dat onse
sinnen meer verbystert / dan als wy ons selven aendragen /
den booz-hang van het heyligdom der heyligen te scheu-
ren / ende niet onghewiede hertens in Godts heymelijck-
heyt te boozen. De duyvel heeft ghenoech op onse ziele
ghetwonnen / wanneer wy soo verre gheleydt sijn / dat wy
de Goddelijcke dingen niet de korte esse van ons kleyn be-
gryppen willen uytmeten; ende de on-eyndelijckheyt boz-
men / nae de leest van een gheschapsen ziele. Wy repcken
naer Godt / maer wy worden bereypt van Godts aertsch-
ypandt: wy stijghen nae den Hemel / maer wy dalen nae
de Helle. laet u ghenoeghen dat:

D'almacht Godes wordt bevonden
In des Hemels schoone ronden

De Heydenen sels (die vele Christenen hier inne te bo-
ven gaen) hebben wel gevoelt onbehoorlijck te sijn / Godes
verholensheyt te willen ondersoeken / ghelpeck dan Cato
seydt.

Mint

Mitte arcana Dei, caelumque inquirere quid sit:
Cum sis mortalis, quae sunt mortalia cura.

Waer op Scripio Lentulus Neapolitanus aldus glos-
seert.

Lassa d'investigar' oltre al dovere
I segreti di Dio, nè andar cercando
Curioso saper, che cosa è il cielo:
Gh'essendo huomo mortal, dei contentarti
Saper, quanto bisogna, quelle cose,
Che son conformi all'esser tuo mortale:
Het welck ic aldus vertale.

Meer alst behoort tracht niet te weten
Van Gods geheym en syn secreten,
Noch wat den hoogen Hemel sy:
Maer u genoeg, devvijle ghy
Syt sterflijck met alsulcke dingen,
Die uwe sterflijckheyt gelingen.

Laet ons dan alleenlijck met Godt ons sien te versoe-
ken / niet leet-wesen ende berou / onse sonden bekennende /
uyt grondt onses herten tot den Heere suchten ende om
berginghe bidden / op dat wy in Christo gherechebaer-
diche worden: want het gebedt der rechtebaerdigen (seyd
August) is den sleutel van Paradys / dat klimt opwaerts
ende Gods barmherticheyt daelt nederwaerts: hoe wel
het aertrijck lang is ende den Hemel hoogh / soo verstaet
Godt des menschen sprake / mits dat sijn woorden ende
suchten uyt een goet ghemoet voortkomen. Onsen wan-
belaer dan in dese volghende come tot Vergevinge. Ghe-
lijck dan seer treffelijck Bartas hier op Poëtiseert: in sijn
nen Jonas / daer hy't berou't ghebedt ende vasten be-
schrijft: aldus by my in de oversettinge gesongen.

Sermo
de quadr.
cap. 4.

Ten Hemel seynden sy het droevig-recht-berouven,
'T door-dingende gebedt, en't vasten niet benouwen.

M 2

Therou

'Tberou twee beken uyt haer oogen vloyen doet,
 'Thooft hief ten halven op met een oprecht gemoet,
 Haer borste was met een bleec-gele veruuv' bestreken,
 Een hare kleet doorgaens haer schouderen door-steken,
 'Thayr, dat nu door 't verdriet by nae grys vworden vvas,
 Ghedeck't vvas over al met dunne sandt en as.
 'Tgebedt had synen hoet, de voeten ende beugels,
 Als d'Arcadier versien met schoon gheveruuv' de vleugels,
 In't vlammen't lichaem staet, en uyt den monde vwordt
 Van vvieroooc, mirre en spijs, de vochticheyt ghestort.
 De vasten mager is, met heugelijcke vlagen,
 In svackheyt hem verlust, vastende in d'oude dagen,
 Gefontheyts voester-heer en Cypris temme-band,
 Waeck-gierigh, suyer-vocht, vernuftig, scherp-verstant,
 'Tgeloove de poorters des Hemels hoogste ronden,
 Gheleyde dese dry, te samen soo gevonden,
 Tot voor Godts gulden throon, daer heylig met ghemack
 'Tgebedt aendachtelyck dus voor hun dryen sprack,
 Godt, die lang-moedigh syt en tot ghenae genegen,
 Steect in de scheede doch u gramshaps scherpen degen,
 Soo ghy met uwe schael, die vast en seker gaet,
 Recht overwegen wilt de menschelycke daet,
 Versoecken haer alloy op uyven steen in't ronde,
 Die met verschricken valt soo streng uyt uyven monde,
 En over haer misdoen in rekeninge gaen,
 Och leyder! lieve heer, wie sal voor u bestaen?
 Ninive alleen niet sal den blixem sien voor handen,
 Maer wel 't gans aerdrijck t' saem tot assen sal verbranden.
 Dit soo geschiedend' Heer, soo werd door uyven last,
 Hoe wel gerechtelyck, den jongsten-dagh verrast.
 Den Al viel weder in den af-grond als te veuren,
 Geen offerhande meer sal m' op u altaer speuten.
 Dit volck in't herte dan druct uyve vvet en leer,
 Verdelgse niet ð Godt: maer trecke tot u Heer.
 Went uyve oogen niet op hare groote sonden,
 Maer siet ons aen, oft vvel u selven in't door-gronden.

Godt

Godt (reyckend' haer de hand' syn aengesicht herstelt,
 Ontv'apent synen arm van't donderig gevvel:
 En soo sy bogen voor syn heyl'ge eer te samen,
 Terstont op haer versoeck bev'villinge bequaamen.

Soo seyd't dan onsen Saligh-maker selfs: *Wid't ende u* Luc. 11. 9.
sal gegheben worden/soect ende gy sult binden/ clopt ende
u sal op gedaen worden. Waer op I. CATS in syn tweede
Emblema op Ora & dabitur singt.

Die vvenscht te syn verhoort moet hart en stem verheffen,
 Geen flau gebedt en can tot aen den Hemel treffen,
 Niet klimter op tot Godt dat maer vvalt in den mond,
 Soo vvie dan bidden vvil die bid uyt's herten grond.

Daer by voegende/ wy houden datter d'v' dingen noo-
 digh syn om wel te bidden/ eerst een wel bereypt ghemoet/
 ledigh van alle andere bekommernisse / ten tweeden een
 lichaem gans ende al ghestelt tot ned'icheyt/ ende ten der-
 den de brucht onser lippen/ dat is een stemme uyt het bin-
 nenste onser herten crachtelijck uytghezeven. Welcke
 d'v' dinghen in dien wy in ons ghebedt te samen voeghen/
 en isser gheen twissel aen oft Godt wil ons ghewisselijck
 verhooren / indien niet nae onsen wille immers t' onsen be-
 sten. Ghelijck Bernardus seyt.

*Quando fidelis, & humilis, & fervens oratio fuerit, Cae-
 lum haud dubio penetrabit, unde certum est, quod vacua re-
 dire non possit.*

Dat is het ghebedt getrou/ned'igh ende vierigh sijnde/
 sal sonder twissel den hemel door d'v' dinghen / van waer het
 (t welck vast gaet) niet ledigh comen can.

Vergevinge, naest Boete, Berou ende Stedigh-gebedt ghe-
 legen/ is een genoegelijcke plaetse/ onder een gr' sonde loche
 daer de Sonne der gerechticheyt hare stralen sendende/
 de gemoederen verquict. In hare wapen voeren sy den H.
 Geest met dese woorden.

H 3

Depo-

*Depositum ser vare memento.*

Bevvaert het costelijck pandt
Verlichtende t' verstant.

Hare Ober-heeren sijn Davids etc. als de voorsz. booz
hare kercke staet in gulde-letteren.

Vergeeft ende u sal vergeven vworden.

Oock sijn de inwoonders elcanderen vriendelijck ende
goethertigh ende vergheben d'e'en den anderen lichtelijck
nae den woorde Godes: daer hare Leeraers hun dagelijck
toe vermanen. Segghende: wanneer ghy uwe gaven op
den altaer offer t/ ende daer ghedachtich wordt/ dat u hoes-
der wat teghen u upstaende heeft / soo laet daer u gaven
voor den altaer / ende gaet versoent u eerst met uwen hoes-
der / soo sal u oock uwe Hemelsche vader vergheben/ ghe-
lijck hy onghetwijfelt doet/ waer over de Propheete roept:
Waer is sulck een Godt als ghy sijn/ die de sonde vergeeft/
ende verlaet de misdaet den overgeblevenen sijns erfdeels?
die synen toren niet eeuwelijck behout want hy is barm-
hertigh. Hy sal onser weder ontfermen/ onse misdaet dem-
pen/ ende alle sonde in de diepte des zees werpen. Also sin-
gen de ingesetene te rechte in den tempel Christi dagelijck.

O Heer, ick heb u mijne sond verclaert,
En niet bedect, hoe ick oock vvas besvvaert:

Doch

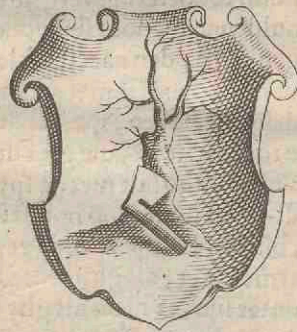
Doch niet soo haest mijn stem heb opgeheven
Of u goetheyt en heeft my dit vergeven.

Ende alsoo comen sy dan tot rechte Kennisse ober de
brugge/ sijnde aen Vergevinghe berkinocht / daer voor de
poorte staet in een tafereel.

Nu Reyser gaet en treet vrymoedich door de stadt,
Op dat gy niet en dwaeld vant enge rechte padt
Met oplet om voort aen in Godes wet te gaen.
En van des sondaers weg u heel end' al t'ontlaen.

De wandelaer dan dooz dese stadt gepassert sijnde / en
de kennisse verkregen hebbende / comt tot Goede wercken.

Goede wercken, daer onder Liefde, Barmherticheyt ende
Aelmoes begrepen / is een heerlijcke stadt/ daer geen bede-
laer gaende blyft/ maer strax gheholpen wordt: ghelijck
men dat in vele steden van Hollant/ See-lant / etc. gebou-
wen siet/ hebben de selve hare Tucht-huyssen / Oude-man-
nen-huyssen / Gast-huyssen / Weef-huyssen ende Gode-
bzuchtige Almoeffeniens/ waer van de loflijcke/ wijt-ber-
maerde Coop-stadt Amsterdam haer wel beroemen ende
de croone dragen mach. Hare Ober-heere sijn Abrahams,
Tobiasen, Martinen, Archielasen ende diergelijcke hare wa-
pen is een dozren-boom daer een hyl aen de wortel ghe-
leght is.



Fructus

*Fructus quæ non feret arbor
Vulcano damnata cadet.*

Den boom, die geen goe vrucht en draegt,
Wordt neer-gevelt in't vier geplaegt.

Hare wetten op't raed-huys sijn dese.

Eert uwen Godt voor al, ende uwen naesten mint.
Als g'in u land oft stadt een armer broeder vindt
V hand en hout niet toe, noch 't herte niet verherdet:
Maer leent hem mildelijc, dat hy geholpen werdet,

Luc. 6. In sonder yet daer van te hopen; uwen loon

Groot wesen sal, en ghy sult vvesen Godes loon.

Luc. 16. V vrienden maect en vvilt van uven rijcdom langen,

Psal. 82. Op dat s' u by gebrec in Gods voorstede ontfangen
Helpt den elendigen noot-druftigen te recht.

Verloft hem die daer sit by 't God-loos volc in hecht.

Psal. 100. Wel die barmhertich is: vvant die sal eeuwig blyven.

Hy stroyt vvcl uyt en geeft den armen van sijn schyven:

Maer sijn gerecht (devvyl hy sulcx te doene pooght)

Blyft eeuvelijc, sijn hoorn met eeren vvord verhoogt.

Ps. 113. Die d'armen geven is oft sy 't den Heere telden,

Het goede sal hy hun tot betering vergelden.

Ese. 18. 7. Wie sijnen schuldenaer in noot sijn pond vergeeft,

Den hungerigen spyft, den naecten kleeding geeft,

Dat is een vroomer man: die sal met grooter eere

Ververven blydelijc het leven, spreect de Heere.

Luc. 11. Soo vvie tvvee rocken heeft, die geef den eenen aen

Den naecten: ende alsoo salt met de spys gaen,

Lu. 14. 23 Wanneer ghy gäst-mael hout, soo noodet tot u spys

Gebreckelycke, blinde, kreupele ende gryse,

Vergeet den armen niet, als ghy eens vrolijc teert

V loon sal grooter sijn, ja meer als ghy begeirt.

Eccl. 17. 7 Deylt onder velen uyt het over lang vergaerde,

G'en weet vvat ongeluc can comen op der aerde:

En als dan heeft den Heer met uwe sond gedult.
'Tgeen gy besit veccoopt, geeft aelmoes, maect en vult
V buydels by den Heer, die nimmer en verouden,
Een Schat die niet vergaet: maer eeuwig moogt behouden
In Godes Rijk: al waer geen dief kan nemen van,
Noch daer de roest noch mot jet van verderven kan.

Door hare kercken staen de Wercken der Barm-
herticheyt wptgehoubwen daer onder

Vana fides, nisi vita fidem arguat.

Sonder goede Wercken is sy doot.

Ende wat onderwaerts in vrage en antwoordt.

Segt Echo waer door doch verkrygen wy het Leven?

Heeft niet de Liefde door genade 'tself gegeven? Even,

Syn wy door Liefde niet gewonnen alle gaer?

En waren sonder Liefd' de Sondé niet te swaer? Tes waer.

Syn wy niet door de Liefd' ons Ouders opgetogen?

Syn wy niet door de Liefd' van onse Moer gesogé? Gesogen.

Word oock de Mensche niet door Liefd' in noot gerieft?

Wat syn wy schuldich weer? segt ons soo't u beliefd? Liefd.

De goede Wercken soo uyt Liefd' haer niet en schamen.

Laet ons door Liefde dan vereenigen te samen. Amen.

Hare Predicanten leeren het goede doen ende het
quade haten d' Inwooners dien volgens/ spijssen de Hon-
gerige/ laben de Dorstige/ herbergen de Dreenideligen/
kleeden de Naecte/ besoecken de Krancken en de Gevan-
gene/wel wetende dat haren Loon groot wesen sal. Hier-
van leest het Const-thonende Julweel by de loffelijcke
Stadt Haerlem (die mede den dorren Boom van outs
geboert heeft) in 't licht gebracht/ Anno 1607. by my
tot Swol gedruckt/op de Vrage:

Luc. 6. 35.

WEGH-WIISER

Die d' Arme liefdich troost wat Loon de sulc verwacht,
Als oock wat straffe fel die troockloos haer veracht.

De Wandelaer door dese Stadt gepasseert sijnde
komt in't Rijk der Genaden tot Loven.

Loven / is een uyttermaten genoeglijke Plaetse / die
men by het Dal Tempe te recht wel gelijcken mag / voer
des Stads Poorte onder de Wapen (sijnde een Harpe)
staet met gulde Letteren :



*Celebrate canora
Voce Deum plausuque py.*

In uyve handen slaet gy Volck'ren overal,
En juychet God den Heer met vroolijcken geschal.

Hare Overheeren / sijn Moses / Arons / Davids /
Daniels / ende diergelijcken / hare Priesters bekleed met
Lijnwaet / singen met Cymbalen / Psalteren ende Har-
pen / Raende tegen Gosten des Altaers / lobende den Heere
eendraechtelyck / dat hy goedigh is ende sijne Warmher-
tigheyt eeuwigly duert : Soo volgen oock de Inwoon-
ders hare Overheyt in eendracht / gelijck wy lesen : En-
de Hiskia hiesse Brand-offer doen op den Altaer / ende
op de tijt als men het Brand-offer begonste / begonste
oock den Sang des Heeren / ende het trompetten ende op-
mentgerley Snaren-spel Davids des konings Israels /
ende

Psalm. 176

1. Chron.
29. 27. 28.

TER SALIGHEYT.

50

ende de gantsche Gemeente had aen / ende den Sange der
Sangers ende het trompetten der Trompetters duerde
altemaal tot dat het Brand-offer uytgericht was. Hare
Predicacien sijn : Dancket den Heer / prediket sijnen Na-
me / verkondicht hoe sijnen Name soo hoog sy / spreken-
de tot elckanderen met Psalmen ende Loff-sangen / ende
Geestlijke Liedeken / singende ende psalmerende den
Heere in uwe Herten. Alle tijt voor alle dingen dancken-
de God den Vader in den Name onses Heeren Jesu
Christi : Het Woord Christi woone rijckelijck in u met
aller Wijsheyt : Leert ende vermaent elckanderen ende
singt den Heer in uwe Herten met Psalmen ende Loff-
sangen. Laet ons dan door hem Gode de Offerhande
des Loffs offeren / dat is / die Wuchten der Lippen / die
sijnen Name behyden / gelijck Syrach dede / seggende : Ich
lobe uwen Name sonder ophouden / ende ick prijse ende
dancke u : Want mijn Gebedt is verhoort. Ende singen
dan met David den 106. Psalm.

Looft God : want hy is vriend'lic seer,
En sijn Genaed' duert immer meer.
Wie sal des Heeren groote krachten
Wt-spreken konnen met den Mondt ?
Oft synen Lof gnoechsaem achten,
En ons ten vollen maken kondt ?

Van hier komt men dan in't Vreden-dal tot Goede-
Gewissen / een vrije Stadt / gelijck Veriander seyt :

Sola bona Conscientia libertas est.

Alleen de goed Gewissen sijn
De Vryheyt, sonder smert en pijn.

Sy wil oock wel bestien wesen / gelijck Sprach seyt :

Bona Conscientia prodire vult & conspicit.

De Conscienti voor de Lien,
Wil haer vrypostich laten sien.

A 2

Ende

Ende is sonder breefe / gelijk Bias seijt :

Sola bona conscientia caret in vita metu.

Een goet Gewissen, daer sy leeft,
Is sonder schroem, geen vrees en heeft.

Onder des Stads Wapen (sijnde een Schaep) staet.



Antidotum vita mens aqua.

Een wel gestelt Gemoet
In als verheugen doet.

Hare Oberhoofden sijn Abels / Esafasen / Iojades /
Salomes / ende sulcker Soons / Stephanen ende dierge-
lijcken / die niet brjzer gewissen om Christi willen voor-
reden / ende den Doot niet vreesen : maer als een Schaep
ter slachten gaen. Waerover Bartas in sijn Zeg-tocht
des Gelofs / by my over geset / albus singt :

In dees ry Abel was , Iojades Soone mede,
Die in den Tempel sterf stantvastelijck en vry,
En hy die van Manafs' vermoordt werd, en daer by
Die Herodias voor een dans onthoofden dede.

Esaias.
Ioh. Bab.

Salome

Salome met haer Soons daer med' haer sie verthoonen,
Die liever Godes als des Keyfers wilden syn,
Elckandren troostende in haer meeste smert en pijn,
Soons waerdig sulc een Moer, Moer waerdig sulcke Soone.
De trouwe Jongeling voor t' recht Geloof te stryden,
Die vand' Hebreen werd gesteenicht tot ter doot,
En Christum midd'ler wyl sagh in syns Vaders schoot.
Een Leyder is voor die in Christi name lyden.
Daer van een deel gecruyst een deel gebraden vwaren
Op roosters oft in't vier, een deel ter doot geplet,
Een deel beheunicht, naect, den vliegen, voorgeset,
Een deel geworpen voor de Leeuwen, Wolven, Baren.

Stephan.

So is oock de goede Conscientie (gelijk Chryso-
stomus seijt) het Aensicht der Sielen / want gelijk een
schoon Aensicht aengenaem is den genen die het sien : al-
soo is oock een reijne Conscientie schoon voor de Oogen
des Heeren. De Dienaers ofte Predicanten aldaer (we-
tende dat wy de Dupbels niet en vreesen van nyt vreesen
van de doot / wegen de woeginge onser Gewissen / die
ons beschuldicht Sondaers te syn / ende alsoo ons voor-
draegt Godes Toren ende strenge Gericht / allen dien
toebertijt die de Wet overtreden) prediken doorgang / tot
versekeringe van vergevinge der Sonden / ende tot ont-
derhoudinge van een gerust gemoet / eerslijck de spreuc-
ken van de Heylige Schrift tot vergevinge der son-
den. Gelijk / het Bloed Christi repnicht ons van alle
sonden. Wy hebben een Voorpreker by God / Jesum
Christum den Gerechten : ende die is de Verfoeninghe
voor onse sonden / ende niet alleen voor de onse : maer
oock voor die van de geheele Werelt. Het is een selver
Woordt waerdigh aengenomen te worden / dat Jesus
Christus in de werelt gekome is om de Sondaers salich
te maken. Comt alle tot mij die beladen sijn / ick wil u ver-
quicken / etc. Also is oock de Gemeynte aldaer stantva-
stich /

Jo. 16. 1. 2.

1. Tim. 2.

Mat. 11.

N. 3.

stich /

stich / die den Satan niet bewegen kan / met den aerdschen staet haer voor te stellen / als namentlick het gene daer sy voor desen irt leven haer vermaeck mochten in genomen hebben / als in Vrienden / Geselschap / Landen / Goederen / Gev / ende sulcke dingen meer : Maer sien alleen op de Hemelsche Dreyge ende het Konningrijk der Hemelen / gevoelende haer gerust van gewissen. Ende alsoo komen sy dan tot Eenicheyt in Vredendal gelegen.

Eenicheyt / is een vreedige geruste Stadt / daer geen onheyl noch ongerustheyt te speuren is. Onder des Stads Wapen (sijnde een Olijf-tack met eenē Loutwer-krans) staet voor de Doozt in gulde Letteren :



Pax homines, decet iras.

Den wilden Dieren voegt int woelen wreet en gram sijn
Den Menschen doch betaemt stil, vreedich ende tam sijn.

Ende voor de Kercke:

Pace viget Pietas.

Des Vredes stralen ende schichten,
Godes Kerck te recht verlichten.

Dare

Hare Oberheeren sijn Davids / Abrahams / ende diergeltijcke. Hare Priesters sijn Apostelen ende Jongeren Christi / streckende hare vermaninge alleen tot vrede : prekende / Salig sijn de Vreedsame / want sy sullen Godes kinderen geheeten wordden. Ick bidde u Broeders door den Name onses Heeren Jesu Christi / dat gy alle eensins spreect / ende dat geen tweedracht onder u en sij / maer weest bereenicht in eenen sin ende een gevoelen / naerstich sijnde om de Eenicheyt des Geestes te houden / door den hand der vreden. Weest eensins gesint op malcanderen / niet hooge voelende van u selven : maer met de nedrige u voegende. Weest niet kloecksinnich by u selven. Alleenelijc / wandelt baerdichlijck den Evangelio Jesu Christi / op dat ick sie dat gy Lieden staet in eenen Geest. Soo verbult mijn blyschap / dat gy Lieden eens gesint sijt / eenerley Liefde hebbēde / eenmoedich ende tenderley gevoelen. Staet dan na vrede met allen / ende na Heylicheyt / sonder welke niemant de Heere sien en sal. De Heere des vredes geve u altijt allesins vrede / de Heere sij met u allen / etc. Ende singen dan den 133. Psalm :

Hoe goet end' schoon, hoe lieflyc ist warachtich,
Dat men te saem siet Broeders wel eendrachtigh
Met liefden sijn gevoegt by een.
'Tis als een salf feer kost'lic ende reen
Die m' over thoofst des Priesters Arons giet,
Alsoo't des Heeren Wet gebiedt.

Die hem van't Hoofst tot in den Baert comt dalen,
En gaet dan voort met soeten reuck bestalen,
De soomen van sijn heylig kleedt,
Oft als den Dau sich over Hermon spreect,
En hem van daer op Sion wyt verbreyt,
En geeft den Landen vruchtbaerheyt :

Soo

WEGH-WIISER

Soo syn sy oock die in goed eendracht leven,
Want God sal hun syn segen rycklijck geven,
End't Leven in der Eeuwicheyt.

Act. 3. 14.

Act. 44.

Act. 4. 32.

D' Inwoonders blijven eendrachtich int bidden en
sneeken te samen. Dagelijc bestandigh blijvende in den
Tempel/ ende te huys broodt breekende eten te samen/ met
berheuginge ende eenvoudicheyt des Heeren/ oock seije
niemant dat set van synen Goede sijn eygen/ maer alle
ding hun gemeyn is. Ende alsoo breedsamich levende
komen sy tot Tydige Doot/ sijnde een Stadt die sy passe-
ren moeten om tot Opstandinge te komen.

Tydige Doot is een Stadt die in't aenkomen schroem-
melijck gelijck te wesen: maer als men die wel doo'siet/
berheugt men sich daer in. Staende voor de Poort in
haer Wapen een Doot in sijn geremte / daer onder:



*In me te specta, & tempore ab isto
Disce mori.*

Gedenckt uwt uiterst Eynd, denckt dat gy sterven sult,
Soo blyft gy uyt de sond, soo blyft gy uyt de schuldt.

Maer

TER SALIGHEYT

33

Maer binnen komende leeft men voor den Tempel:

Mors nova vita piis.

De Doot den Vromen wis
Een nieuwe Leven is.

Daerom stellen d' incomende haer selven gewilligh
in/wetende dat wie sijn Leven lief heeft die salt verliefen/ Jo. 12. 25
ende wie sijn Leven haet in deser Werelt/ die salt ten
eeuwigen Leven bewaren. Want

Soo dit ons aerdsche Huys gebroken word tot schanden,
Wy hebben een van God getimmert sonder handen. 2. Cor. 5. 2

Hier omme seyt Paulus: Ick begeire te verscheyden Phil. 2. 27
van Lichame/ ende met Christo te sijn: want dat is ver-
re het beste. Soo suchten sy oock ende begeiren met ha- 1. Cor. 5. 2
re Woonste, die van den Hemel is/ overkleet te worden.
Dewyle sy weten dat de aflegginge haers Tabernakels 2. Pet. 1. 10
haest komt/ gelijck de Heere Jesus Christus hare te ken-
nen gegeven heeft/ daermede singen sy met den ouden
Simeon:

Laer Heer van nu voort aen
V Knecht in vreden gaen,
Na uwe Woord warachtich;
De wyl mijn oog' verheugt,
Heeft aengesien met vreugt,
V Heyland sterck en machtigh.
Den Heyland lang verbeydt,
En klaerlijck voorbereyt,
Den Volcken van den Heere:
Een Licht dat voorschijnt klaer,
Den Heydens allegaer,
Vw's Volcks Israels eere.

Ⓞ

Ende

Ende alsdan alsoo in den Heere ontslapen koment tot Opstandinge,

Opstanding is een nieuwe Stadt vande grond af opgebout / die voor alle Menschen open staet / daer soo wel de quade als de goede verschijnen moeten. Door des Stadts Poorte staet haer Wapen / sijnde een Doots Hoofst op der Aerden gelegen / daer nieu graen upt groeyende is / met dese Woorden :



Melior putrefacta resurget.

Gelijk het Saet, verrot, geworpen in der aerden,
Men door't versterven siet nieu Aeren aenvaerden,
Die schoonder staen gebloyt, met meerdering van graen;
Soo sal't den vromen Mensch naer tytlicke steruen gaen.

Ende dat betoyle sy insonderheyt den God-saligen
toege-eygent is: want sy sijn kinderen der opstandinge
des Lebens / ende en konnen niet meer steruen / als sijnde
Godes kinderen den Engelen gelijk. Daer en tuschen
(als voorsz.) verschijnen daer mede de Godde-loose:
maer tot haren berderue / gelijk Ioannes seyt: Die ure
sal komē in de welcke alle die in de graben sijn / sullen upt-
gaen/

Cap. 5.
28. 29.

gaen / die goet gedan hebben ter Opstandinge des Lebens / ende die quaet gedaen hebben ter Opstandinge der verdoemenisse. Ende ick sagh de Dooden kleyn en groot staen voor God / ende de Boecken waren geopent / ende daer was een ander Boeck geopent / die des Lebens was / ende de Dooden werden geordeelt npt het gene dat in de Boecken geschreven staet / na hare wercken / ende de Zee gaff de Dooden / die in haer waren / ende de Doot en de Helle gaff de Dooden die in haer waren / ende sy werden geordeelt na hare wercken. Verheught u dan gy Wandelaers die in de geboden ende rechtvaerdich-makinghe des Heeren onstraffelijck gewandelt hebt. Ende in't licht / op dat u de duysternis niet en hebong / wetende dat wie in duysternisse wandelt / niet en weet waer hy henen gaet. Daerom seyt het Licht der Heydenen: wandelt na den Geest / soo en sult gy de begeerte des Vlesches niet volbrengen. Want gy sult die liefelijcke stemme hooren: Komt gy Gesegende mijns Vaders / besit dat Koninkrijc dat u bereypt is vanden beginne des Werelcs. Ende gy mede boet-vaerdige Sondaer / die (verdwaelt geweest sijnde) ten halven Wege gekeert / weder te recht gekomen sijt / door den engen padt hier aengewesen: Want ick segge u dat daer alsoo sal blyschap wesen in den Hemel over eenen Sondaer die hem bekeert / meer als over negen ende negentich Rechtvaerdige / die geen bekeeringe en behoeven: Ende alsoo vaert gy mede naer't beloofde Land / daer sullen de Engelen in't oversetten van Opstandinge na Vreughdenberg singen.

Apoc. 20.
12. 13.

Luc. 7. 6.

Joh. 12.
35.

Gal. 5. 16.

Mat. 25.
34.

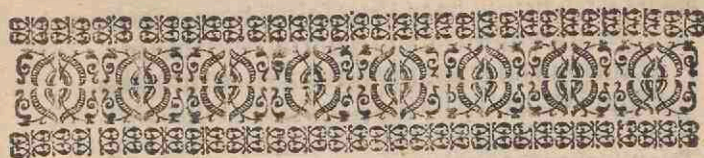
O! Lidmaet Christi komt, gy syt een Borger mede,
By Godes heylig Vole in d'overschoone Stede,

Kom Kindt des lights, treet aen, als nu word gy verschoont,
Kom schoonen Tempel daer den heyl'gen Geest in woont.
Kom dan besittet nu een Erue sonder vlecken,
Die onyderlijck is, kom laet ons henen trecken,

'Tvertrouwen sal u nu seer hoog'lijck syn geloont,
 Ghysult voortane fray in eeren syn gecroont.
 Hoewel t'beginsel was een roekeloofse Leven,
 Door u bekering syn u Sonden al vergeven.
 Nu sult ghy cieraelijck in witte Kleeren staen,
 En uwen goeden Naem en vvord niet uyt gedaen:
 Als nu ghy sitten sult in Gods verlichten Throone,
 Hy sal u Heere sijn, en ghy sult sijn syn Soone.
 De Sonne sult ghy Soon in't blincken sijn gelijck,
 Kom nu besitten dan des Vaders eevvigh Rijck:
 Het vvелcke doch voor u bereyt is van beginne,
 Sulck groote Vreugt en quam noyt in des Meeschen sinne,
 Geen Oog en heeft gesien, geen Oor en heeft gehoort,
 Noch in des Menschen Hert tot geener tyt quam voort,
 Het gene God de Heer den genen heeft bereydet,
 Die hem beminnde is en in de Deucht verbeydet.
 Geen droeve duysterheyten vvordt aldaer vervvacht,
 Want door gestadig' Licht verneemt men geen Nacht,
 De vvyl des Heeren Heer ons eevvigh Licht sal vvesen,
 Des synen heyl'gen Naem vvord eevvelijck gepresen.



Gebed



Gebed /

Op d' Oberdenckinge van't
upterste Eynde.

O Heere my verlost van't eewig Doots benouwen /
 En mijn besmette Siel genadig wilt aenschouwen /
 Die treurende is / verbaest / ja bevet met geklagh /
 Ond'r utwe Vleugels haer bedeckt ten Jongsten Dag
 Als Aerd' en Hem'len med' voor u Heer sullen blieden /
 Siende u soo groot van macht en sulcken eere bieden /
 Als ghy daer komen sult in utwe Heerlijcheyt /
 Om desen grooten Al te richten niet bescheyd:
 Die ghy vernieuwen sult door u onsteken Vieren /
 O Dag / O Dag vol schrij / vol gramshaps / u bestieren
 Tot alle elende streckt / Tand-knersing ende Pijn /
 Wie sal dan sonder vrees / ducht ofte suchten sijn?
 Eylaes! van grooten angst al mijne Leden beven /
 De vrees ontfelt mijn Siel / r' Hert treuret / daer beneben /
 Mijn krachten my vergaet / mijn bloedt als ijs verkout
 Mijn Haer te berge staet / ende overend sich hout
 Mijn Geest en mijn Gemoet soo seere my onstellen /
 Dat ick mijn Mond en tong om roopē niet kan quellen /
 Als dan soo sullen selfs u Englen cit'ren / och!
 Waer sullen liebe Heer de Woofse schuylen doch?
 Waer sullen alle die verworpen sijn dan blijen?
 En waer kan ick in't eynd O Heere me beklijben?
 Soo die rechvaerdig is r' Rijck naulijx in sal gaen /
 Hoe sal ick arm katijf vol sonden dan bestaen?

W E G H - W I I S E R

Wat sal ick nemen boor? wat sal ick doen mits desen?
 Al'tgeen ick binden sal my gans sal tegen wesen.
 Mijn sond sal tegen my aennemien een gebecht/
 Mijn Richter rechtich is/en ick ben ongerecht.
 Ick afgeballen moet/mijn Koning sien boor doogen/
 Die blinckende is vol schijns: waer toe sal ick dan doogē/
 Die swart van sonden ben / als m' op der aerden hoore
 Dees vreeselijke stem? Gy Doode kom nu voort.
 Staet op nu Rijck ende Arm / gy Heeren ende Slaven/
 Gy Aes der Wormen komt in't licht/verlaet u Graben/
 En stelt u voor den Stoel des Richters nu ten thoon/
 Die groote God nu sit om richten in sijn Throon/
 Sijn leste Wt-spracck aenhoort. O Heere die dat Leben
 Al uwe Schepselen gegont hebt en gegeven /
 Die alle Sonden hebt gesuybert door u Bloedt/
 Die 'trotte Vlees verweckt/een pder opstaen doet /
 Verstaet doch mijn geschrey/u Schepsel wilt verhooren/
 Mijn hierig bidden doch laet komen tot u Doren/
 Ach God! Ach God! genaed/genade liebe Heer /
 Op u Barmherticheyt gestadich kniele neer.
 O Gramschap ober my soo seer niet laet ontficken /
 Maer wel daertegen een genadig Vonnis spreken:
 Op dat ick soo verlost van d' eeuwig' helsche Boot/
 Word met die salig sijn/geboert in Abzams schoot:
 En dat ick uwen Loff / O Schepper aller dingen /
 In uwe Heerlicheyt mag eeuwelijken singen.
 Geeft dan na t' rechte Geloof te trachten sy getwent/
 En soo volstandich blijf tot in myn up trefte E N D.



E E R - D I C H T.

Sie je hoe de Werelt woelt?
 Weet je waer de Mensch na doelt?
 Weet je waerom hy naer'twit
 Altijdt schiet? dat is om dit:
 Te verkrijghen 's Werelts goed,
 Silver Goud in overvloed,
 Daer hy meer op stelt de sin
 Als op 's Hemels soet ghewin,
 Daeruyt spruyt de pronckery:
 D'opgheblasen Hovaerdy,
 Wellust, en boof' overdaad,
 Droncken drincken sonder maat,
 Dobb'len, tuyschen, Caarten-spel,
 Maken menigh 'tHooft rebel,
 Waer uyt toornicheyt ontstaat,
 En den Dood-slagh quaatste quaat,
 Vloecken lastren, suyd en noort
 Wordt te malen veel ghehoort:
 Gierigheyt dat erghe beest,
 Schoeyt een yder op sijn leeft,
 Somma dese brede Baan
 Meest de Menschen inne slaan,
 Laten't Paatjen onbetreen,
 Dat hun leydt ten Hemel heen,
 Dat hem brengh in't eeuwigh Rijck,
 Daar de Vreught heeft geen gelijk,
 Hoedit Padt te vinden is,
 Leert ons Godes Woort gewis:
Zacharias Heyns niet min,
 Wyft hier rech ter Poorten in,
 Daer een yder tot een Loon,
 Vyt genaad der Eeren Kroon
 Word gegeven, dies hem prijft,
 Dat hy sijnen Naasten wijft,
 Nu hy d' Arbeyt niet en spaart,
 Is hy dubbel Eere vvaart.

A. Bartens.

1458349

VERDICT



Gedruckt tot
ZVVOLLE,

By Franz Jozijaensen/

Boeck drucker Ordinaris der E. E. N. H. Burg
germeesteren ende Raedt der Stadt Swol.

M. DC. XXIX.

